

Pikisaari TONTTI 19

Pikisaarentie 5-7, Oulu

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Arkkitehtitoimisto
Järvinen & Kuorelahti Oy
Oulu 5.3.2020

Rakennushistoriaselvitys
5.3.2020

TONTTI 19, PIKISAARENTIE 5-7, OULU

tilaaja
Sivakka Yhtymä Oy

toteutus
Arkkitehtitoimisto Järvinen & Kuorelahti Oy

Marika Taipaleenmäki (TkK/ark)

Pikisaarentie 17, 90100 Oulu

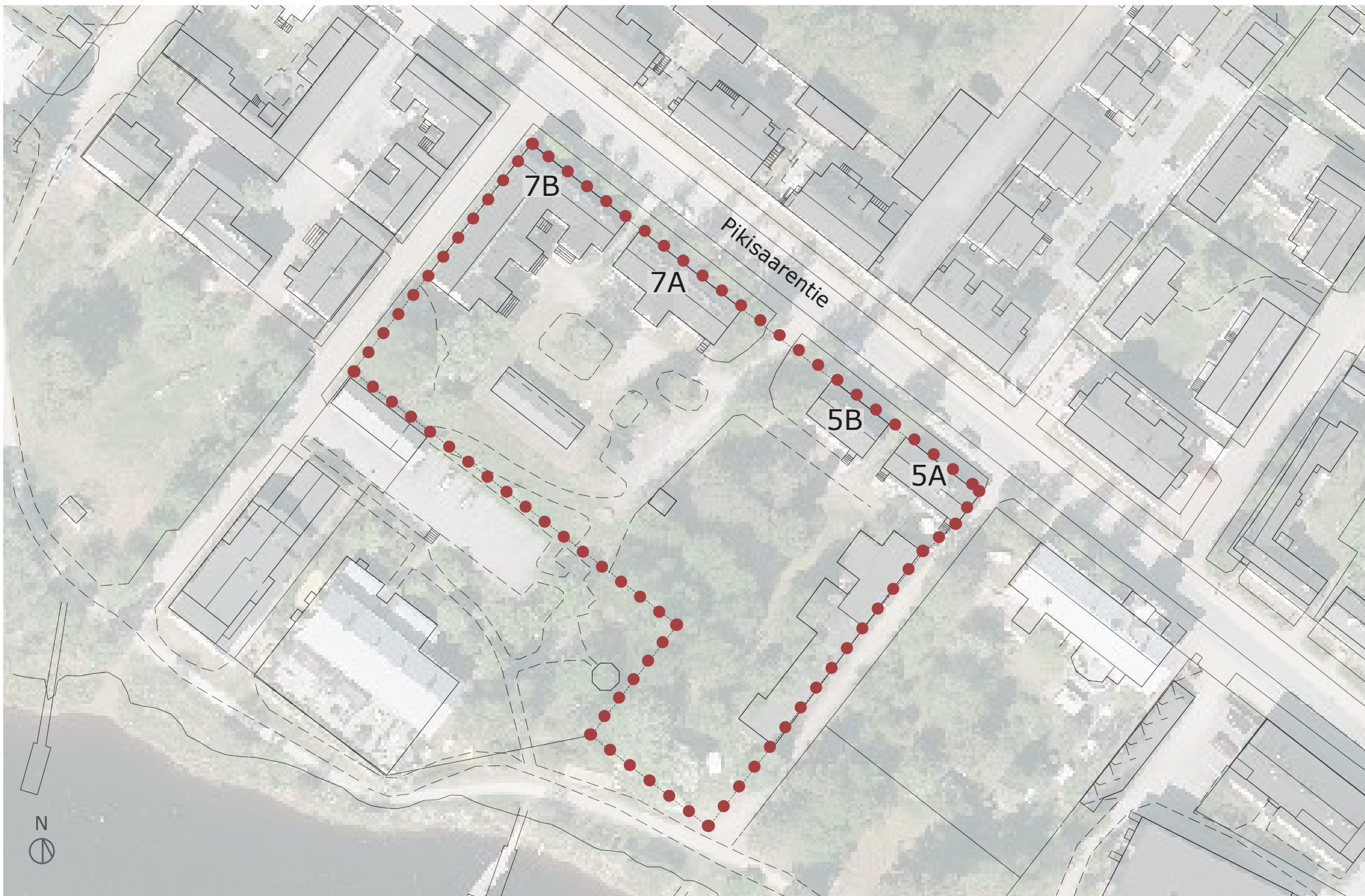
2.Kohde ilmakuvasa 2020. Kuva: Sivakka Oy.

Perustiedot

Kohde	Tontti 19, Pikisaarentie 5-7
Tila/kiinteistö	Pikisaaren kaupunginosa 50, Kortteli 6, Kiinteistö 564-50-6-19
Laajuustiedot	Tontin pinta-ala 5166m ² Rakennusoikeus 3290m ²
Kiinteistön omistaja	Sivakka Yhtymä Oy
Rakennusajankohdat	Pikisaarentie 5A - noin v. 1882 - 1885 Pikisaarentie 5B - 1880-luku Pikisaarentie 7A - noin v. 1889 Pikisaarentie 7B - rakennus siirretty paikalle vuosina 1924 ja 1925
Rakennussuojelu	Ei suojeltuja rakennuksia, alueella ympäristö säilytetään
Muuta tietoa	Osa Oulujoen suiston valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Kuuluu RKY-2009 Oulujoen suistoalueen historiallisen kokonaisuuden kohteisiin. MRKY 2015, maakunnallisesti arvokas kohde. Asemakaavamerkintä /s alue, jolla ympäristö säilytettävä.

3. Kohteen sijainti. Kuva: Maanmittauslaitos.

4. Kohteen sijainti. Taustakartta: Ilmakuva vuodelta 2018 ja kantakartta. Oulun karttapalvelut.

Sisältö

1. Johdanto	7
1.1 Tarkoitus ja rajaus.....	7
1.2 Toimeksianto	7
1.3 Aineisto	7
2. Kohde ja ympäristö	8
2.1 Kohde lyhyesti	8
2.2 Pikisaari	8
3. Oulun Konepaja Osakeyhtiö.....	15
4. Kartta ja kaavahistoria	18
4.1 Suojelutilanne.....	21
5. Tontin 19 nykytila ja muutokset	24
5.1 Tontin rakentamisen vaiheet	24
5.2 Kortteli- ja tonttijaon vaiheet	26
5.3 Rakennukset.....	28
5.3.1 Asuinrakennukset	29
5.3.2 Talousrakennukset	48
5.4 Piha-alue ja kasvillisuus	52
5.5 Tontti 19 - eheä kokonaisuus	53
6. Lähiympäristö	54
6.1 Kortteli 6.....	55
6.2 Kortteli 5.....	57
6.3 Kortteli 7.....	58
6.4 Kortteli 1.....	59
6.5 Puistot	60
7. Yhteenveto	61
Lähteet	64

5. Valimokatu kesäkuussa 2020. Tontin 19 talousrakennuksia kadun vasemmalla puolella.

1. Johdanto

1.1 Tarkoitus ja rajaus

Oulun Pikisaareissa, korttelissa 6 sijaitsevalla tontilla 19 on Oulun Konepaja Oy:n rakennuttamia työläisten asuntoja pihapiireineen. Neljästä asuinrakennuksesta yksi on siirretty paikalleen 1920-luvulla, muut on rakennettu 1880-luvulla. Talousrakennuksista vanhimmat sijaitsevat rivissä Valimotien varrella, sisäpihan talousrakennukset on toteutettu 2000-luvulla. Tontin neljän päärakennuksen käyttötarkoitus on säilynyt samana valmistumisesta tähän päivään eli rakennukset ovat asuinkäytössä.

Selvityksessä tutkittavan tontin rakennusoikeudesta osa on käytettävää. Tontilla on voimassa asemakaava vuodelta 1985, jonka muuttaminen tulee ajankohtaiseksi suunniteltaessa toteuttamattoman rakennusoikeuden käyttöön ottamista.

Selvityksessä luodaan kattava käsitys Pikisaaren tontin 19 menneisyydestä kaavamuutoksen pohjaksi. Lisäksi avataan Pikisaaren asemakaavan vaiheita sekä luodaan katsaus lähiympäristön tilanteeseen. Raportin tavoitteena on selvittää, millainen tutkittava alue on sekä kertoa miksi ja miten tontti 19 on sellaiseksi kehittynyt - millaisia vaiheita alue on käynyt läpi, millaiset tekijät ovat alueella vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä.

1.2 Toimeksianto

Kiinteistön omistava Sivakka Yhtymä Oy on tilannut rakennushistoriaselvityksen kaavamuutoksen pohjatiedoiksi. Selvityksen on laatinut Arkkitehtitoimisto Järvinen & Kuorelahti Oy:ssä tekniikan kandidaatti, ark. yo Marika Taipaleenmäki. Työtä ovat kommentoineet

kaavoitusarkkitehdit Pia Krogius ja Suvi Korpinen Oulun kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalveluista sekä Pohjois-Pohjanmaan aluevastuumuseosta rakennustutkija Anita Yli-Suutala.

1.3 Aineisto

Selvityksessä käytetystä asiakirja- ja piirustusaineistosta vanhimpia säilytetään Oulun kaupunginarkistossa sekä Kansallisarkiston Oulun toimipisteessä. Uudempia aineistoja on sekä kiinteistön omistajan hallussa että Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkistossa. Lisäksi arkkitehti Jukka Laurilan arkistoon kuuluu Oulun Konepajan vaiheisiin viittaavia dokumentteja.

Kirjallisuutta Pikisaaren historiaa ja rakennuskantaa koskien on yleisesti saatavilla kirjastossa, esimerkiksi julkaisu *Pikisaaren historia ja Oulun historia* -kirjasarja. 1970-luvulla alueelle laaditut kehittämis- ja käyttösuunnitelmat tarjoavat tarkkaa tietoa myös tontin 19 käsittelystä. Lisäksi Pikisaaren vaiheita ja nykytilaa on käsitelty julkaisuissa *Arvokkaita alueita Oulussa 2015*, *Arvokkaita alueita Oulussa Osa I* sekä *Oulun Pikisaaren kehittämis- ja toimenpideohjelma 2007*. Kenttäkäynnit paikan päällä ovat osa tämänkin rakennushistoriaselvityksen toteutusta.

Selvitykseen liitetyt menneistä ajoista kertovat valokuvat ovat pääasiassa peräisin Pohjois-Pohjanmaan museon sekä Uuno Laukan kokoelmista. Lisäksi kuvia on hankittu Museoviraston kokoelmasta ja Sanomalehti Kalevan arkistosta. Nykytilannetta dokumentoivat valokuvat ovat suurimmaksi osaksi rakennushistoriaselvityksen toteuttajan sekä kiinteistön omistajan kuvaamia.

2. Kohde ja ympäristö

2.1 Kohde lyhyesti

Selvityksen kohteena on Oulun Pikisaassa sijaitseva tontti 19 rakennuksineen. Tontin pinta-alaksi ilmoitetaan kiinteistörekisterissä 5166 m². Rakennusoikeutta tontilla on 3290 k-m². Kiinteistö on Sivakka Yhtymä Oy:n omistuksessa. Rakennusten huoneistot on vuokrattu asuin- ja työtilakäyttöön. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella Oulun Konepaja Osakeyhtiön työväenasunnoiksi valmistuneet neljä asuinrakennusta on peruskorjattu 1980-luvun loppupuolella. Asuinrakennusten lisäksi pihapiirissä sijaitsee talousrakennuksia, joista osa on alkuperäisiä, osa on rakennettu 2000-luvulla.

2.2 Pikisaari

Pikisaari sijaitsee aivan Oulun keskustan edustalla, Oulujoen suistoalueella. Ruotsinkielisellä nimellään *Beckholmen* saari mainitaan kartoissa jo 1600-luvulla, josta alkaen saarella on toiminut piki-ruukki. Ruukin toiminta jatkui muutamin keskeytyksin 1900-luvulle saakka. 1600-luvulta alkaen myös laivojen rakennus oli Pikisaassa merkittävä elinkeino ja 1700-luvun loppupuolella saarella tiedetään toimineen neljä veneveistämöä. 1800-luvulla Pikisaareen perustettiin lisää teollisuutta; viinanpolttimo, villan kehräämö ja värjäämö sekä konepaja. Emalitehdas aloitti toimintansa vuonna 1900, Oulun Villatehdas vuonna 1925.

6. Pikisaaren sijainti. Karttakuva: Oulun karttapalvelut, 2020. Selvityksen tekijä on lisännyt sijainnin osoittavan Pikisaari -tekstin ja pisara-merkinnän.

7. Kohteen sijainti. Karttakuva: Oulun karttapalvelut, 2020. Selvityksen tekijä on lisännyt sijainnin osoittavat tontti 19 -tekstin, tontin rajauksen punaisella ja pisara-merkinnän.

8. Pikisaari kirkontornista ”joskus, yli puoli vuosisataa sitten” kuvatussa vanhan Oulun maisemassa, mahdollisesti 1870 tai 1880-luvulla. Korkeasaari sijaitsee selvästi erillään Pikisaaresta. Kulku Pikisaareen on vesiyhteyksien varassa. Oulun Konepajaa ei ole vielä rakennettu. Saaren oikeanpuoleisessa osassa on Pikisaaren pikiruukin rakennuksia. Saarella ei ole nähtävissä puustoa. Kuva: Journalistinen kuva-arkisto Museovirasto, Kaleva 2.11.1932.

Nykyinen Pikisaaren alue on muodostunut maantäyttöjen ja maankohoamisen myötä yhdistyneistä Korkeasaaresta, Pikisaaresta sekä Pikisaaren pohjoispuolisista pienistä saarista.¹ Tänä päivänä teollisuus on poistunut Pikisaaresta ja saari palvelee pääasiassa asuimista. Lisäksi saarella sijaitsee mm. yrityksiä, ravintola, taiteilijoiden työtiloja sekä taidegalleria. Kädentaito- ja kulttuurialoihin keskittynyttä koulutusta Pikisaareessa on ollut vuodesta 1980, jolloin Oulun Naiskäsityökoulu siirsi toimintansa keskustasta Villatehtaan tiloihin.² Koulutustoiminta on loppunut Pikisaareessa vuonna 2020, Oulun seudun ammattiopiston yksikön muuttaessa toisaalle. Asuinikäyttö sen sijaan on lisääntynyt 1990-luvulla toteutettujen käyttö- tarkoitustenmuutosten ja 2000-luvulla toteutetun uudisrakentamisen myötä.

¹ Arvokkaita alueita Oulussa, 1999. s.57

² Kaleva, 25.11.2017.

2.2.1 Asutus Pikisaaressa

Pikisaaressa on sijainnut aittoja ja teollista toimintaa 1600-luvulta alkaen. Pikisaaren sisältäviin karttoihin rakennukset merkittiin kuitenkin vasta 1700-luvulta alkaen. Tämä johtunee meritullin rajan siirrosta vuonna 1724, jolloin Pikisaari liittyi kiinteämmin Oulun kaupunkialueeseen. Osassa lähteitä kerrotaan vakituista asumista muodostuneen saarelle 1800-luvulla. Oulun läänin henkikirjojen tutkimus on kuitenkin osoittanut saarella asuneen perheitä jo aiemmallalla vuosisadalla; esimerkiksi vuonna 1797 perheet ovat muodostaneet noin kymmenen ruokakuntaa. Hieman myöhemmin, vuonna 1804, asukkaita saarella on ollut 30; pikitehtaan työntekijöitä, merimiehiä, kruunun palvelusmiehiä perheineen sekä piika.³

Pikipolttimoiden lisäksi saaren ensimmäisiin elinkeinoihin kuulunut laivanrakennus toi jo varhain asukkaita Pikisaareen. 1700-luvun alkupuolella laivanveistämöitä kerrotaan olleen kahdeksan, vuosisadan loppupuolella neljä. 1800-luvun alussa, Suomen sodan ja venäläisten miehityksen myötä, Pikisaarella valmistettiin kanuunaveneitä miehittäjille. Veneiden valmistamiseen tarvittiin paljon työvoimaa, josta 195 työmiestä sijoitettiin asumaan Pikisaareen. Lisäksi saarella majoittui tuolloin 75 sotamiestä upseereineen.⁴

1800-luvun loppupuolella tehtaat, Oulun Konepaja ja Oulun Villatehdas, rakennuttivat saarelle työväenasuntoja. Vuonna 1949 Oulun Konepajan omistuksessa, työväkensä asuinkäytössä, oli 27 asuinhuoneistoa.⁵ 1900-luvun aikana teollisuus väistyi, asumisen tullessa pääasialliseksi käyttötarkoitukseksi Pikisaarella. 1990-luvulla tehdasrakennuksia muutettiin asuinkäyttöön ja 2000-luvulla on toteutettu uutta asuinrakentamista Pikisaarentien pohjoispuolelle. Pikisaaren kiinteistöt ovat sekä yksityisessä että julkisten tahojen omistuksessa.

9. Työväenasuntoja Pikisaarella, Saarikadun ja Pursikadun kulmauksessa. Kuva: Outakoski, 1949. s.94.

³ Huhtelin, 2016. s.11-14

⁴ Huhtelin, 2016. s.11-14

⁵ Outakoski, 1949. s.93-94

11. Veneliikennettä Pikisaaren ja kaupungin välillä. Kuva: Kalevan arkisto 4.4.1930.

10. Lankkutie Raatista Pikisaareen. Kuva: Kalevan arkisto, 4.11.1931.

2.2.2 Sijainti ja kaupunkikuvallinen rooli

Kattavat liikenneyhteydet Pikisaareen tekevät alueen helposti saavutettavaksi. Pikisaaren miljöö kertoo puukaupungin ja teollisuusympäristön perinteistä. Saaren halkaisevan Pikisaarentien varrelle sijoittuu sekä uutta että vanhaa rakennuskantaa, jotka kuitenkin muodostavat yhtenäisen katujulkisivun. Poikkikatujen näkymiä suistoon ja puistomaisille alueille kehystävät asuin- ja talousrakennukset. Saaren rantoja kiertää kävelyreitti.

Selvityksen kohde, tontti 19, sijoittuu Pikisaarentien puoliväliin kadun lounaispuolelle. Tontti laskeutuu kohti vanhaa emalitehdasta ja lounaisrantaa. Tontin kaikki neljä asuinrakennusta sijaitsevat Pikisaarentien varrella. Talousrakennuksista vanhimmat rajaavat tontin Valimotiehen. Vuonna 2011 valmistuneet liiteri ja jätekatos sijaitsevat sisäpihalla⁶. Sisäpiha on konstailematon. Sorapintaiset kulkuväylät, nurmi ja puut muodostavat luonnollisen kokonaisuuden. Keskustan puoleiselta rannalta katsoen tontti on helposti paikannettavissa korttelin lounaispäädyssä sijaitsevan vanhan emalitehtaan tunnistettavan muodon ansiosta.

Yhteys Pikisaaresta mantereelle oli pitkään luonnonolosuhteista riippuvainen. Siitä huolimatta saarella oli toimintaa jo 1600-luvulla. Vänmanninsaaren ja Pikitörmän välillä oli kesäisin säännöllinen laivayhteys, teollisuuslaitoksilla omat yhteyslaivansa. 1900-luvulla myös yksityiset soutajat huolehtivat kaupunkilaisten kuljetuksesta. Talvisin käytössä oli jäätie ja heikkojen jäiden aikaan pitkospuut. Merikoski oli vapaana lähes 1940-luvun loppupuolelle saakka, joten vesiolosuhteet vaihtelivat nykypäivää voimakkaammin.⁷

⁶ Laurila, rakennuspiirustukset, 2011

⁷ Sormunen, 1994. s.24-25

Sanomalehti Kaleva kertoo 30.10.1908 kaupunginvaltuustolle tehdystä ehdotuksesta sillan rakentamiseksi Pikisaaren ja kaupungin välille.⁸ Ehdotus ei johtanut toimenpiteisiin ja Konepajan arkistossa säilyneiden aineistojen perusteella asiaan palattiin seuraavalla vuosikymmenellä.⁹ Pengertie Pikisaaren ja Raatinsaaren välille valmistui vuonna 1944¹⁰. Merikoskea rauhoittanut voimala puolestaan valmistui vuonna 1948.¹¹ Kevyen liikenteen sillat Vänmanninsaarelle ja Hietasaareen otettiin käyttöön vuonna 1995, jolloin myös päällystettiin Pikisaarentie sekä osa sivukaduista.¹²

Pikisaaren osa kaupunkikuvassa on ollut teollisuuden leimaama. Teolliset rakennukset hallitsivat selvästi näkymää 1900-luvun alun valokuvissa. Kuvissa ja kartta-aineistossa puustoa ei juurikaan ole nähtävissä. Kiinteän siltayhteyden myötä alkoi Pikisaaren luonne muuttua yksityisestä julkisemmaksi. Kehitystä vahvistivat myös teollisuustoiminnan hiipuminen ja kevyen liikenteen yhteyksien toteuttaminen 1900-luvun loppupuolella. Tänä päivänä saari on pääasiassa asuinkäytössä.

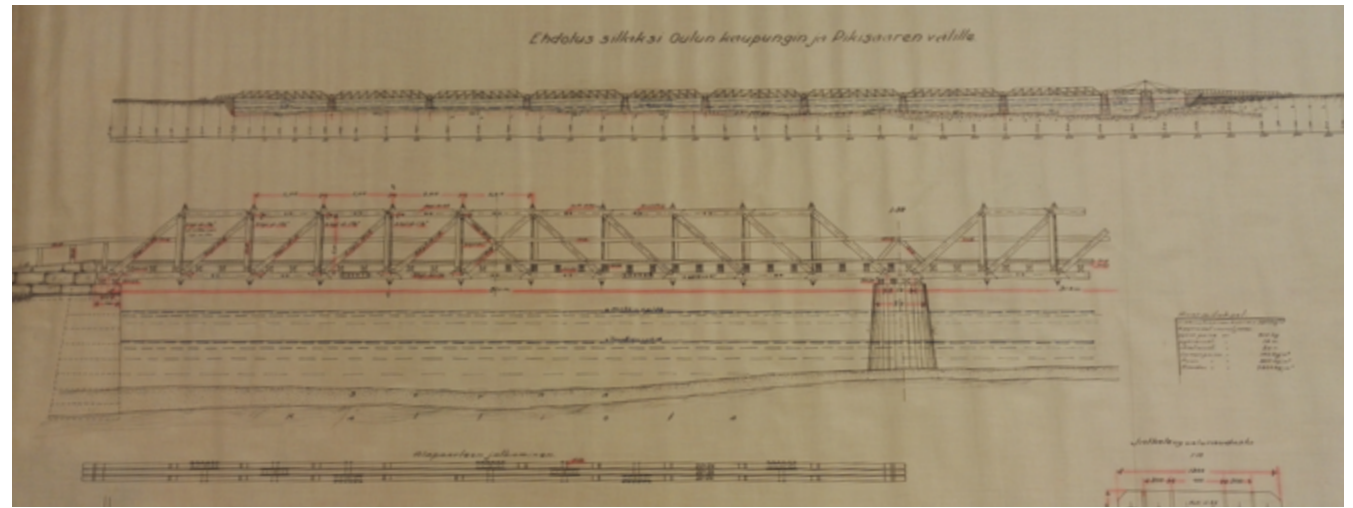
⁸ Kaleva 30.10.1908. Kansalliskirjasto

⁹ Rakennuspiirustukset 1917. Oulun Konepajan arkisto, Kansallisarkisto.

¹⁰ Sormunen, 1994. s.25

¹¹ [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Merikosken_rakentaminen\(15312\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Merikosken_rakentaminen(15312))

¹² Tuominen, 2007. s.12

12. Yksityiskohtainen ehdotus Oulun kaupungin ja Pikisaaren välille rakennettavaksi sillaksi vuodelta 1917. Kuva: Oulun Konepajan arkisto, Kansallisarkisto.

13. Pikisaaren ja Raatinsaaren yhdistävä silta vuonna 1948. Kuvat: E. Sarasmo, 1948. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

15. Teollisuus oli pitkään pääosassa Pikisaaren toiminnoissa. Valokuvassa kaasu- ja ilmanpuolustuspäiviltä 29.3.1932 tehtaiden piiput hallitsevat saaren siluettia. Kuva: Kalevan arkisto 29.3.1932.

14. Kesällä 2020 Pikisaari näyttäytyy vehreänä keitaana, oikealla kaupunkikeskustaa.

2.2.3 Ympäröivä rakennuskanta

Pikisaaressa on läsnä menneiden aikojen tunnelma - vanhaa rakennuskantaa on säilytetty ja teollisuusrakennuksia muunnettu asuinkäyttöön. Saareen on rakennettu 1900- ja 2000-luvuilla kaupunkikuvan yhtenäisyys säilyttäen. Tonttia 19 ympäröivä rakennuskanta edustaa kaikkea edellä mainittua. Samassa korttelissa sijaitsevat asuntolina toimiva vuonna 1900 rakennettu entinen emalitehdas sekä 2009 valmistunut pientalo. Viereisen korttelin 7 rakennukset on toteutettu 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. Asuinrakennukset Pikisaarentien vastakkaisella puolella on toteutettu vuonna 2000 järjestetyn kaupunkisuunnitteluun keskitettyyn Europan 6 -arkkitehtuurikilpailun jälkeen. Koko Pikisaarentien osalta näkymä ja käyttö on yhtenevää; valtaosa rakennuksista palvelee asuinkäytössä ja 1990- sekä 2000-luvun uudisrakennukset myötäilevät vanhemman rakennuskannan piirteitä.

16. Ilmakuva Pikisaaresta elokuussa 2017. Kuva: Vesa Niskanen. Kohdetontin sijainti kuvassa osoitettu punaisella pisaralla ja pisteviivalla.

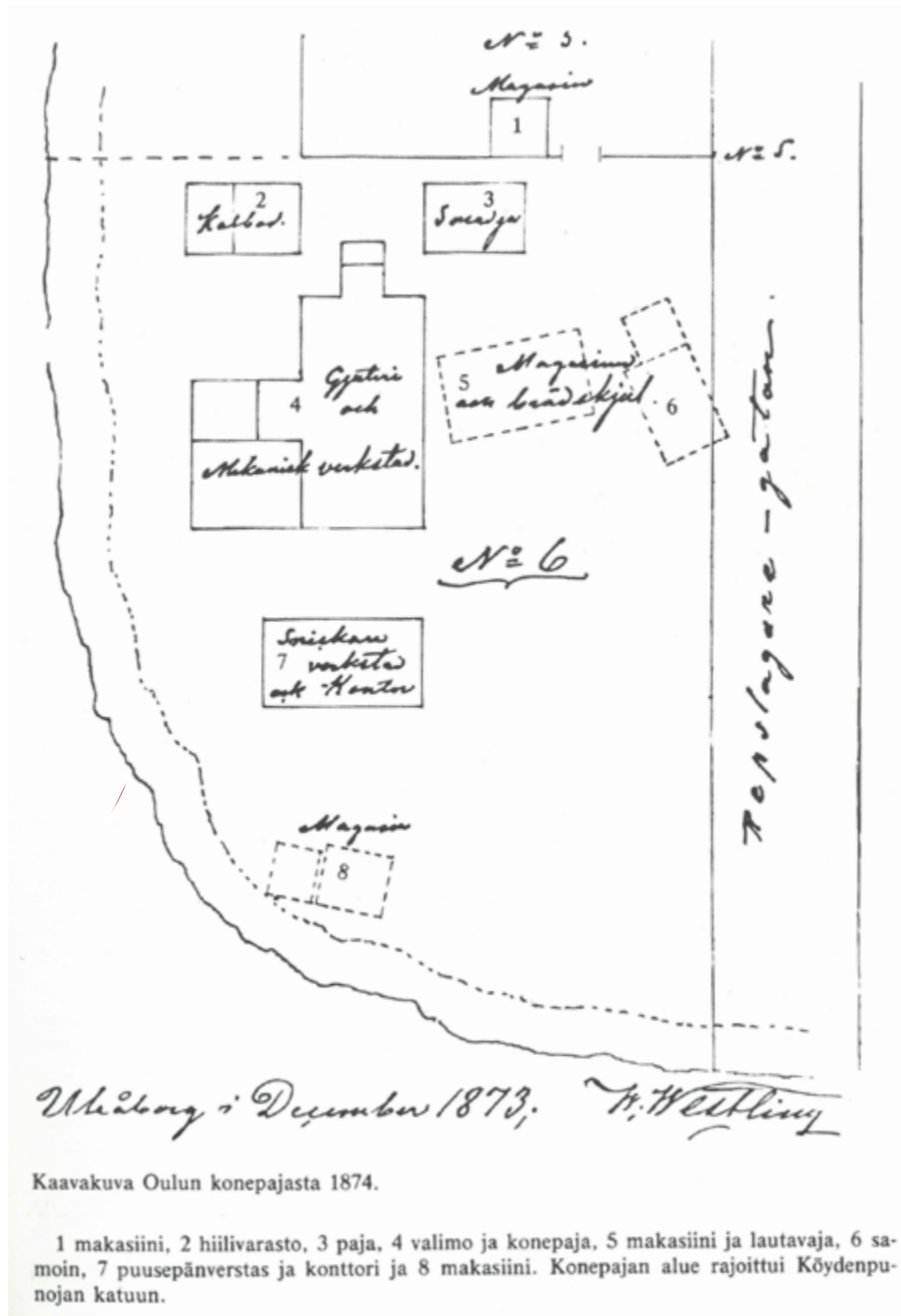
3. Oulun Konepaja Osakeyhtiö

Oulun Konepajan historia lyhyesti

Oulun Konepajan merkitys Pikisaaren kehityksessä, asuttamisessa ja nykyisessäkin olemuksessa on huomattava. Suuria alueita saaresta oli pitkään Konepajan hallussa yhtiön toimiessa Pikisaarella lähes sadan vuoden ajan, vuodesta 1873¹³ vuoteen 1972¹⁴. Valimorakennus korttelin nro.5 keskipisteenä muistuttaa teollisesta menneisyydestä. Konepajan konttorirakennus torneineen Pikisaarentien varrella toimii koko alueen tunnusmerkkinä.

Oulun Konepaja perustettiin 1870-luvun alussa englantilaisen yhtiön toimesta. Vuosina 1873-1874 tapahtui Konepajan rakentaminen: tontille toteutettiin valimo ja konepaja, konttori ja puusepänhuoneet sekä kaksi aittaa materiaaleille ja hiilille. Alueella jo sijainneita neljää rakennusta käytettiin halkovajoina ja varastohuoneina. Hie-
man myöhemmin valmistui laivanrakennustelakka.¹⁵ Seuraavalla vuosikymmenellä tontilla rakennettiin uudelleen, tulipalon tuhottua Konepajan tärkeimmät rakennukset 31.10.1885. Valimo ja konepaja rakennettiin paloturvallisuutta silmällä pitäen käyttäen uutta rakennustapaa, jossa hirsiseinien sisäpuolelle muurattiin yhtä paksu tiilikerrok. Uutta oli myös työväen ruokailuhuoneen toteuttaminen konepajan yhteyteen.¹⁶

13	Teivaala, 1972. s.2
14	Sormunen, 1994. s.20
15	Outakoski, 1949. s.14-20
16	Outakoski, 1949. s.28-31

Työväen ruokailun tukemisen lisäksi Oulun Konepaja koki tarpeelliseksi järjestää Pikisaareen asuntoja työntekijöilleen. Työläisten kulku mantereelta saarelle oli vuodenaajoista ja sääolosuhteista riippuvaista ennen 1940-luvulla toteutettua siltayhteyttä. Työntekijöiden asuttamisen Pikisaarelle voidaan päätellä tuoneen varmuutta sekä tehtaan toimintaan että työläisten toimeentuloon. Konepaja oli hankkinut haltuunsa läheisiä tontteja laajennus- ja asuintarkoituksessa sekä ennen että jälkeen vuoden 1885 tulipalon.¹⁷ Vuosisadan loppuun mennessä tonteille oli toteutettu sekä päärakennus konttoreineen että työväestön asuinrakennuksia. Ensimmäisiin Oulun Konepajan työväenasuinrakennuksiin kuuluu Pikisaarentie 5A, joka ilmeisesti toteutettiin samaan aikaan Konepajan konttorirakennuksen kanssa vuonna 1885. Tuolloin rakennettiin myös toinen asuintalo työväelle: Pikisaarentie 7B:n paikalla sijainnut nykyistä pienempi rakennus, joka tuhoutui tulipalossa 1907. Vuonna 1889 Konepaja rakennutti tontin 19 alueelle vielä kaksi asuintaloa: rakennukset 5B ja 7A.

Konepajan työntekijöiden määrä kasvoi perustamisvuodesta vuosisadan vaihteeseen saakka. Konepaja aloitti toimintansa vuoden 1874 lopussa ja seuraavana vuonna työntekijöitä oli 52. Henkilöstömäärä oli suurimmillaan vuonna 1900, jolloin yhtiöllä oli 185 palkollista. Työntekijöiden määrä laski varsin pian vuosisadan edetessä, alimmillaan 21:een vuonna 1930. 1940-luvulla työntekijöiden lukumäärä oli jälleen yli sadan.¹⁸ 1940-luvulla Konepaja myös pyrki hankkimaan lisää asuinrakennuksia työväelle¹⁹. Toiminnan loppuessa toukokuussa 1972 työntekijöitä kerrotaan olleen noin kaksikymmentä.²⁰

¹⁷ Outakoski, 1949. s.33

¹⁸ Outakoski, 1949. s.87

¹⁹ Ostolupa-anomus koskien Oulun Pikisaaren kaupunginosan tonttia ja taloa no. 1a. 17.6.1943. Oulun Konepaja Osakeyhtiön arkisto, Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pääpiirustus uudisrakennukselle Pikisaaren tontille 12, asuin- ja ulkokuonerakennus, 1948. Oulun kaupunginarkisto.

²⁰ Sormunen, 1994. s.20

18. Oulun Konepaja Oy:n tehdasalue noin vuonna 1885, ennen kyseisenä vuonna tapahtunutta tulipaloa. Kuvassa on näkyvissä myös konttorirakennus, jonka rakennuspiirustukset on päivätty vuonna 1885. Kuva: Outakoski, 1949. s. 27.

19. Oulun Konepajan tehdasalueen rakennuksia vuonna 1931. Kuva: Kalevan arkisto 16.7.1931

20. Pikisaari ja Korkeasaari ilmakuvassa 1927. Konepajan rakennukset erottuvat tummasävyisinä Pikisaaren keskustan puoleisessa päädyssä. Korkeasaaren alue on Sahayhtiön käytössä. Kuva: Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin kuvaan pisanamuotoisella merkinnällä.

Oulun Konepaja Osakeyhtiön ensimmäisiä tuotteita olivat takorauta- ja valurautatuotteet. Konepaja valmisti tuotteita sekä tilauksesta että varastoon.²¹ Pari vuotta toiminnan aloittamisen jälkeen alkoi Konepajalla myös laivanrakennus, mistä tuli yksi yhtiön merkittävimmistä tuoteryhmistä. Ensimmäisen kymmenen tuotantovuoden aikana Konepaja laski vesille kymmenen alusta.²² Vuosisadan vaihduttua laivanrakennustoiminta oli vilkasta ja vuosien 1903-1913 aikana yhtiöltä valmistui 18 alusta. Toinen merkittävä tuotantohaara olivat sahojen koneistot ja laitteet. Oulun Konepaja huolehti tuotannon lisäksi myös laivojen ja sahojen koneistojen korjauksista ja huolloista.²³

Sota-aika vaikutti huomattavasti Konepajan toimintaan. Sota-aikana yhtiö tuotti ammuksia. Sotien jälkeen Konepaja sai hoitaakseen kiintien sotakorvausten toimittamisessa. Vuonna 1942 Konepaja hankki viereiseltä tontilta omistukseensa entisen maanviljelyskonepajan rakennuksen, alun perin emalitehtaan. Korjausten jälkeen tiloissa alkoivat toimia piirustuskonttori sekä levy- ja pajaosastot.²⁴ Samalla vuosikymmenellä Oulun Konepaja rakennutti yhteistyössä Oulun Villa-tehtaan kanssa pengertien Pikisaaresta Raattiin. Yhteys koettiin välttämättömäksi yritystoiminnan kehittymisen kannalta. Tuotannon nousun myötä Oulun Konepajan tiloja laajennettiin ja uudistettiin rakentamalla uusi valimo. Valimorakennus valmistui 1948 minkä jälkeen Konepajalla oli käytössään tilaa 3 774 m².²⁵ Myönteisen kehityksen odotuksista huolimatta Konepajan toiminta kääntyi laskuun ja työt loppuivat 31.5.1972.²⁶

21 Outakoski, 1949. s.22

22 Outakoski, 1949. s.47

23 Outakoski, 1949. s.56, 63-65

24 Outakoski, 1949. s.74-75

25 Outakoski, 1949. s.80-82

26 Sormunen, 1994. s.20

4. Kartta ja kaavahistoria

Varhaiset kartat

Oulun vanhimmassa kartassa vuodelta 1649 Pikisaaresta käytetään ruotsinkielistä nimeä *Beckholmen*. 1700-luvun kartoissa voidaan nähdä merkittyinä pikiruukin alueen rakennukset ja tullihuone. Vuoden 1813 kartassa saaresta käytetään nimeä *Pickisari Holme*. Saaren koillisosaan on sijoitettu tontteja sekä ilmeisesti istutuspaloja, "*krydgårdar*". Pikisaarentien nykytilanteen mukainen linja on nähtävissä jo varhaisissa kartoissa. Tien mukaista aluetta käytettiin tuolloin laivanrakennustoiminnan tarvitsemana köydenpunomaratana²⁷ ja vuoden 1813 kartassa alueen nimeksi oli merkitty "*Repslagare Ban*".²⁸

Vuoden 1886 asemakaava

Pikisaaren ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1886.²⁹ Saaren käytön tarkempi suunnittelu tuli tarpeelliseksi teollisen rakentamisen myötä - aiemmin aluetta oli rakennettu toiminnan tarpeiden ja luonnonympäristön mukaan.³⁰ Asuinrakennukset sijoituivat Waltakadun (nyk. Pikisaarentie) lounaispuolelle, konepajan ja villatehtaan väliselle alueelle.³¹ Selvityksen kohde, kortteli 6 on asemakaavassa merkitty numerolla III. Korttelin rakennusten paikkoja ei ole merkitty vuoden 1886 karttaan. Korttelin halkaisee kahteen tonttiin kapea palokujana toimiva reitti, joka kartassa vuodelta 1876 oli nimetty Mäkikaduksi.³²

²⁷ Teivaala, 1972. s.13

²⁸ 1813 J.H.Wallenborg Pikisaari. Teivaala, 1972. Karttaliite 2.

²⁹ Sormunen, 1994. s.16

³⁰ Tuominen, 2007. s.14

³¹ Sormunen, 1994

³² Karta öfver Beckholmen invid Uleåborgs stad 1876, Oulun Kaupunginarkisto

21. Ote Oulun kaupungin kartasta vuodelta 1763. Kuva: Oulun karttapalvelut. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin punaisella pisteviivaympyrällä.

22. Ote Pikisaaren kartasta vuodelta 1876. Kuva: Oulun Kaupunginarkisto. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin vaalealla pisteviivaympyrällä.

23. Ote Oulun kaupungin kartasta vuodelta 1886. Kuva: Oulun karttapalvelut. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin vaalealla pisteviivaympyrällä.

Vuoden 1924 asemakaava

Pikisaaren asemakaavaa uudistettiin vuonna 1924. Tuolloin *"kaavan pyrkimyksenä oli asuntoalueen varaaminen, saaren vehreyttäminen ja ranta-alueen kunnostaminen yleiseen käyttöön."*³³ Asemakaavassa Saarikadun (nyk. Pikisaarentie) molemmin puolin esitettiin istutettavaksi puurivit³⁴. Suurta osaa kaavan ehdottamista muutoksista ei toteutettu. Selvityksen kohteen nykyisistä rakennuksista vuoden 1924 karttaan on merkitty Pikisaarentie 5A, 5B, 7A sekä talousrakennukset. Samoin kohdetonttia rajaavat Pikikatu ja Valimokatu sijaitsevat kartalla nykyisillä paikoillaan.³⁵

Asemakaavamuutos vuonna 1951

Vuoden 1951 asemakaavamuutoksessa tarkennettiin Pikisaaren asuntorakentamisen kerrokorkeuksia ja lisättiin teollisuuskortteleita.³⁶ Korttelin 6 osalta asemakaava ehdotti alueen yhdistämistä viereiseen teollisuuskortteliin.

Monumentaalikeskustan asemakaava vuonna 1966

Seuraavalla vuosikymmenellä Oulun monumentaalikeskustan asemakaava ulotettiin Pikisaareen. Asemakaavassa 1966 Pikisaaren vanha puurakennuskanta kokonaisuudessaan esitettiin purettavaksi³⁷ ja saaren kaikki käyttö muutettavaksi yleiseksi³⁸. Kaavan valmistumisen jälkeen kaupunki esitti tutkittavaksi vanhojen rakennusten säilyttämisen mahdollisuutta, kaavan toteuttamisen sijaan.³⁹

33 Teivaala, 1972. s.6

34 Teivaala, 1972. s.5

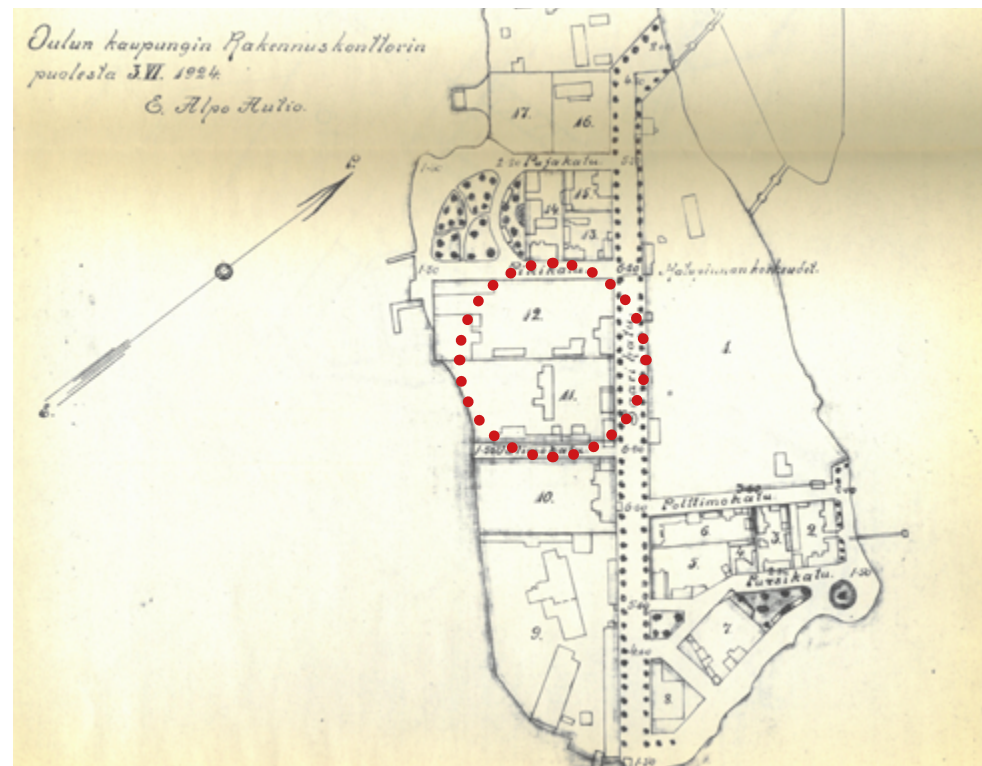
35 Teivaala, 1972. Karttaliite 5

36 Teivaala, 1972. s.6

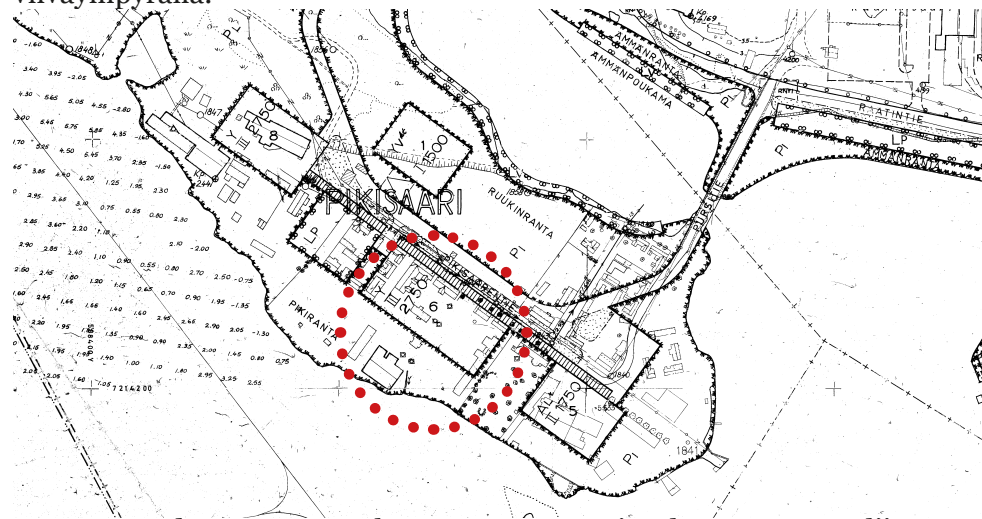
37 Sormunen, 1994. s.27

38 Teivaala, 1972. s.6

39 Tuominen, 2007. s.16

24. Ote Pikisaaren asemakartasta vuodelta 1924. Kuva: Oulun Karttapalvelut. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin punaisella piste- viivaympyrällä.

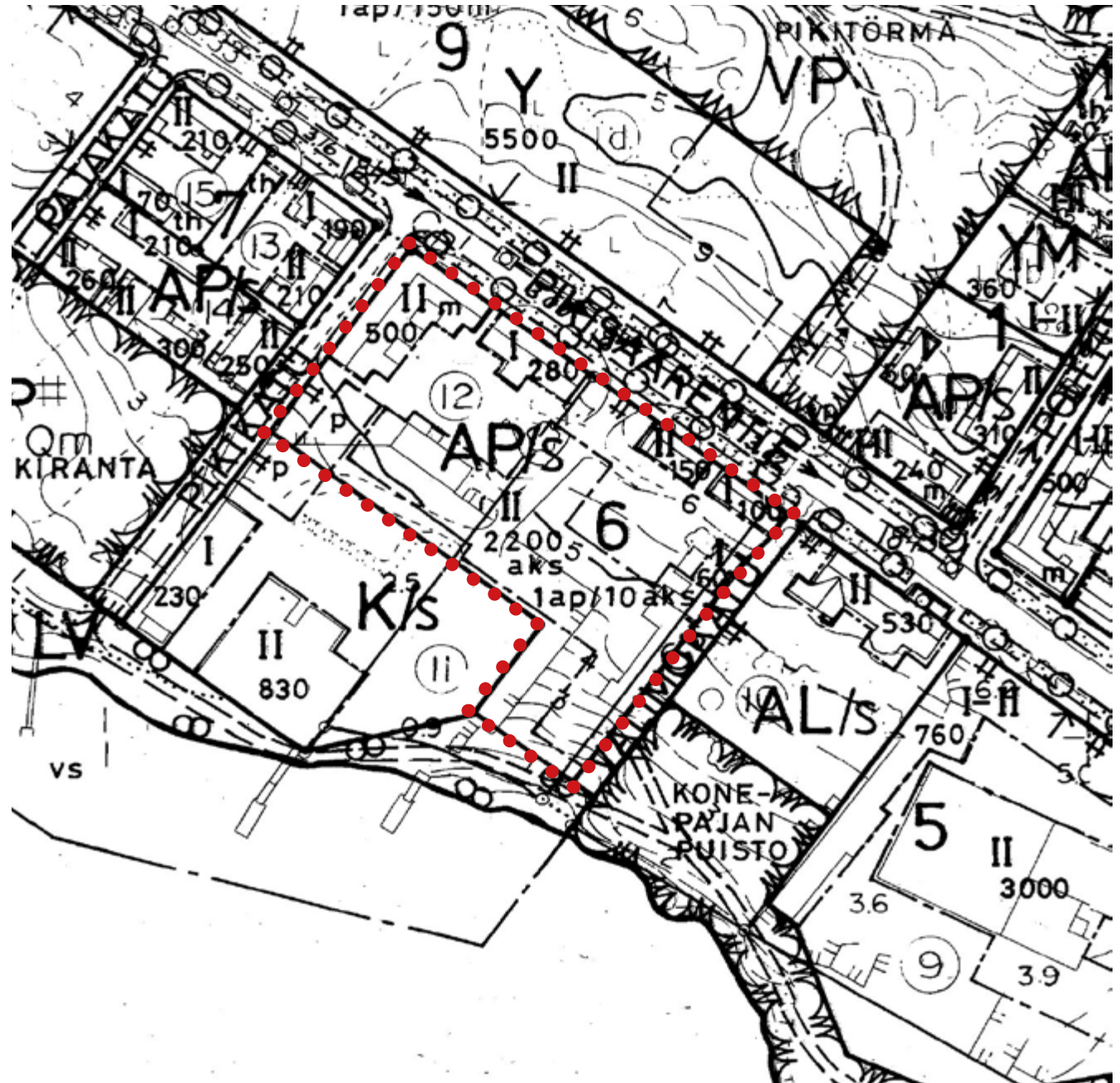
25. Ote vuoden 1966 asemakaavasta. Kuva: Teivaala, 1972. Karttaliite 7. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin punaisella pisteviivaympyrällä.

1985 ja nykytilanne

Vuoden 1985 asemakaava on yhä voimassa suuressa osassa Pikisaarta. Asemakaavan pohjana toimi Esko Puijolan 1976 laatima Pikisaaren käyttösuunnitelma, joka käsitellään tässä selvityksessä omana kokonaisuutenaan.

Kaavaselostuksen mukaan *"Pikisaarta kehitetään säilyttäen ja täydentäen vanhaa rakennuskantaa."* Katutiloissa suunniteltiin käytettäväksi vanhoja materiaaleja ja tapoja yksityiskohtien toteuttamisessa. Ruutukaavan periaatteet ja vuoden 1924 kaavan mukaiset Pikisaarentietä reunustavat puurivit säilytettiin.⁴⁰ Lisäksi *"Pikisaaresta pyritään luomaan omaleimainen käsi- ja taidetyön saari."*⁴¹

Tontilla 19 on voimassa vuoden 1985 asemakaava. Saman korttelin kahden muun tontin osalta asemakaavaa on muutettu vuonna 1994. Viereisen Konepajan korttelin asemakaavamuutos vuonna 1995 mahdollisti korttelin ottamisen asuinkäyttöön.⁴² Pikisaarentien vastakkaisella puolella toteutettiin asuinrakentamista täydentävä asemakaavamuutos 2009.⁴³

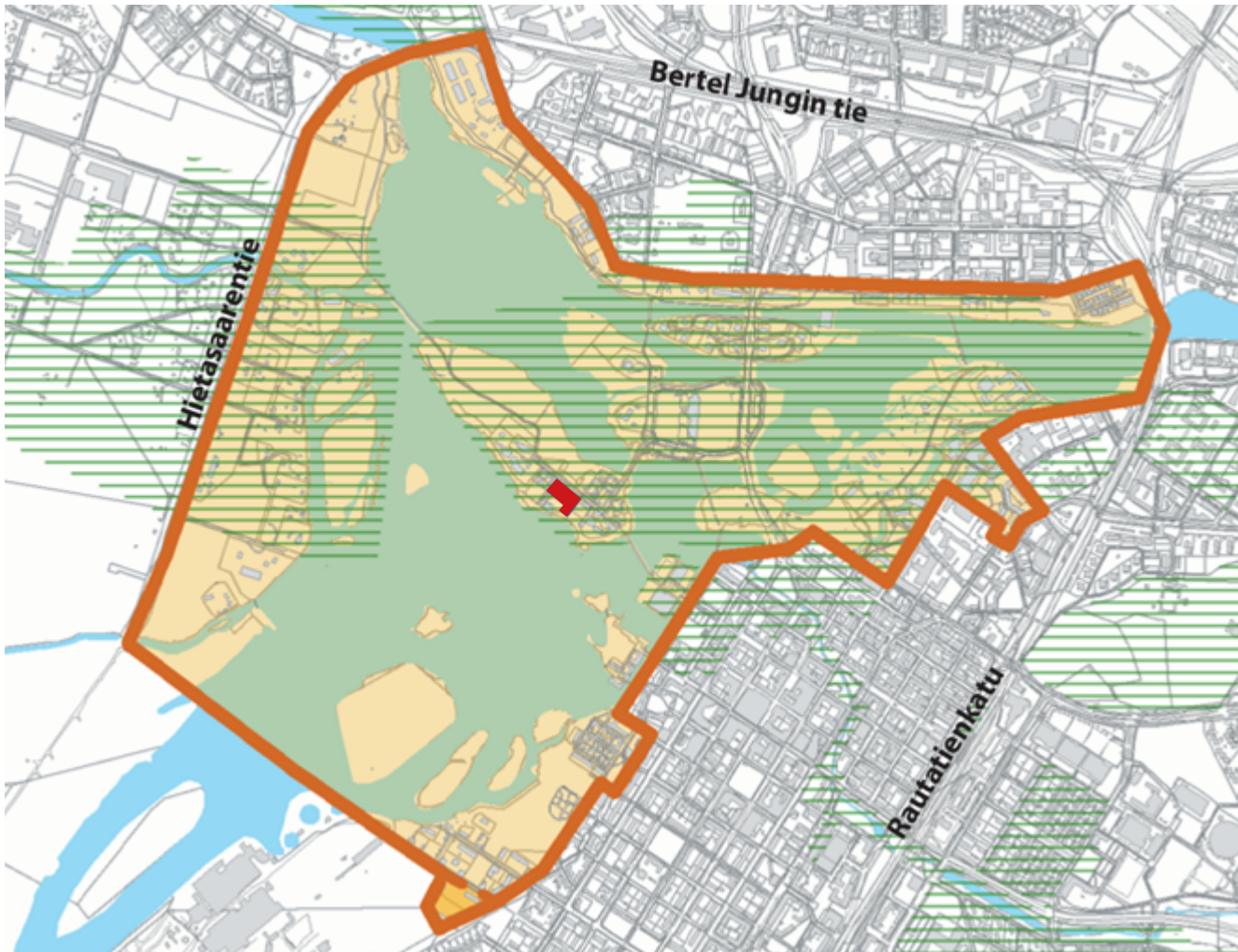
26. Tontin 19 sekä ympäröivien alueiden asemakaavatilanne 2020. Kuva: Oulun Karttapalvelut. Selvityksen tekijä on merkinnyt tontin rajan punaisella pisteiviivalla.

⁴⁰ Asemakaavaselostus, 1984. s.18

⁴¹ Asemakaavaselostus, 1984. s.13

⁴² Tuominen, 2007. s.18

⁴³ Oulun karttapalvelu 19.5.2020

27. Karttakuva: Arvokkaita alueita Oulussa 2015. Selvityksen tekijä merkinnyt tontin 19 alueen punaisella.

Oranssi kehys: Oulujoen suistoalue, valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.¹

Raidoitettu alue: Oulujoen suistoalueen historiallinen kokonaisuus, RKY 2009.²

Punainen alue: Tontti 19, maakunnallisesti arvokas alue, MRKY 2015.³

¹ Arvokkaita alueita Oulussa 2015, s. 59

² Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

³ Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015

4.1 Suojelutilanne

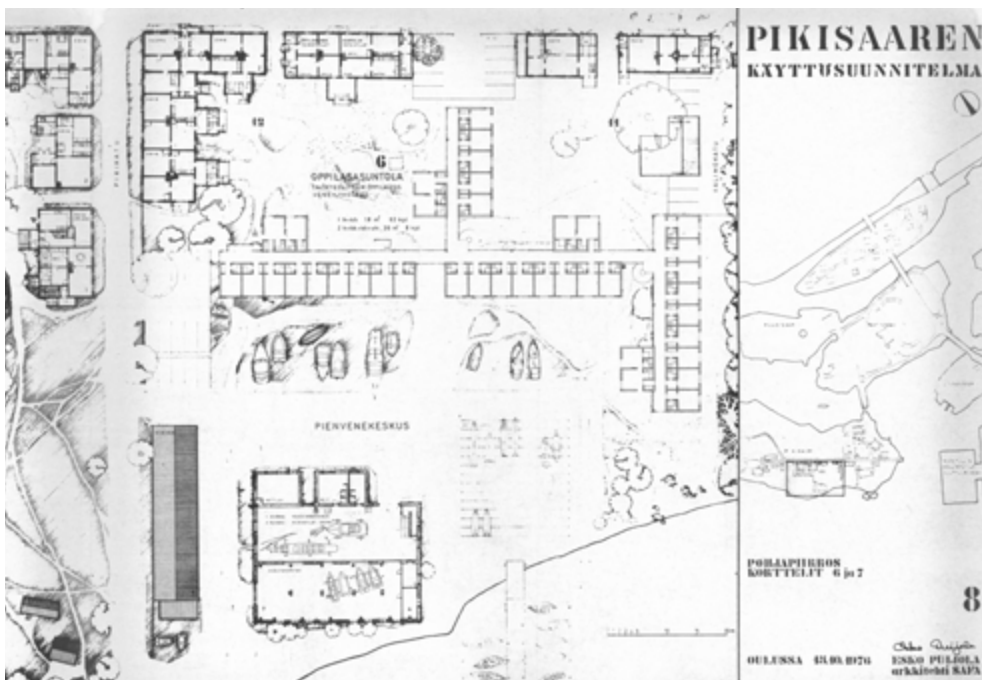
Pikisaari kuuluu Oulujoen suistoalueen historialliseen kokonaisuuteen ja on siten kokonaisuudessaan osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.⁴⁴ Tontin 19 rakennukset ovat maakunnallisesti arvokkaita historiallisten, rakennushistoriallisten sekä maisema- ja ympäristöhistoriallisten arvojen myötä.⁴⁵

Pikisaaren voimassa olevassa asemakaavassa 1985 ympäristö määrättiin säilytettäväksi korttelialueilla merkinnällä /s. Asemakaavamuutokset vuosilta 1994, 1995 ja 2001 sisältävät myös merkinnän /s, koskien myös asuinkerrostalojen ja rivitalojen korttelialueita. Asemakaavamuutos vuodelta 2009, koskien Pikisaarentien pohjoispuolelle sijoittuvaa aluetta, mahdollisti uudisrakentamisen aiemmin rakentamattomalle alueelle, tontin 19 naapuriin. Kyseisen asemakaavamuutoksen määräysmerkintä "-pik" linjaa mm. uudisrakentamisen sopivuutta olemassa olevaan ympäristöön ja sen myötä määrittää suojelua sekä ympäristön säilymistä. Lisäksi vuoden 2009 kaavamuutosalueeseen kuuluva Pikitörmän kiinteä muinaisjäännös on rauhoitettu muinaismuistolailalla alueelta löytyneiden pikiruukin jäänteiden myötä.⁴⁶

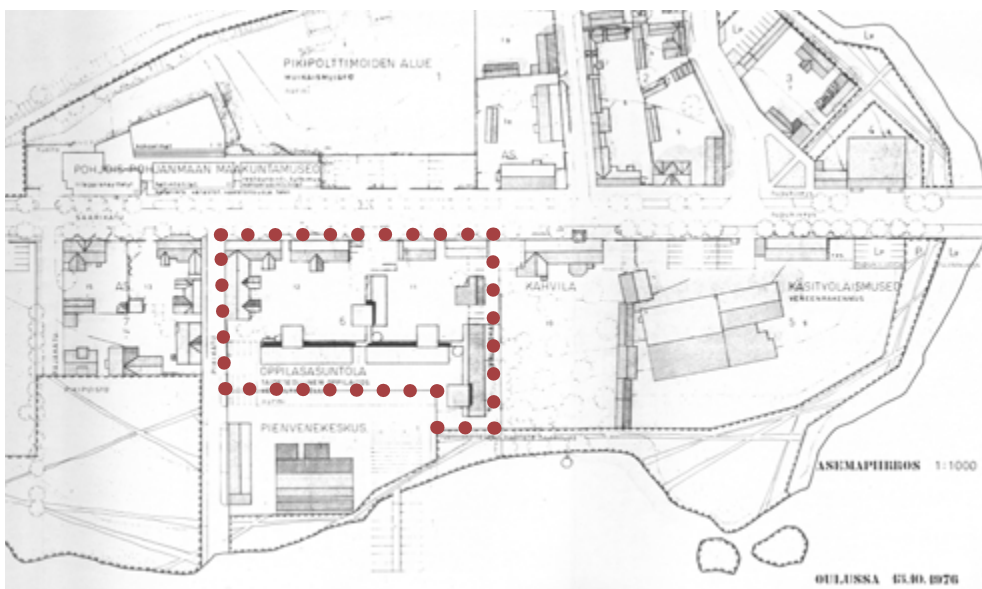
⁴⁴ Arvokkaita alueita Oulussa 2015, s.59

⁴⁵ Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.

⁴⁶ Rakentamistapaohje/viitesuunnitelma 2005-2010, s.2

28. Korttelin 6 pohjapiirroksessa vuoden 1976 tilanne käyttösuunnitelman mukaisesti täydennettynä. Kuva: Puijola, 1976.

29. Asemapiirroksessa vuonna 1976 esitetty Pikisaaren käyttösuunnitelma. Kuva: Puijola, 1976. Selvityksen tekijä on merkinnyt tontin rajan punaisella pisteviivalla.

Pikisaaren käyttösuunnitelma 1976

Vaikutukset asemakaavaan

Tontilla 19 voimassa oleva vuoden 1985 asemakaava pohjautuu Pikisaaren käyttösuunnitelmaan vuodelta 1976. Suunnitelmassa vanhoista asuinrakennuksista valtaosa säilytetään sekä asuinkäytössä että työskentelytiloina.⁴⁷ Tehdasrakennukset on esitetty muutettavaksi harrastus-, koulu- ja kulttuurikäyttöön. Käyttösuunnitelmassa yhdistyvät tavoitteet vanhan rakennuskannan säilyttämisestä ja yleisten toimintojen lisäämisestä alueella.

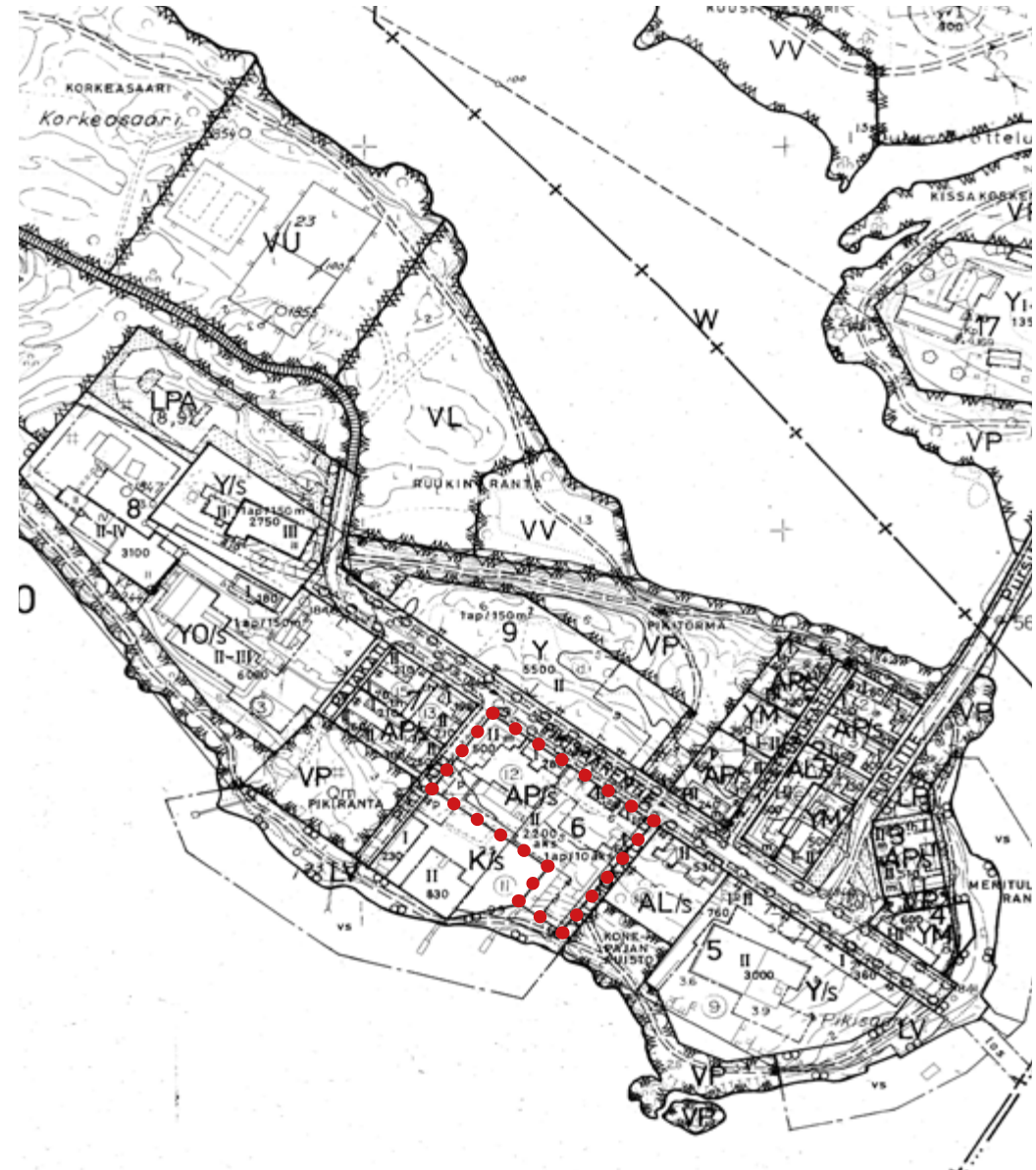
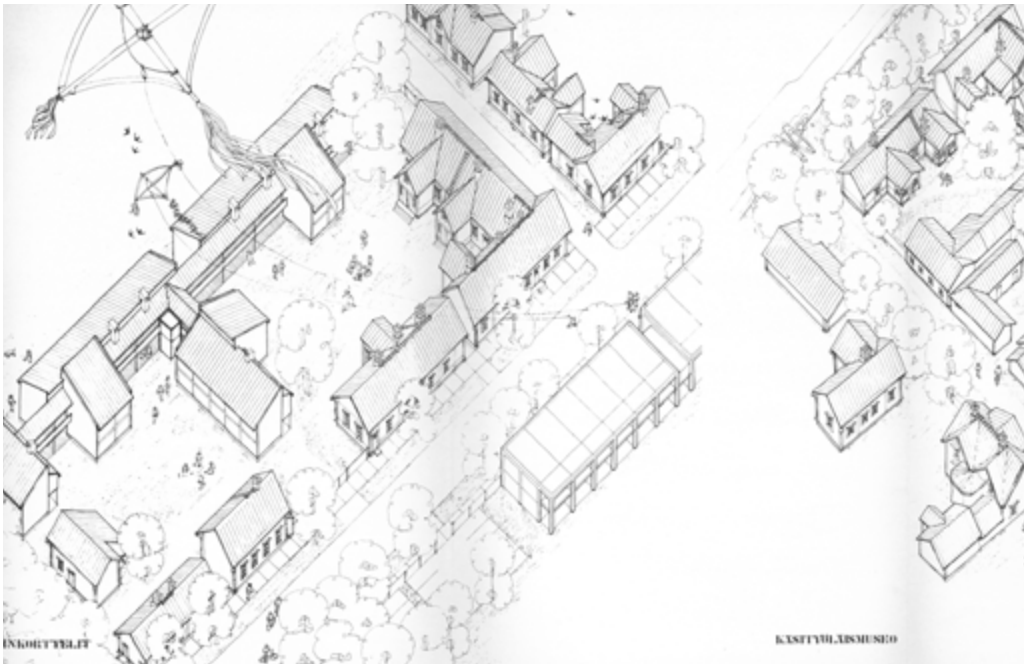
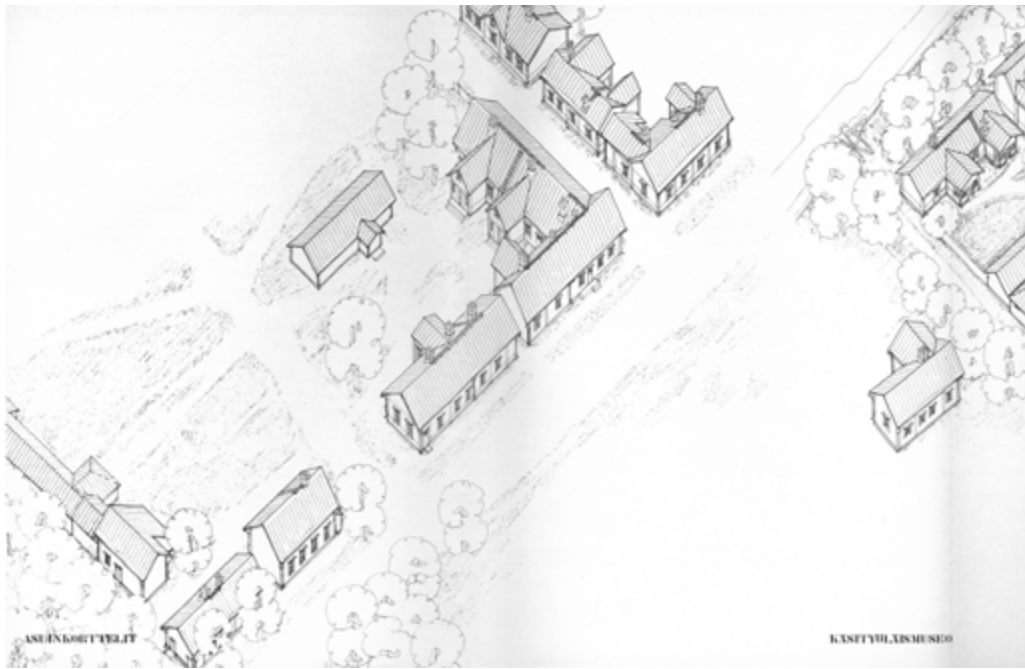
Tontille no:19 suunnitelmassa ehdotetaan vanhojen asuinrakennusten säilyttämistä asuinkäytössä ja emalitehtaan käytön muuttamista pienvenekeskukseksi. Tontin rakennuskantaa täydennetään piharakennusten paikalle sijoitettavalla taideteollisen oppilaitoksen oppilasasuntolalla. Rakennuksen ulkoarkkitehtuurilla tavoiteltiin ”mahdollisimman hyvin ympäristöönsä sopivaa uutta arkkitehtuuria”.⁴⁸ Olemassa olevia rakennuksia kunnostettaisiin varsinkin pesu- ja keittiötilojen osalta. Asemakaavassa 1985 pihapiiriin on varattu vanhojen piharakennusten paikalle rakennusala oppilasasuntolaa varten.⁴⁹

Viereisten kortteleiden rakennukset säilytetään suunnitelmassa. Konepajan konttorin asuinkäytön tilalle ehdotetaan kahvilatoimintaa ja valimorakennukseen sijoitetaan Käsityöläismuseo. Pikisaarentien pohjoispuolelle, tontin 6 kohdalle, esitetään Pohjois-Pohjanmaan maakuntamuseon sijoittamista. Pikisaarentien päähän, villatehtaan alueelle, suunnitelmassa sijoitetaan taideteollinen oppilaitos - suunnitelman osio, joka pian esittämisen jälkeen toteutettiin.

⁴⁷ Tuominen, 2007. s.18

⁴⁸ Puijola, 1976. s.18

⁴⁹ Asemakaavaselostus, 1984. s.15

5. Tontin 19 nykytila ja muutokset

5.1 Tontin rakentamisen vaiheet

1856
Pikisaaren kartalla vuodelta 1856¹ nykyisen tontin 19 mukaiselle sijainnille oli merkitty kolme rakennusta.

1882-1885
Palovakuutuksen mukaan asuintalo 5A on rakennettu vuonna 1882, muiden lähteiden mukaan vuonna 1885. Rakennuksen 7B paikalla alun perin sijainnut asuinrakennus on toteutettu vuonna 1885.²

1889-1893
Teivaalan mukaan 5B on rakennettu 1880-luvun alussa. Kuva-ainestossa se esiintyy ensimmäisen kerran vuonna 1893 päivätyssä palovakuutuksessa. Asuintalo 7A on rakennettu vuonna 1889.³

1900
Emalitehtaan rakennusvuosi on 1900⁴. Tuolloin toteutettuja emalitehtaan rakennuksia ei ole merkitty 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen kartta-aineistoon tai asemapiirroksiin.

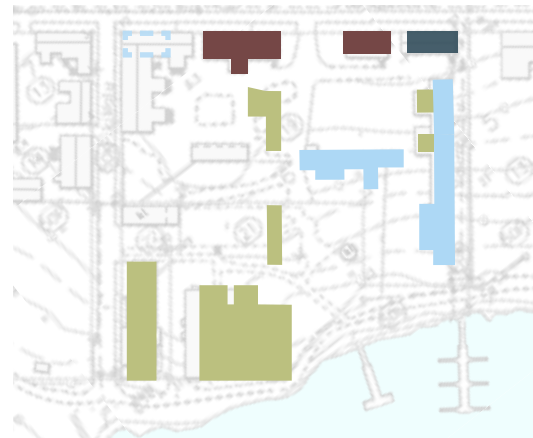
1 Pikisaaren kartta 1856. Oulun kaupunginarkisto.

2 Palovakuutus no.14102. Kansallisarkisto; Rakennuspiirustukset. Oulun kaupunginarkisto.

3 Teivaala, 1972. s.23; Palovakuutus no. 17839. Kansallisarkisto; Rakennuspiirustukset 1889. Oulun kaupunginarkisto.

4 Kaleva 31.7.1907. Kansalliskirjasto.

33. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnät.

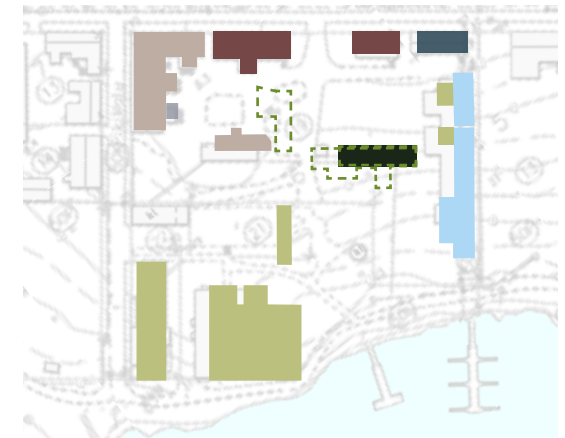
1910
Karttaosapiirustuksessa no.IX vuodelta 1910 nykyisen tontin 19 osalta on esitetty ainoastaan kaupungin puoleisen osan rakennukset. Vuoden 1910 kartassa tontilla esiintyvät ensimmäistä kertaa Valimotien varren ja kaupungin puoleisen sisäpihan talousrakennukset.¹ Pikikadun ja Pikisaarentien kulmauksessa sijainnut asuinrakennus paloi vuonna 1907.

1924
Vuoden 1924 Pikisaaren asemakartan mukaan kohdetontille on rakennettu talousrakennus Korkeasaaren puoleiselle tontin osalle. Myös emalitehtaan rakennukset on merkitty kyseiseen karttaan. Valimokadun varren talousrakennuksia on laajennettu pihan puolelle. Pikisaarentien ja Pikikadun kulmassa sijainneen, vuonna 1907 tulipalossa tuhoutuneen asuinrakennuksen paikalla ei ole rakennusta.²

1 Karttaosa no.IX Pikisaari 1910. Oulun kaupunginarkisto. Valimokadun varren talousrakennukset ja Pikisaarentien suuntainen talousrakennus näkyvät jo vuoden 1900 asemakartassa (Oulun kaupunginarkisto). Koska em. asemakartassa myös emalitehdas esitetään toteutumattomalla tavalla, on talousrakennukset ajoitettu tässä selvityksessä vuoden 1910. Karttaosapiirustuksen mukaan.

2 Asemakartta Pikisaaresta 1924. Oulun karttapalvelu.

34. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnät.

1925
Pikisaarentie 7B on siirretty nykyiselle paikalleen Pikisaarentien ja Pikikadun kulmaukseen vuosina 1924-1925. Sisäpihalle on samaan aikaan toteutettu talousrakennus.¹

1939
Ilmakuvassa vuonna 1939 kaupungin puoleisella sisäpihalla sijaitsevan talousrakennuksen muoto on yksinkertaistunut. Korkeasaaren puoleisen sisäpihan talousrakennuksista toinen on purettu.²

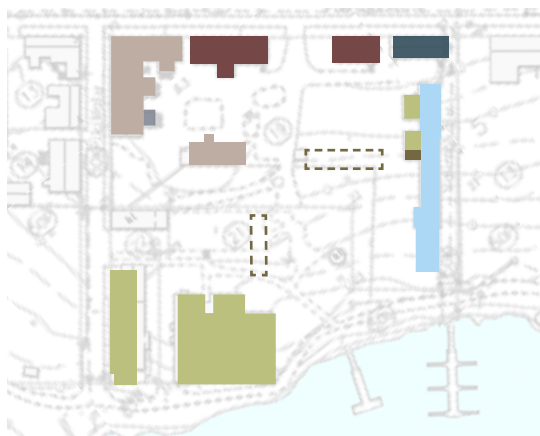
1943
Vuoden 1943 pohjapiirroksen mukaan rakennuksen 7B Pikikadun viereistä rakennussiipeä on täydennetty kuistilla.³

1 Rakennuspiirustukset 1924. Oulun kaupunginarkisto.

2 Ilmakuva 1939. Oulun karttapalvelu.

3 Pohjapiirros Saarikatu 7, 4.3.1943. Raahe Oy Oulun Konepajan arkisto, Kansallisarkisto.

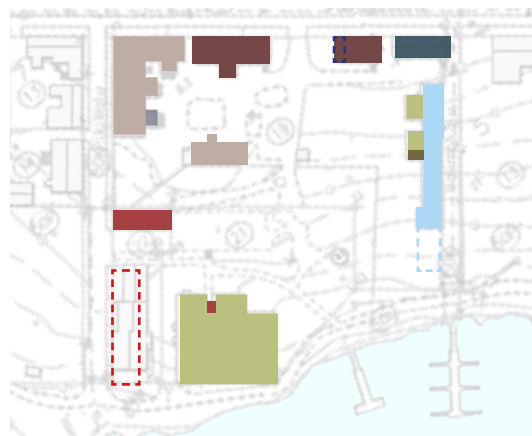
35. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnät.

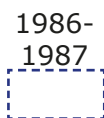
Vuoden 1976 Pikisaaren käyttösuunnitelmaan kuuluvan ajantasapiirroksen mukaan kaupungin puoleisen sisäpihan talousrakennus ja emalitehtaan läheinen talousrakennus on purettu. Lisäksi Valimokadun varren talousrakennusten toista sisäpihalle suuntautuvaa osaa laajennettu.¹

1 Tilanne vuonna 1976, liite 3. Puijola, 1976.

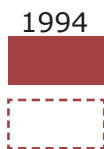
36. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnot.

Vuoden 1985 asemakaavassa nähtävän olemassa olevan rakennuskannan mukaan Valimokadun varren talousrakennuksista rannanpuoleisin on purettu.¹

Peruskorjauksen yhteydessä 1980-luvun loppupuolella poistettiin rakennuksen 5B Korkeasaaren puoleisessa päädyssä sijainnut rakennusosa.²

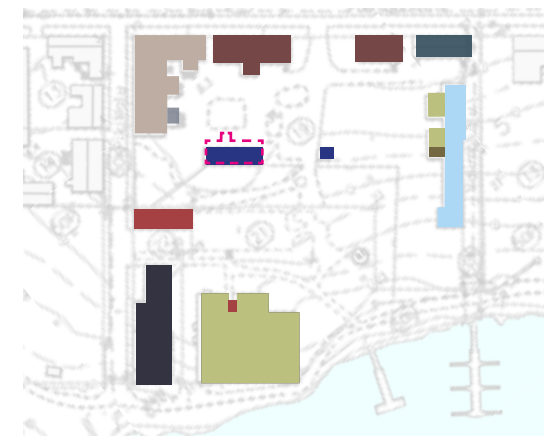
Rakennuslupa 13 asunnon toteuttamiseksi emalitehtaan rakennukseen myönnettiin vuonna 1994. Tontille rakennettiin myös autokatos. Lupa-aineistoon kuuluneessa asemapiirroksessa tehdasrakennuksen vieressä ei enää sijainnut pitkänomaista rakennusta.³

1 Asemakaava 1985. Oulun karttapalvelut.

2 Pikisaarentie 5B pohjapiirros 1987. Sivakka Oy.

3 Rakennusvalvonnan arkisto. Rakennuspiirustukset 1994

37. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnot.

Emalitehtaan viereen, entisen piharakennuksen sijaintipaikalle, valmistui asuinrakennus vuonna 2009.¹

Asuinrakennusten 7A ja 7B pihapiirissä sijainnut talousrakennus tuhoutui tulipalossa jouluaattona vuonna 2010.²

Tontin 19 sisäpihalle rakennettiin varastorakennus ja jätekatos vuonna 2011.³

1 Rakennusvalvonnan arkisto. Rakennuspiirustukset 1994

2 Kaleva, 15.6.2012

3 Rakennuspiirustukset piharakennuksille, Pikisaarentie 5-7, 2011. Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

38. Kaaviokuvassa taustalla ajantasainen kantakartta, Oulun karttapalvelu, 2020. Selvityksen toteuttaja on lisännyt rakennusten sijaintimerkinnot.

5.2 Kortteli- ja tonttijaon vaiheet

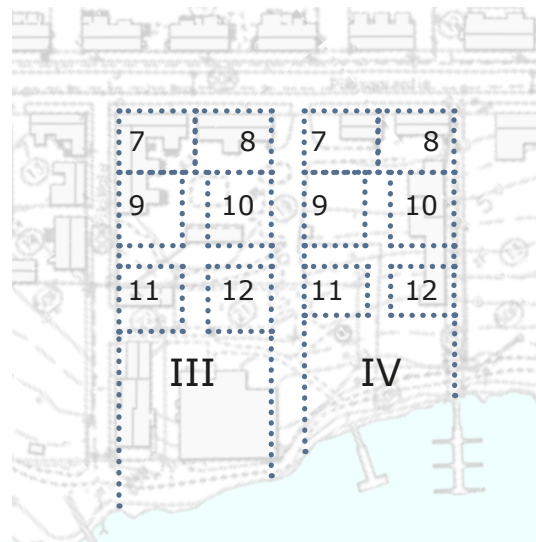

1856-

Kartta Pikisaaresta, ”öfver Bekholmen belägen” vuodelta 1856 kertoo kohdealueen olleen jaettu kahteen ”kortteliin”. Kaupunginpuoleisen osan numero oli 4 ja Korkeasaarenpuoleisen osan numero 3. Korttelimaisten alueiden lisäksi kartalle oli numeroitu pienempiä alueita, jotka mahdollisesti tarkoittavat tontteja. Kohdealueella tuolloin sijainneet rakennukset olivat numeroidut tonttien tapaan mutta ilman tonttirajauksista kertovia merkintöjä.¹

¹ Pikisaaren kartta 1856, C.W.Wilander / Oulun kaupunginarkisto.

39. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

1876-

Vuoden 1876 kartassa kortteleiden rajausta on täsmentynyt. Korttelinumerointi on kohdealueen osalta pysynyt samana. Tonttijako sen sijaan on tarkentunut. Molemmat kohdealueen korttelit muodostuvat kuudesta tontista. Tonttinumerointi alkaa korttelikaistaleittain saaren pohjoisrannanpuoleisimmista tonteista. Vaikka kortteli vaihtuu, jatkuu tontti numerointi juoksevana yli Pikisaarentien. Edellä kerrotusta johtuen tonttinumerointi on sama kortteleissa IV ja III.¹

¹ Karta öfver Beckholmen invid Uleåborgs stad, 1876 / Oulun kaupunginarkisto.

40. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

1882-

Vuoden 1882 kartta-aineiston mukaan korttelit IV ja III on yhdistetty kortteliksi III. Kortteli muodostuu tonteista 1 ja 2.¹ Ensimmäisessä asemakaavassa vuonna 1886² kortteli- ja tonttijako vaikuttaa säilyneen vuoden 1882 ja oheisen kaaviokuvan mukaisena³.

¹ Karta öfver Beckholmen invin Uleåborgs stad, 1882 / Oulun kaupunginarkisto.

² Sormunen, 1994. s.16

³ Karta öfver Uleåborgs stad, 1886 / Oulun karttapalvelut

41. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

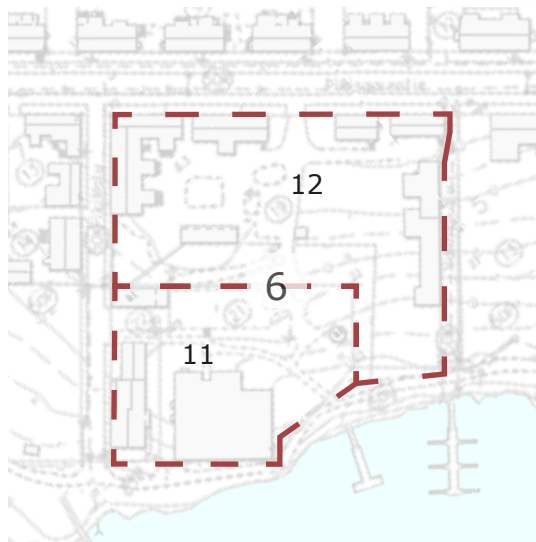

1924-

Pikisaaren asemakartassa vuodelta 1924 kortteleita ja tontteja ei ole numeroitu erikseen. Kohdealueen kaupungin puoleisen osan numero on 11 ja se ulottuu rantaan saakka. Korkeasaaren puoleisen osan numero on 12 ja se on rajattu osin irti rannasta.¹

¹ Pikisaaren asemakartta, 1924 / Oulun karttapalvelut.

42. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

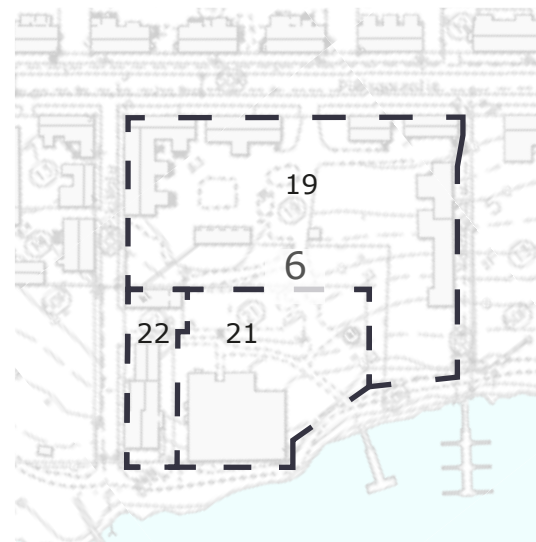
1985-

Vuonna 1985 voimaan tullessa asemakaavassa korttelin numeroksi on merkitty 6. Tonttijako on käännetty Pikisaarentien suuntaiseksi. Tontit eivät ulotu rantaan saakka vaan asemakaavassa rantaan on varattu lähivirkistys-/puistoalue.

Tontti 11 sijaitsee rannan puolella. Tontti 12 rajautuu Pikisaarentiehen, Valimokatuun ja Pikikatuun. Rannan puoleiselta sivultaan tontti 12 rajautuu suurimmalta osin tonttiin 11. Tontin 12 rajausta vastaa selvityksen kohteena olevan tontin 19 rajausta.¹

¹ Asemakaava 1985 / Oulun karttapalvelut.

43. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

1994-

Korttelin 6 tontille 11 toteutettiin asemakaavamuutos vuonna 1994.¹ Oletettavasti tontti 11 jaettiin tuolloin kahteen tonttiin, jotka nimettiin numeroin 21 ja 22. Tontille 22 vuonna 2009 valmistuneen asuintalon rakennuspiirustukset ovat tämän selvityksen teon yhteydessä tutkitun aineiston varhaisimmat asiakirjat, joissa kohdetontti on merkitty numerolla 19.²

¹ Asemakaavamuutos 564-1457, 1994 / Oulun karttapalvelut.

² Rakennuspiirustukset, Pikikatu 5, 2008 / Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

44. Kaaviokuvan taustakartta: Kanta-kartta, Oulun karttapalvelu 2020 Selvityksen tekijä on lisännyt tonttirajaukset ja numeroinnit.

5.3.1 Asuinrakennukset

Pikisaarentie 5A

Palovakuutusasiakirjojen mukaan Pikisaarentie 5A on rakennettu vuonna 1882.⁷⁴ Muiden lähteiden mukaan asuintalo on rakennettu samaan aikaan Oulun Konepajan konttorin kanssa vuonna 1885.⁷⁵ Konttorin rakentamisen yhteydessä toteutettiin myös kaksi työväen asuinrakennusta⁷⁶. Rakennuksen 7A vuonna 1889 päivättyihin rakennuspiirustuksiin kuuluvassa asemapiirroksessa 5A ja 7B on merkitty jo olemassa olevina rakennuksina⁷⁷. Tästä voidaan päätellä näiden rakennusten olleen konttorin rakentamisen yhteydessä toteutetut työväen asuintalot. Rakennus 5A säästyi vie-reisessä korttelissa Oulun Konepajalla vuonna 1885 sattuneesta tulipalosta.

⁷⁴ Palovakuutus 14102

⁷⁵ Inventointiraportti: Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015, Oulu. s.268; Sormunen, 1994. s.17

⁷⁶ Sormunen, 1994. s.17

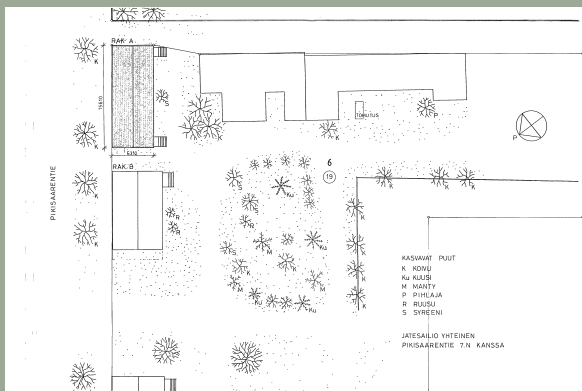
⁷⁷ Rakennuspiirustukset 1889. Oulun kaupunginarkisto.

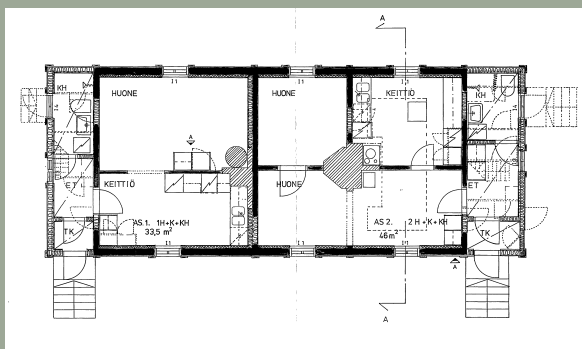
46. Pikisaarentie 5A. Kuva: Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

47. Pikisaarentie 5A vuonna 2020.

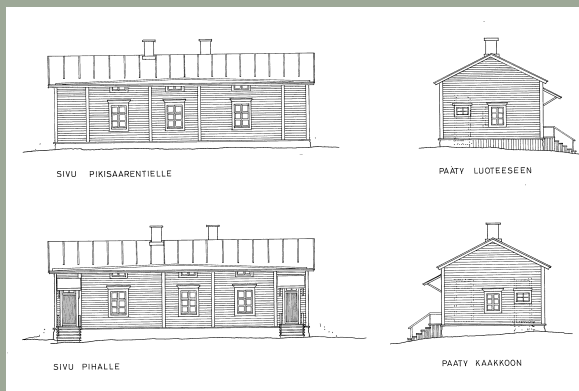
48. Pikisaarentie 5A asemapiirros, 1986.
Kuva: Sivakka Oy.

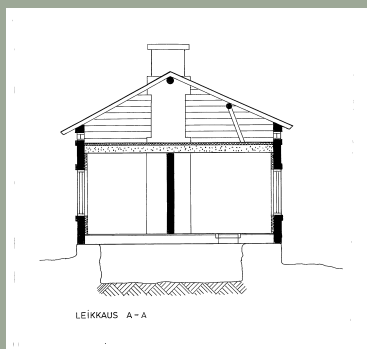
49. Pikisaarentie 5A pohjapiirros, 1986.
Kuva: Sivakka Oy.

PIKISAARENTIE 5A JA 5B			
A-RAKENNUS			
Seinät	TEHO	sävy UULA 135 helmenharmaa	
Listoitukset	TEHO	valkoinen taitettuna edellisellä	
Ovet	TEHO	2537	
Ikkunat	TEHO	2068	
Katokset	TEHO	kuten listoitukset	
Porraskaiteet	TEHO	- - - -	
Portaat	VINHA	968	

52. Vuonna 1989 luotiin ulkoväriyssuunnitelma rakennuksille Pikisaarentie 5A ja 5B.
Kuva: Sivakka Oy.

50. Pikisaarentie 5A julkisivut, 1986. Kuva: Sivakka Oy.

51. Pikisaarentie 5A leikkaus, 1986. Kuva: Sivakka Oy.

Oulun Konepaja Osakeyhtiölle kuulumisen lisäksi rakennukset 5A ja 5B ovat 1930-luvun alkupuolella olleet Oulun kaupungin Säästöpankin hallussa Konepajan konkurssin vuoksi. Ennen Konepajan toiminnan käynnistymistä uudelleen vuonna 1935 tehtaan silloinen omistaja J. Grundström sekä konemestari H. Mämmi ostivat yhdessä keskustan puoleiset asuintalot ja myöhemmin antoivat ne tehtaan käyttöön.⁷⁸

Muutokset

Tontti rakennuksineen siirtyi Oulun kaupungin omistukseen 1970-luvulla, minkä jälkeen rakennukset peruskorjattiin⁷⁹. Saatavilla olevan aineiston perusteella korjauksiin ryhdyttiin vuonna 1986. Peruskorjauksen yhteydessä päätytilojen ulkoseinärakenteet muutettiin lämmöneristetyiksi. Myös muiden ulkoseinien lämmöneristävyyttä parannettiin. Päätyjen sisäänkäynnit siirrettiin pihan puolelle avautuviksi. Molempiin päätyihin sijoitettiin tuulikaappi, eteinen sekä kylpyhuone.⁸⁰ Vuonna 2010 toteutetun kuntotutkimuksen mukaan myös rakennuksen alapohjarakenteet on uusittu 1980-luvulla peruskorjauksen yhteydessä⁸¹. Todennäköisesti rakennukseen on tehty muutoksia jo ennen 1980-lukua mutta varhaisemmista muutoksista kertovaa aineistoa tai dokumentteja ei tämän selvityksen toteuttamisen yhteydessä löydetty.

⁷⁸ Outakoski, 1949. s.37-39, 93

⁷⁹ Tuominen, 2017. s.17

⁸⁰ Muutospiirustukset 1986. Sivakka Oy

⁸¹ KUT, 2010. s.5

55. Pikisaarentie 5A sisäpihan puolelta kuvattuna vuonna 2020.

53. Pikisaarentie 5A:n kaupungin puoleinen pääty Valimokadulta kuvattuna vuonna 2020.

Tontin rakennusten kuntoa selvitettiin kuntoarvion, kuntotutkimuksen sekä energiaselvityksen avulla vuonna 2010. Rakennusten hirsirungoissa ei havaittu puutteita mutta verhouksen maalipintaa kuvailtiin huonokuntoiseksi. Vesikatteiden pinta arvioitiin huonokuntoiseksi ja räystäskourut oli asennettu ainoastaan sisäänkäyntikatoksiin.⁸² Ikkunoissa havaittiin puutteita, jotka lisäävät riskiä vuotoihin. Ulko-oville suositeltiin huoltotoimenpiteitä ja sisätiloissa pesuhuoneiden pintamateriaalien uusimista.⁸³ Kuntoarvion yhteydessä toteutettiin myös asukaskysely, jossa tulivat mainituiksi ongelmat lämpötilassa, vetoisuudessa ja ilmanvaihdossa, lahot portaat ja ulkopuoliset hajut.⁸⁴

Dokumentteja edellä mainittujen selvitysten jälkeen toteutetuista toimenpiteistä ei ollut saatavilla tämän selvityksen tekemisen yhteydessä. Rakennusta ulkoapäin arvioiden kesällä 2020 voidaan kuitenkin todeta, että selvitysten suositamia korjauksia on tehty. Esimerkiksi vesikate vaikuttaa hyväkuntoiselta, katolle on asennettu lapetikkaat ja räystäskourut on lisätty kaikille kattolappeille.

82 KUA, 2010. s.5-6

83 KUA, 2010. s.6-7

84 KUA, 2010. s.8

54. 5A Pikisaarentieltä kuvattuna vuonna 2020.

Säilyneisyys

Tätä selvitystä tehtäessä Pikisaarentie 5A:n alkuperäisiä rakennuspiirustuksia ei ollut käytettävissä. Paikalle on kuitenkin merkitty rakennus jo vuoden 1856 kartassa. 5A on esitetty olemassa olevana rakennuksena myös Pikisaarentie 7A ja 7B rakennuspiirustuksissa 1880-luvulla. Rakennuksen säilyneisyyden arviointiin sopivista selvitystä tehtäessä löydetyistä dokumenteista oheinen valokuva no.58 lienee varhaisin. Tontin 19 rakennuksista kuvassa näkyvät kaikki, joten kuva on otettu vuoden 1889 jälkeen. Rakennus 7B:n sijaintipaikalla kuvassa on nykyistä pienempi, vuonna 1907 tulipalossa tuhoutunut rakennus, mikä rajaa myöhäisimmäksi mahdolliseksi kuvausajankohdaksi vuoden 1907. Pikisaarentie 5A on Konepajan konttorista seuraava rakennus.

Tontin Korkeasaaren puoleisen osan rakennuksista (7A ja 7B) kertovaa varhaista aineistoa on säilynyt enemmän kuin rakennuksista 5A ja 5B kertovaa aineistoa. Rakennusten 7A ja 7B säilyneisyyden taso on korkea. Vaikka rakennusta 5A koskevaa varhaista aineistoa on vain vähän, voitaneen arvioida rakennuksen olevan erittäin hyvin säilynyt, kuten rakennukset Korkeasaaren puoleisella tontin osalla. Rakennus on osa Pikisaaren tarinaa, saaren teollista menneisyyttä ja työväen asumisen kehityshistoriaa. Rakennus on historiallisesti arvokas. Pikisaarentie 5A on osa Pikisaarentien katujulkisivua ja kaupunkikuvallisesti tärkeässä osassa.

56. Kuvassa etualalla Konepajan konttori, jonka jälkeen tien varrella kohdetontin 19 rakennuksia. Kuva: Outakoski, 1949. s.33 /Sanomalehti Kaleva. Selvityksen tekijä on merkinnyt rakennuksen 5A punaisella pisteiviivalla.

57. Pikisaarentie näkymässä Korkeasaaren suuntaan vuonna 2020. Selvityksen tekijä on merkinnyt rakennuksen 5A punaisella pisteiviivalla.

Pikisaarentie 5B

Lähteiden mukaan Pikisaarentie 5B rakennettiin 1880-luvulla Oulun Konepaja Osakeyhtiön työväenasuintaloksi.¹ Rakennusta ei kuitenkaan ole merkitty asuintalojen 7A ja 7B rakennuspiirustusten asemakuviin. Aineiston mukaan rakennuksessa ovat toimineet venäläisten merimiesten kirkko, luotsihuone sekä ruokakauppa.² Nykyään rakennus toimii taiteilijan kotina ja ateljeena. Rakennus on kaksikerroksinen, toisin kuin muut tontilla sijaitsevat asuinrakennukset.

Sormunen kertoo Pikisaaren historia -tutkielmassa rakennuksen 5B vanhimpien osien olevan peräisin 1800-luvun alkupuolelta. Tuolloin Pikisaarella asui venäläisiä sotilaita, jotka käyttivät paikalla sijainnutta rakennusta ortodoksisena rukoushuoneena.³ Menneisyydestä luotsihuoneena kertovat myös rakennuspiirustukset. Luotsi- ja majakkalaitoksen arkiston päiväämättömässä Pikisaaren luotsituvan rakennuspiirustuksessa esitetyt kantavat linjat ja kattomuoto ovat yhtenevät rakennuksen 5B kanssa. Aukotukset ja koristeelliset yksityiskohdat sen sijaan poikkeavat sekä vanhojen valokuvien ulkoasusta että nykytilanteesta.

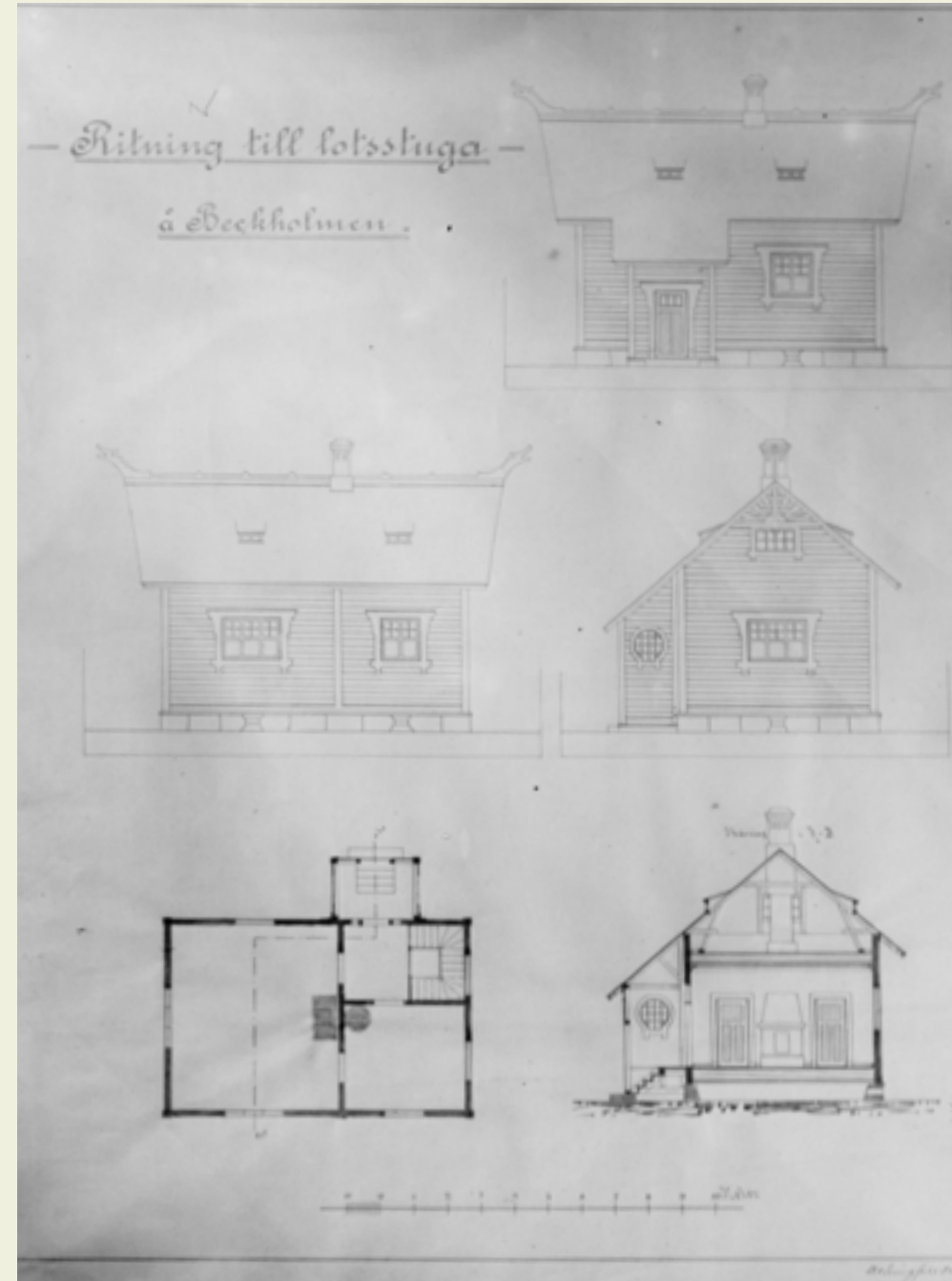
Oulun Konepaja Osakeyhtiölle kuulumisen lisäksi rakennukset 5A ja 5B ovat 1930-luvun alkupuolella olleet Oulun kaupungin Säästöpankin hallussa Konepajan konkurssin vuoksi. Ennen Konepajan toiminnan uudelleen käynnistymistä vuonna 1935 tehtaalla silloinen omistaja J. Grundström sekä konemestari H. Mämmi ostivat yhdessä keskustanpuoleiset asuintalot ja myöhemmin antoivat ne tehtaallaan käyttöön.⁴

¹ Sormunen, 1994. s.17; Inventointiraportti: Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015, Oulu. s.268

² Soininen, tiedonanto, 14.8.2020; Teivaala, 1972. s.23; Sormunen, 1994. s.17

³ Sormunen, 1994. s.17

⁴ Outakoski, 1949. s.37-39, 93

58. Pikisaaren luotsituvan päiväämättömät rakennuspiirustukset. Kuva: Luotsi- ja majakkalaitoksen arkisto, Kansallisarkisto.

59. Pikisaarentie 5B vuonna 1972. Kuva: Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

61. Pikisaarentie 5A ja 5B sekä pihaa vuonna 1948. Kuva: Esko Sarasmo. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

60. Pikisaarentie 5B vuonna 2020 Pikisaarentieltä kuvattuna.

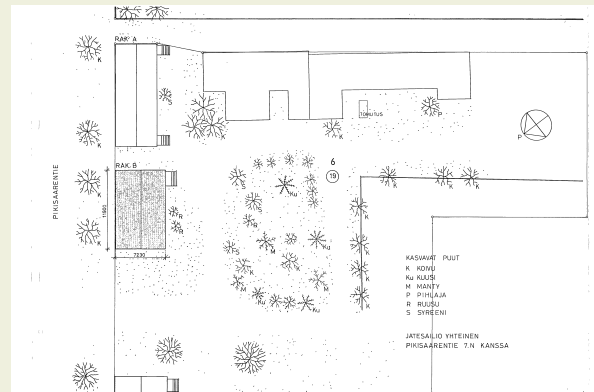
62. Pikisaarentie 5B vuonna 2020 pihan puolelta kuvattuna.

Muutokset

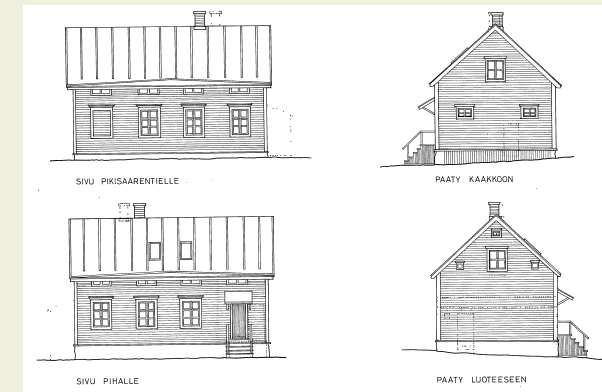
Rakennus 5B siirtyi Oulun kaupungin omistukseen 1970-luvulla, minkä jälkeen sitä peruskorjattiin⁸⁵. Rakennuspiirustukset koskien peruskorjausta on päivätty vuosina 1986 ja 1987. Korjauksen yhteydessä rakennuksen Korkeasaaren puoleisesta päädyistä poistettiin lämmittämätön yksikerroksinen sisäänkäyntiosa. Kaupungin puoleiseen pätyyn toteutettiin rankarakenteinen lämpöeristetty lisäosa, johon sijoittuu eteis-, pesu- ja portaikkotiloja. Ulkoseinien sisäpintaan lisättiin lämmöneristekerros. Myös yläpohjan lämmöneristystä parannettiin ja katon eteläpuoleiselle lappeelle lisättiin kaksi kattoikkunaa⁸⁶.

85 Tuominen, 2017. s.17

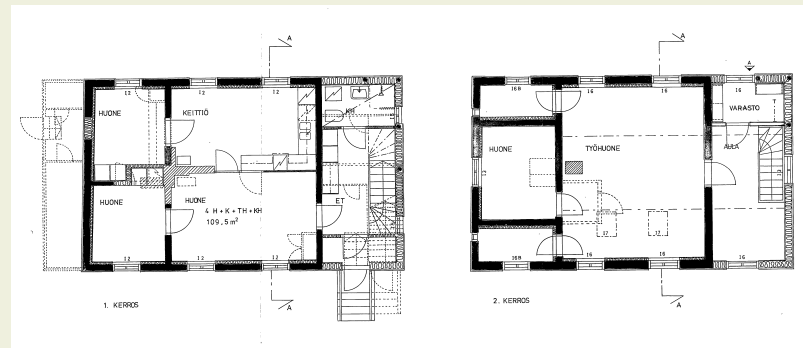
86 KUT, 2010. s.12

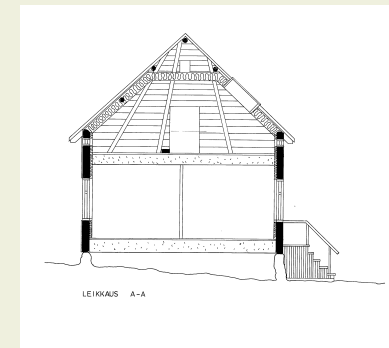
63. Pikisaarentie 5B asemapiirros 1986. Kuva: Sivakka Oy.

65. Pikisaarentie 5B julkisivut 1986. Kuva: Sivakka Oy.

64. Pikisaarentie 5B pohjapiirros 1987. Kuva: Sivakka Oy.

66. Pikisaarentie 5B pohjapiirros 1987. Kuva: Sivakka Oy.

67. Vuoden 1989 ulkoväriyissuunnitelma rakennuksen Pikisaarentie 5B osalta. Kuva: Sivakka Oy.

B-RAKENNUS			
Seinät	TEHO	2532	PIKA-TEHO 2532
Listoitukset	TEHO	2068	PIKA-TEHO 2068
Ovet	TEHO	2422	PIKA-TEHO 2422
Ikkunat	TEHO	2068	PIKA-TEHO 2068
Katokset	TEHO	2068	PIKA-TEHO 2068
Porraskaiteet	TEHO	2068	PIKA-TEHO 2068
Portaat	VINKA	968	PIKA-TEHO 968

Vuonna 2010 rakennuksen kuntoa selvitettiin energiaselvityksen, kuntoarvion ja kuntotutkimuksen avulla. Samalla toteutettiin asukaskysely, jossa kävivät ilmi ongelmat lämpötilassa, vetoisuudessa ja ilmanvaihdossa, lahot portaat ja ulkopuoliset hajut. Tutkimusten yhteydessä ei havaittu puutteita hirsirungossa mutta julkisivuverhouksen maalipintaa kuvailtiin huonokuntoiseksi. Vesikatteiden pinta arvioitiin huonokuntoiseksi ja räystäskourut oli asennettu ainoastaan sisäänkäyntikatokseen. Rakennuksen luonnonkiviperustusten havaittiin liikuneen uusitun päädyn kohdalla.⁸⁷ Alapohjarakenteet olivat talossa suurimmalta osin alkuperäisessä tilassa⁸⁸. Ikkunoissa havaittiin puutteita, jotka lisäävät riskiä vuotoihin. Lisäksi talon kattoikkunoissa havaittiin jälkiä toteutuneista vuodoista. Ulko-oville suositeltiin huoltotoimenpiteitä ja sisätiloissa pesuhuoneiden pintamateriaalien uusimista.⁸⁹

Tarkkaa tietoa edellä mainittujen selvitysten jälkeen toteutetuista toimenpiteistä ei ollut saatavilla tämän selvityksen tekemisen yhteydessä. Rakennusta kesällä 2020 ulkoapäin arvioiden voidaan kuitenkin todeta, että korjauksia on tehty. Esimerkiksi vesikate vaikuttaa hyväkuntoiselta, katolle on asennettu lapetikkaat ja räystäskourut lisätty kaikille kattolappeille.

⁸⁷ KUA, 2010. s.5-6

⁸⁸ KUT, 2010. s.5

⁸⁹ KUA, 2010. s.6-7

68. Pikisaarentie 5B pihan puolelta kuvattuna, 2020.

Säilyneisyys

Tontin rakennuksista 7A ja 7B kertovaa varhaista aineistoa on säilynyt enemmän, kuin rakennuksista 5A ja 5B. Rakennusten 7A ja 7B säilyneisyyden taso on korkea. Vaikka rakennusta 5B koskevaa varhaista aineistoa on vain vähän, voidaan arvioida rakennuksen olevan erittäin hyvin säilynyt, kuten tontin rakennukset 7A ja 7B. Rakennus on osa Pikisaaren tarinaa, saaren teollista menneisyyttä ja työväen asumisen historiaa. Rakennuksella on historiallista arvoa. Pikisaarentie 5B on osa Pikisaarentien katujulkisivua ja kaupunkikuvallisesti tärkeässä osassa.

69. Kaupungin puoleinen pääty, 2020.

Pikisaarentie 7A

Pikisaarentie 7A:n alkuperäiset rakennuspiirustukset on hyväksytty Oulun maistraatissa huhtikuussa 1889. Yksikerroksinen rakennus käsitti viisi asuntoa Konepajan työväelle. Kolmeen asuntoon kuului huone ja keittiö, asunnoista kaksi oli hellahuoneita^{90,91} Rakennukseen on vuosien varrella toteutettu joitain muutoksia, asuntojen lukumäärä ja omistajat ovat vaihtuneet, mutta käyttötarkoituksena on pysynyt asuminen.

Rakennuksen ensimmäinen omistaja oli talon rakennuttanut Oulun Konepaja Osakeyhtiö. Palovakuutusasiakirjan mukaan rakennusten 7A ja 7B omistaja vuonna 1893 oli pannuntekijä Åkerström. Vuonna 1903 vakuutusasiakirjaan tehdyn lisäyksen mukaan rakennuksen tuolloin omisti Uleåborgs Emaljfabrik, Oulun Emalitehdas.⁹² Vuonna 1942 Konepaja hankki omistukseensa sekä emalitehtaan että saman tontin asuinrakennukset 7A ja 7B⁹³. 1970-luvulla kiinteistön omistajaksi tuli Oulun kaupunki⁹⁴. Vuonna 2020 rakennuksen omistaa Oulun kaupungin vuokra-asuntojen tarjoajana toimiva Sivakka Yhtymä.

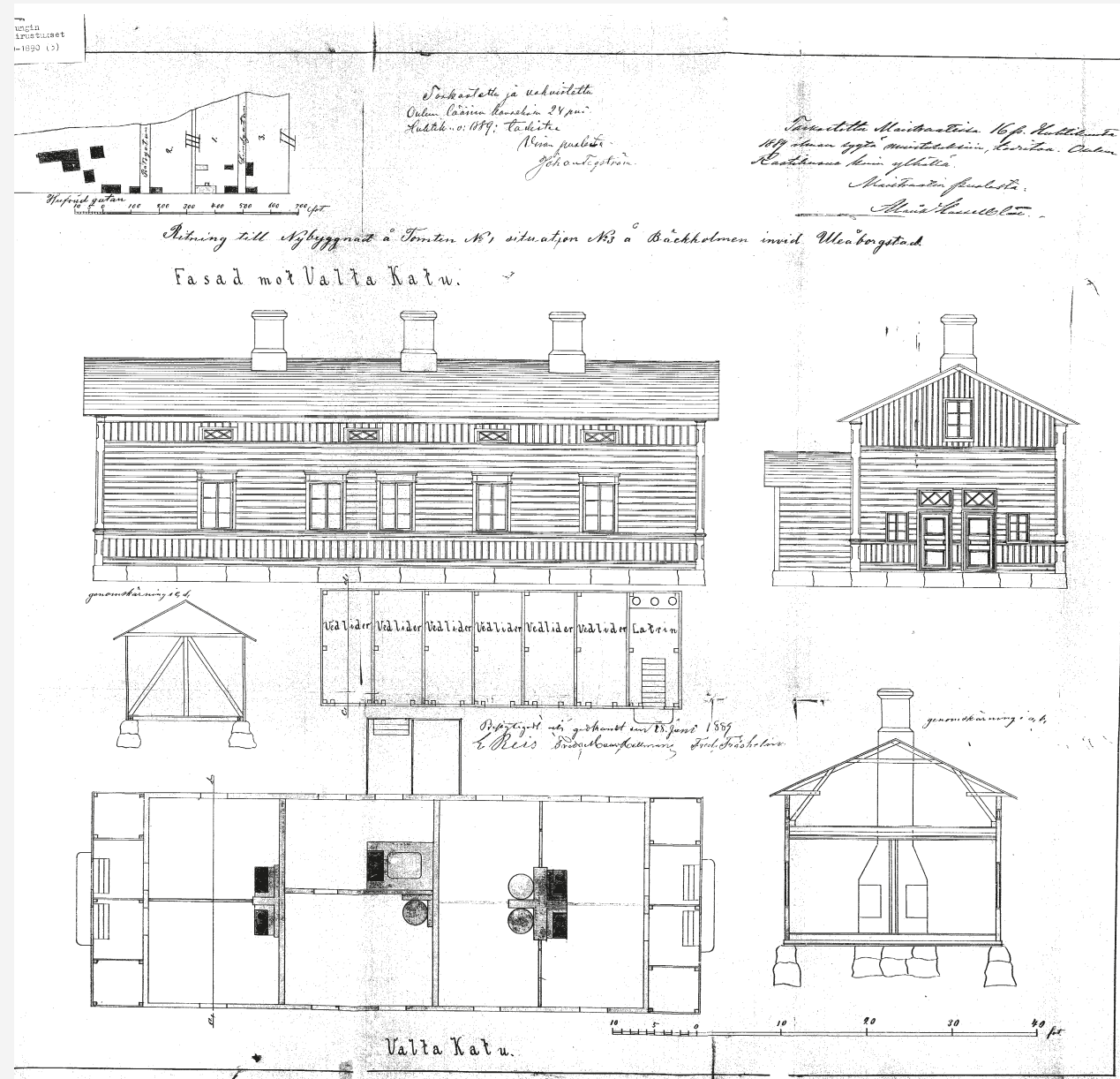
90 ”Hellahuone on yksihuoneinen asunto ilman keittiötä.” Helminen, 2020. s.8

91 Teivaala, 1972. s.23

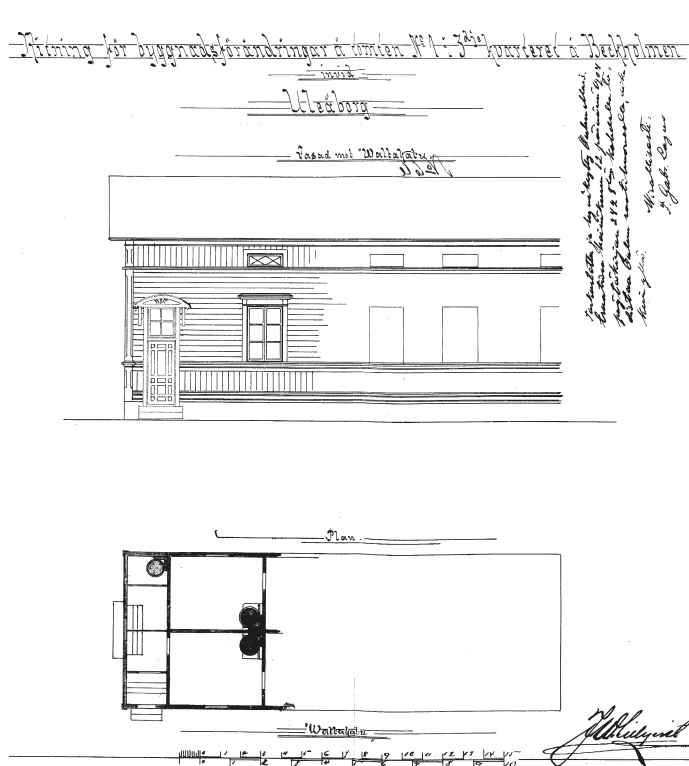
92 Palovakuutus no. 17839, Kansallisarkisto

93 Outakoski, 1949. s.93

94 Tuominen, 2007. s.17

70. Pikisaarentie 7A rakennuspiirustukset 1889. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

71. Pikisaarentie 7A muutospiirustukset 1904 Pikisaarentielle avautuvan oven lisäämiseksi. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

Muutokset

Varhaisin dokumentoitu muutos rakennukseen on Pikisaarentielle avautuvan ulko-oven lisääminen vuonna 1904. Ovi sijoittuu kadunpuoleisen julkisivun kaupungin puoleiseen pätyyn. Päädyn pihanpuoleiseen osaan on muutospiirustuksissa merkitty myös tulisija, jota alkuperäisessä pohjapiirustuksessa ei ole.

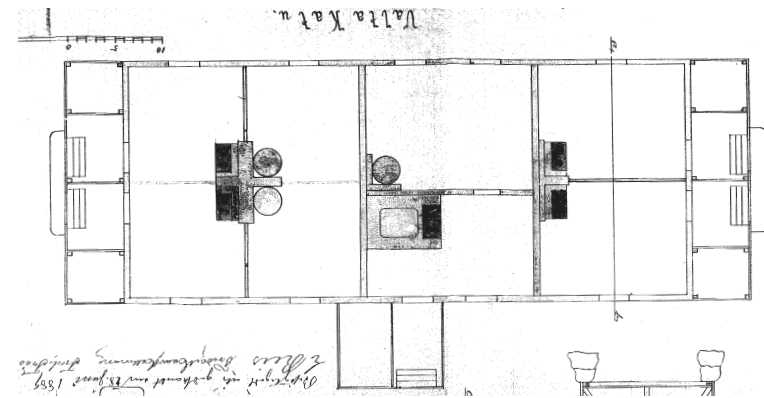
Pohjapiirustus vuodelta 1943 (kuva 75, s.39) on todennäköisesti laadittu emalitehtaan ja asuinrakennusten 7A ja 7B siirryttyä Konepajan omistukseen 1942. Pohjapiirrokseseen on merkitty tilojen mitat. Ilmeisesti myös tilojen käyttäjät on kirjattu pohjapiirrokseseen nimikirjaimin kuten "OM" ja "PV". Tilajako on vuoden 1943 pohjapiirustuksen mukaan muutettu liittämällä hellahuoneet viereisiin huoneistoihin. Näin ollen vuoden 1943 pohjapiirroksessa kuhunkin asuntoon kuuluu kaksi huonetta ja lämmittämätön sisäänkäyntitila.

Rakennuksen Korkeasaaren puoleisen päädyn sisäänkäynnit ovat vuoden 1943 piirustuksessa selvästi erillään toisistaan. Alkuperäisessä pohjapiirustuksessa vuodelta 1889 kyseiset sisäänkäynnit ovat lähellä toisiaan. Kaupungin puoleisen päädyn tilat puolestaan on yhdistetty poistamalla rakennusrungon keskilinjalla sijainnut väli-seinä. Näin muodostettu kapea tila kuuluu vuoden 1943 pohjapiirroksen mukaan Pikisaarentien (tuolloin Saarikatu) puoleiseen asuntoon, jonka huoneet on kuvassa 73 merkitty kirjaimin VL. Asunnon sisäänkäynti, vuonna 1904 lisätty ovi, johtaa kyseiseen päätytilaan. Oletettavasti aiemmin päätytilaan johtaneet kaupunginpuoleisessa päädyssä sijainneet oviaukot⁹⁵ on jo tässä vaiheessa muutettu ikkunoiksi. Vuoden 1943 pohjapiirroksessa ovi- ja ikkuna-aukotukset on merkitty samaan tapaan, joten on vaikea tietää varmasti, mikä päädyn sisäänkäyntien tilanne tuolloin oli. Vuoden 1972 valokuvan mukainen aukotus kuitenkin vaikuttaa jo vuoden 1943 tilajärjestelyn kannalta järkevältä: kaksi ikkunaa päädyssä ja sisäänkäynti Pikisaarentien puolelle.

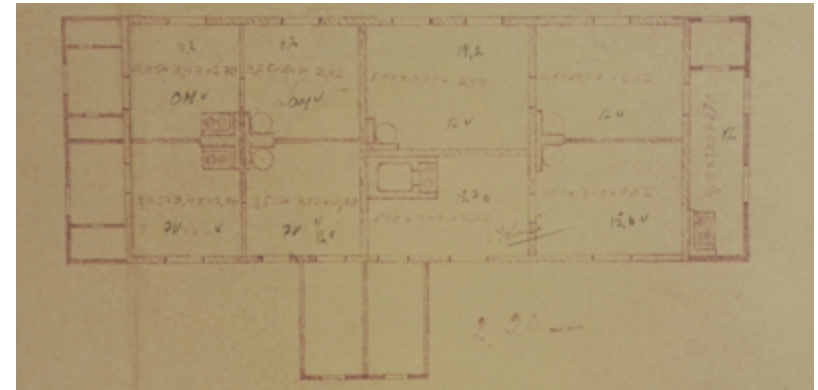
Vuoden 1943 pohjapiirustuksen mukaan myös sisäpihanpuoleista kuistia on laajennettu alkuperäisestä. Kuistia on levennetty käsittämään kaksi sisäänkäyntiä. Vuoden 1889 pohjapiirustuksessa kuistin kautta on kulku ainoastaan yhteen asuntoon. Kuisti on vuoden 1943 pohjapiirroksessa myös pidempi kuin alkuperäisessä suunnitelmassa.

1970-luvulla toteutettiin Pikisaaren kehittämissuunnitelma, jossa esitettiin kortteli- ja rakennuskohtaisia ehdotuksia. Pikisaarentie 7A:n osalta Teivaala kirjoittaa seuraavasti: *"Rakennus pyritään kunnostamaan, ehdotetaan entistäviä muutoksia: pihanpuoleisen kuistin uusiminen pienemmäksi, ikkunat 6-ruutuisiksi, Saarikadun (nyk. Pikisaarentie) puoleisen oven poistaminen."* Rakennuspiirustuksissa vuodelta 1889 sekä muutospiirustuksissa vuodelta 1904 ikkunat on esitetty 6-ruutuisina. Valokuvassa vuodelta 1972 ikkunat ovat neljäruutuisia. Peruskorjaukseen liittyvissä julkisivupiirustuksissa 1980-luvulla Pikisaarentienpuoleisella julkisivulla on esitetty käytettäväksi neljäruutuisia ikkunoita, pihan puolella puolestaan 6-ruutuisia. Vuonna 2020 kaikissa ikkuna-aukotuksissa on käytetty 6-ruutuisia ikkunoita, lukuun ottamatta pienimpiä aukotuksia "vinttikerroksessa".

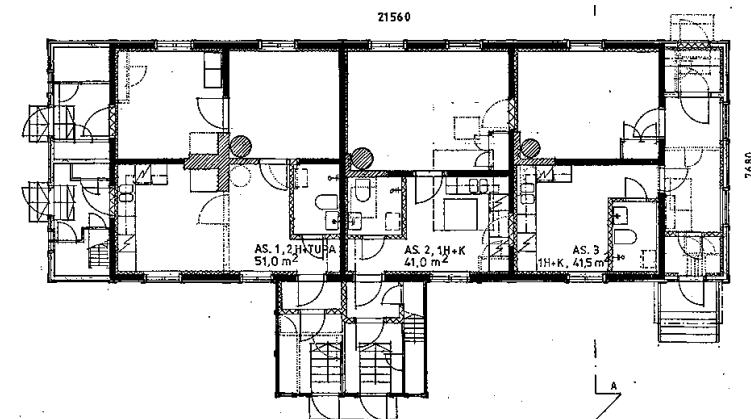
Oulun kaupungin tultua rakennuksen omistajaksi 1970-luvulla, tavoitteena oli peruskorjauksen toteuttaminen kaikkiin tontin rakennuksiin. 1980-luvun loppupuolella peruskorjauksessa tehtiin muutoksia tilajärjestykseen ja rakenteisiin. Tiloja yhdistettiin niin, että aiemman neljän asunnon sijaan rakennus käsittää kolme huoneistoa: kaksi huoneen ja keittiön asuntoa sekä asunnon, johon kuuluu tuvan lisäksi kaksi huonetta. Jokaiseen asuntoon toteutettiin keittiöt ja pesuhuoneet. Ulkoseinien lämmöneristystä parannettiin lisäämällä eristekerros seinän sisäpuolelle. Rakennuksen kaupunginpuoleisessa osassa Pikisaarentien puoleinen sisäänkäynti poistettiin ja sisäänkäynti toteutettiin sisäpihan puolelle. Kaupunginpuoleisen päädyn sisäänkäyntitila muutettiin lämpimäksi eteiseksi ja tilassa sijainnut tulisija poistettiin. Lisäksi sisäpihan kuistille toteutettiin asuntoihin johtavat lämmöneristetyt eteiset.⁹⁶

72. Pikisaarentie 7A pohjapiirros 1889. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

73. Pikisaarentie 7A pohjapiirros 1943. Kuva: Oulun Konepajan akisto, Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.

74. Pikisaarentie 7A pohjapiirros ja leikkaus 1986. Kuva: Sivakka Oy.

78. Pikisaarentie 7A vuonna 1972. Kuva: Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

79. Pikisaarentie 7A vuonna 2020.

80. Pikisaarentie 7A sisäpihan puolelta vuonna 2020.

Säilyneisyys ja arvot

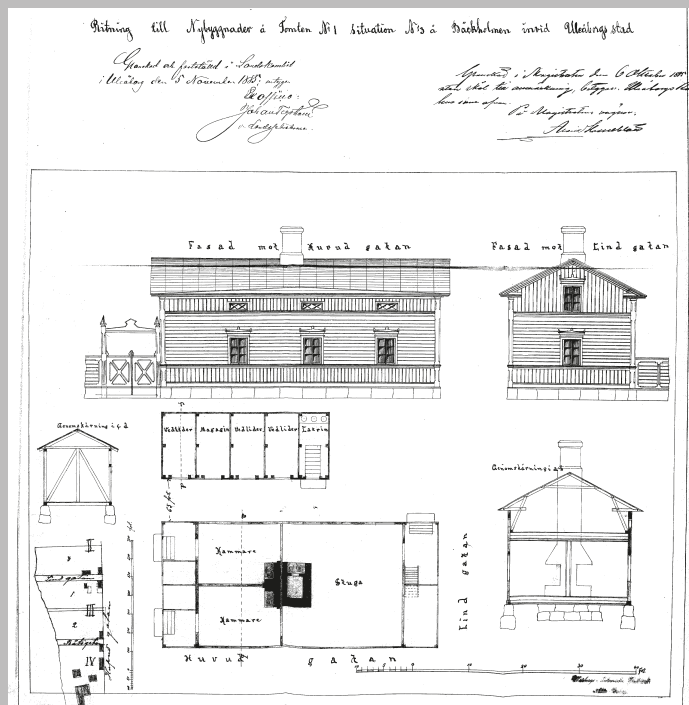
Rakennusta 7A koskevaa varhaistakin aineistoa oli käytössä selvitystä tehtäessä. Rakennuksen voidaan arvioida olevan erittäin hyvin säilynyt. Pikisaarentie 7A kuuluu tontin 19 rakennusten muodostamaan eheään kokonaisuuteen, joka kertoo saaren teollisesta menneisyydestä ja työväen asumisen historiasta. Rakennus on historiallisesti arvokas. Pikisaarentie 7A on myös osa Pikisaarentien katujulkisivua ja kaupunkikuvallisesti tärkeässä osassa, mikä tekee siitä myös ympäristöllisesti arvokkaan.

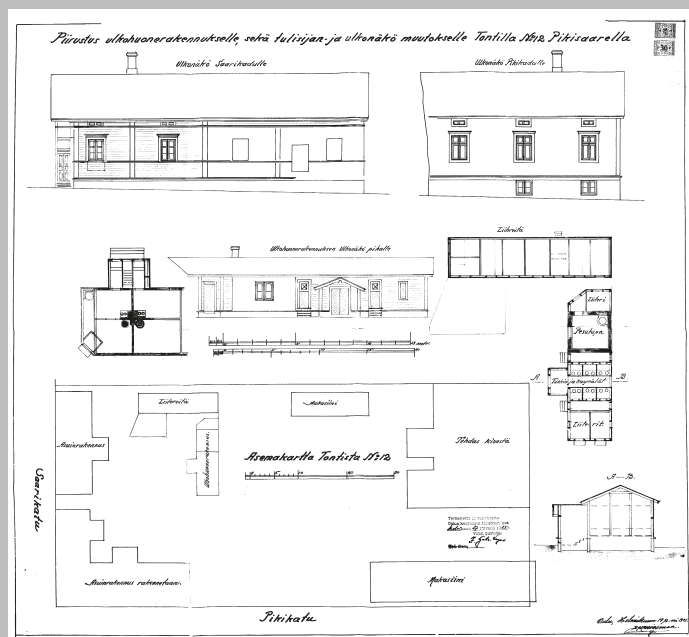
81. Kaupungin puoleinen pääty vuonna 2020.

82. Korkeasaaren puoleinen pääty, 2020.

83. Pikisaarentie 7B rakennuspiirustukset 1880-luvulta. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

84. Pikisaarentie 7B muutos- ja rakennuspiirustukset vuodelta 1925. Saarikadun, nykyisen Pikisaarentien, varrelle sijoittuva osa rakennuksesta on jo siirretty paikalleen. Pikikadun varrelle sijoittuva osa on piirustusten mukaan suunnitteilla, kuvassa merkintä: "Asuinrakennus rakennetaan". Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

Pikisaarentie 7B

Pikisaarentie 7B paikalla alunperin sijainnut asuinrakennus on todennäköisesti rakennettu samaan aikaan Oulun Konepajan konttorin kanssa vuonna 1885. Konttorin rakentamisen yhteydessä toteutettiin myös kaksi työväenasuntoa⁹⁸. Rakennuksen 7A vuonna 1889 päivättyihin rakennuspiirustuksiin kuuluvassa asemapiirroksessa tontin rakennuksista 5A ja 7B on merkitty olemassa olevina rakennuksina⁹⁹. Tästä voidaan päätellä rakennuksen 7B olleen toinen 1885 rakennetuista työväenasunnoista. Alkuperäinen rakennus tuhoutui emalitehtaan tulipalon yhteydessä 28.4.1907¹⁰⁰. Lisäksi tulipalossa tuhoutuivat emalitehtaan puinen päärakennus¹⁰¹ ja kaksi muuta asuinrakennusta¹⁰². Nykyinen rakennus 7B siirrettiin paikalle vuosina 1924-1925 Oulun keskustasta, ilmeisesti Isokadun ja Pakka-huoneenkadun kulmasta¹⁰³. Rakennus on yksikerroksinen ja siihen kuuluu kellari rannan puoleisessa päädyssä. Rakennukseen kuuluu asuinhuoneistojen lisäksi liiketila.

98	Sormunen, 1994. s.17
99	Rakennuspiirustukset 1889. Oulun kaupunginarkisto.
100	Kaleva 29.4.1907, Kansalliskirjasto.
101	Sormunen, 1994. s.23
102	Teivaala, 1972. s.3
103	Teivaala, 1972. s.23

Alkuperäisen rakennuksen ensimmäinen omistaja oli talon rakennuttanut Oulun Konepaja Osakeyhtiö. Palovakuutusasiakirjan mukaan rakennusten 7A ja 7B omistaja vuonna 1893 oli ”pannmakaren Åkerström”. Vuonna 1903 vakuutusasiakirjaan tehdyn lisäyksen mukaan rakennuksen tuolloin omisti Uleåborgs Emaljfabrik, Oulun Emalitehdas.¹⁰⁴ Vuonna 1942 Konepaja hankki omistukseensa sekä emalitehtaan että saman tontin asuinrakennukset 7A ja 7B¹⁰⁵. 1970-luvulla kiinteistön omistajaksi tuli Oulun kaupunki¹⁰⁶. Vuonna 2020 rakennuksen omistaa Oulun kaupungin vuokra-asuntojen tarjoajana toimiva Sivakka Yhtymä.

Muutokset

Rakennuksen 7B kulmassa toimi Osuuskauppa Arinan myymälä noin kolmenkymmenen vuoden ajan. Käyttötarkoituksen muutosta koskevat rakennuspiirustukset kulmahuoneistolle/-huoneistoille vahvistettiin 5.12.1939 Oulun kaupungin maistraatissa.¹⁰⁷ Asuintilat muutettiin myymäläkäyttöön ja kauppaliike toimi paikalla vuoteen 1972.¹⁰⁸ Myymälään kuuluvat tilat myymälänhoitajalle, ruokatavaralle, sekatarvaralle, maitomyymälälle sekä varaston. Valokuva vuodelta 1938 näyttää rakennuksessa toimineen ”ruokatavara- ja maitokauppa” jo ennen käyttötarkoituksenmuutosta. Kuvasta nähdään rakennuksen julkisivun olleen hirsipintainen. Vuosien 1938 ja 1949 välillä ajoittuvassa valokuvassa hirsirunkoa peittää lautaverhous.

104 Palovakuutus no. 17839, Keskinäisen Vakuutusyhtiö Tarmon arkisto, Kansallisarkisto

105 Outakoski, 1949. s.93

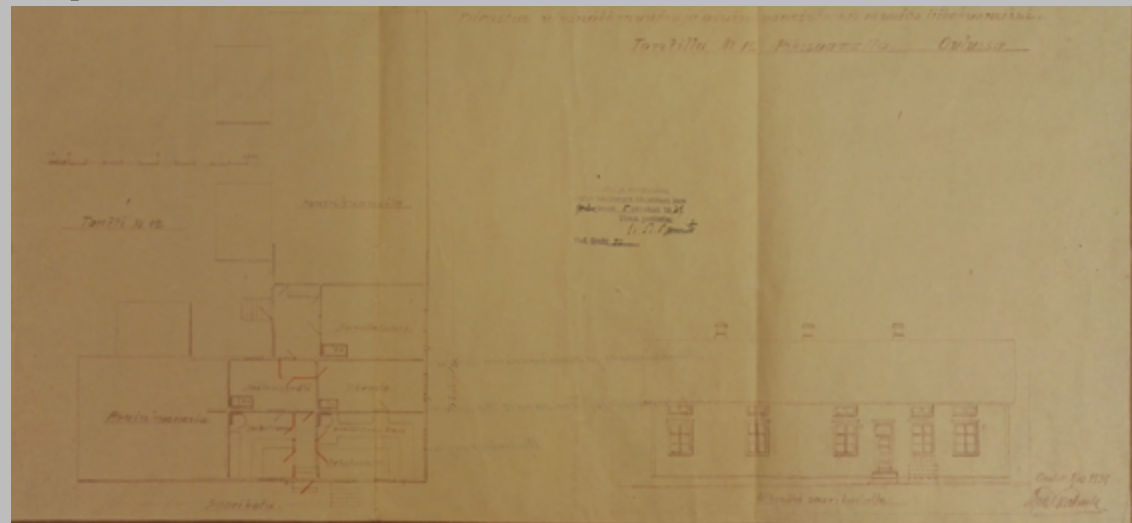
106 Tuominen, 2007. s.17

107 Muutospiirustukset 5.12.1939. Oulun kaupunginarkisto.

108 Sormunen, 1994. s.18

86. Pikikatu vuonna 1938. Kadun vasemmalla puolella nykyisen Pikisaarentie 7B:n kulma, varustettuna ”RUOKATAVARA- ja MAITOKAUPPA” -kyltillä. Muutossuunnitelmat myymälälle kyseisellä sijainnilla on hyväksytty seuraavana vuonna, joulukuun viidentenä päivänä. Kuvasta voidaan huomata myös rakennuksen 7B julkisivun olevan hirsipintainen. Kuva: Kalevan arkisto, 23.11.1938.

85. Muutospiirustukset 1939 asuinhuoneiston muuttamiseksi liikehuoneistoksi, Pikisaarentie 7B. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

90. Pikisaarentie 7B kuvattuna vuosien 1938 - 1949 välillä. Kuva: Outakoski, 1949. s.93

88. Pikisaarentie 7B pohjapiirros 1943. Kuva: Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.

87. Arinan myymälä rakennuksessa Pikisaarentie 7B vuonna 1972. Kuva: Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

Pohjapiirustus vuodelta 1943 on todennäköisesti laadittu emali-tehtaan ja tontin 19 asuinrakennusten 7A ja 7B siirryttyä Konepajan omistukseen vuonna 1942. Pohjapiirrokseseen on merkitty tilojen mitat. Ilmeisesti myös tilojen käyttäjät on kirjattu pohjapiirrokseseen nimikirjaimin sekä sanoin kuten *"Arina"* ja *"Tyhjä"*. Myymälätilojen lisäksi rakennus vaikuttaa tuolloin käsittäneen kuusi asuntoa, joihin kuului huoneen ja keittiön lisäksi sisäänkäyntikuisti. Myymälänhoitajan huoneen kohdalla ei pohjapiirroksessa ole merkintää *"Myymälänhoitaja"* kuten muutospiirustuksissa neljä vuotta aiemmin. Mahdollisesti vuoden 1943 pohjakuvassa tässäkin tilassa on asunto.

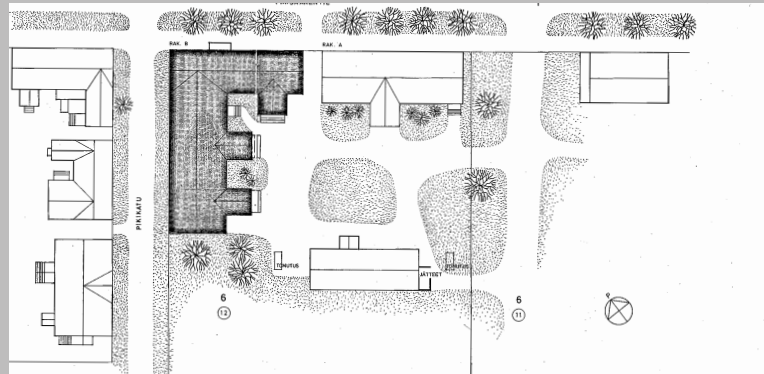
1970-luvun alkupuolella toteutettiin Pikisaaren kehittämissuunnitelma, jossa esitettiin kortteli- ja rakennuskohtaisia ehdotuksia. Pikisaarentie 7B osalta kehittämissuunnitelmasta vastannut Teivaala kirjoittaa seuraavasti: "Rakennus pyritään kunnostamaan ja korjaamaan muutosten turmelema asu joko entistään tai muulla ympäristöön soveltuvalla tavalla."¹⁰⁹ Tämän selvityksen toteuttamisen yhteydessä tutkitut muut aineistot kertovat vuosien 1924 ja 1972 välillä toteutettaneen edellä mainitut muutos myymäläksi 1939, muutokset huoneistojaossa 1940-luvulla sekä julkisivun verhoaminen vaakalaudoituksella. Vuoden 1972 kehittämissuunnitelmasta ei käy tarkemmin ilmi mitkä muutokset ovat "turmelleet asun".

109

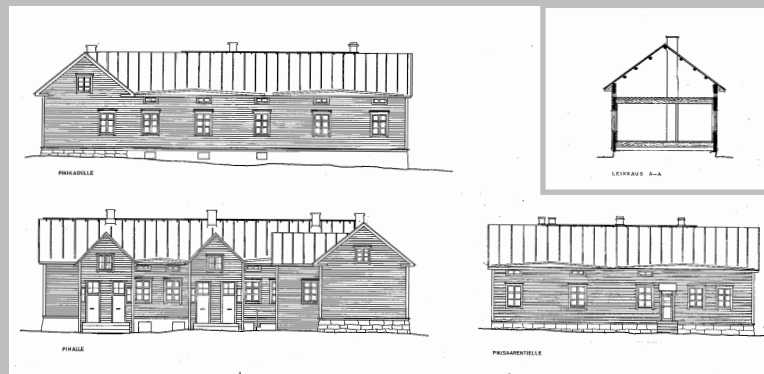
Teivaala, 1972. s.23

89. Pikisaarentie 7B vuonna 2020.

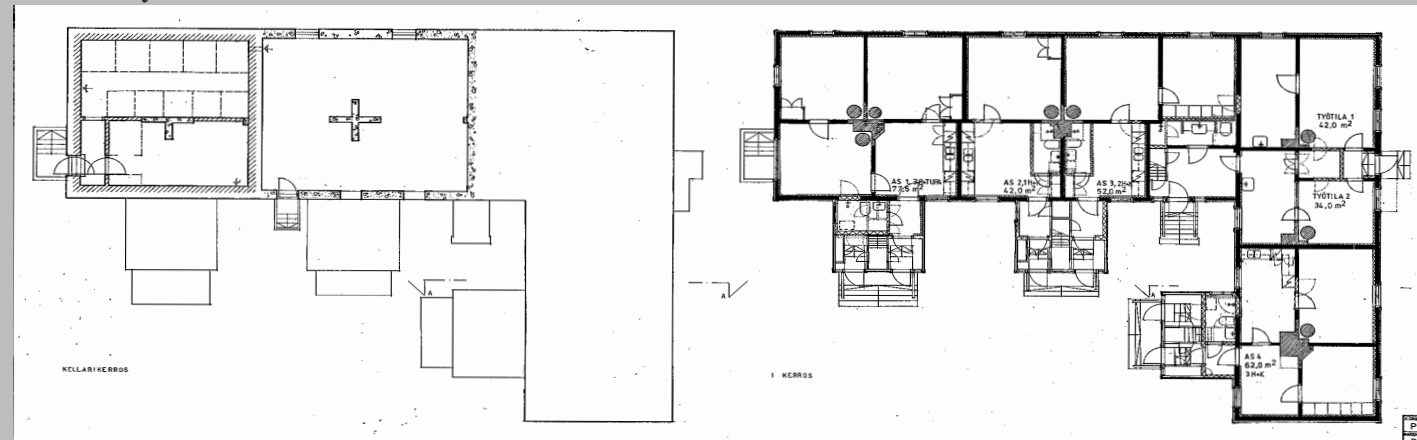
Oulun kaupungin tultua rakennuksen omistajaksi 1970-luvulla, tavoitteena oli peruskorjata kaikki tontin 19 rakennukset. 1980-luvun loppupuolella peruskorjauksessa tehtiin muutoksia tilajärjestykseen ja rakenteisiin. Vuoden 1986 rakennuspiirustusten mukaan myymälähuoneisto muutettiin kahdeksi työtilaksi. Pikikadun viereisen rakennussiiven päädyn kaksi huoneistoa on peruskorjaussuunnitelmissa yhdistetty yhdeksi asunnoksi. Samoin Pikisaarentien viereisen siiven kaupunginpuoleisen päädyn kahdesta huoneistosta on muodostettu yksi suurempi asunto. Myös entinen myymälänhoitajan huone on liitetty viereiseen asuntoon. Peruskorjausmuutosten myötä rakennus 7B käsitti siis kaksi työtilaa ja neljä asuntoa. Kaikkiin asuntoihin toteutettiin pesuhuoneet. Päätyhuoneistojen pesutilat sijoitettiin kuistien yhteyteen. Kahdessa muussa asunnossa pesuhuoneille löydettiin tila keittiön yhteydestä. Kuistit muutettiin osin lämminrakenteisiksi. Ulkoseinien lämmöneristystä parannettiin lisäämällä sisäpuolinen eristekerros.

91. Pikisaarentie 7B asemapiirros 1986. Kuva: Sivakka Oy.

93. Pikisaarentie 7B julkisivut ja leikkaus 1986. Kuva: Sivakka Oy.

92. Pikisaarentie 7B kellarin pohjapiirros, kellari ja 1.krs, 1986. Kuva: Sivakka Oy.

Vuonna 2010 tontin 19 rakennuksille suoritettiin kuntoarvio, kuntotutkimus ja energiaselvitys. Rakennusrunko on hirsi-rakenteinen ja julkisivuja peittää vuorilauditus. Julkisivujen maalipinta vaikutti heikkokuntoiselle arvioitaessa rakennuksen tilaa vuonna 2010. Rakennuksissa 7A ja 7B on osin luonnonkiviperustukset ja osin betonipilarianturaperustukset. Lisäksi rakennuksen 7B Pikikadun puoleisella seinustalla on käytetty teräsbetoniperustusta. Perustusten rapatuissa pinnoissa todettiin rapautumajälkiä, jotka todennäköisesti johtuivat maakosteudesta. Perustusten vieressä kasvoi pensasaita, jonka arvioitiin lisäävän perustusten kosteuskuormaa.

Rakennuksen 7B alapohja todettiin kellaria lukuun ottamatta ryömintätilalliseksi, pääosin alkuperäiseksi pururakenteeksi, jossa havaittiin lahovaurioita ja sienikasvustoja. Kellaritilojen tuuletus todettiin heikoksi ja kosteusrasitus kohonneeksi mm. ympäröivän maanpinnan muotoilujen myötä. Vuonna 2010 rakennuksen toisen siiven vesikate oli bitumikermiä ja toisen siiven kate konesaumapeltiä. Katepinnat olivat yleisesti huonossa kunnossa ja niiden uusimista suositeltiin. Myös ikkunoissa ja ulko-ovissa havaittiin puutteita sekä eteistilojen epäiltiin kosteusvaurioituneen.¹¹⁰

Tätä rakennushistoriaselvitystä tehtäessä ei ollut saatavilla tarkkaa tietoa kuntoarvion ja kuntotutkimuksen suosittelemien toimenpiteiden toteuttamisesta. Kesällä 2020 ulkoapäin arvioiden voidaan kuitenkin todeta vesikate hyväkuntoiseksi ja se on siis uusittu tutkimusten jälkeen. Katolle on myös asennettu kattovarusteet. Perustusten vieressä ei kasva pensasaitaa.

110

KUA, Pikisaarentie 7, 2010. s.5-6

94. Pikisaarentie 7B pihan puolelta, 2020.

95. Pikikadun viereisen rakennussiiven rannan puoleinen pääty, 2020.

Säilyneisyys ja arvot

Rakennusta 7B koskevaa varhaistakin aineistoa oli käytössä selvitystä tehtäessä. Rakennuksen voidaan arvioida olevan erittäin hyvin säilynyt. Pikisaarentie 7B kuuluu tontin 19 rakennusten muodostamaan eheään kokonaisuuteen, joka kertoo saaren teollisesta menneisyydestä ja työväen asumisen historiasta. Rakennus on historiallisesti arvokas. Pikisaarentie 7B on myös osa Pikisaarentien ja Pikikadun katujulkisivua. Rakennuksella on myös ympäristöllistä arvoa.

Pikisaarentie 7 - toteutumaton suunnitelma uudisrakennukselle vuodelta 1948

*”Yhtiömme teolliselle toiminnalle on tuottanut vaikeuksia viime aikoina paikkakunnalla kireäksi muodostunut asuntojen saanti tehdastyövoimalle, mestareille ja meille toimihenkilöille.”*¹¹¹

Oulun kaupunginarkistossa säilytettävään Oulun Konepajan aineistoon kuuluu myös rakennuspiirustus Pikisaarentie 7:n pihapiiriin sijoittuvalle uudisrakennukselle. Piirustus on ”tarkistettu ja vahvistettu Oulun kaupungin Maistraatissa” syyskuussa vuonna 1948. 1940-luvulla Oulun Konepajan odotukset ja kokemukset liiketoiminnan kehittymisen suhteen olivat myönteiset. Vuonna 1942 Oulun Konepaja oli hankkinut omistukseensa entisen emalitehtaan kiinteistön asuinrakennuksineen ja jo aiemmin asuinrakennuksen Pikisaarentien toiselta puolelta¹¹². Vuonna 1944 valmistui kiinteä siltayhteys Pikisaareen ja vuonna 1948 Konepajan uusi valimorakennus¹¹³. Tähän samaan positiiviseen kehitykseen liittyy myös suunnitelma rakentaa uusi asuintalo jo olemassa olevaan työväenasuntojen kortteliin.

¹¹¹ Ostolupa-anomus koskien Oulun Pikisaaren kaupunginosan tonttia ja taloa no. 1a. 17.6.1943. Kaupanteon osapuolet Oulu Oy ja Kajaanin Puutavara Osakeyhtiö. Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.

¹¹² Outakoski, 1949. s.74-75, 93

¹¹³ Outakoski, 1949. s. 25, 80-82

96. Pääpiirustus uudisrakennukselle vuodelta 1948. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

Suunnitelmaan kuuluu kaksikerroksinen asuinrakennus ja ulkohuonerakennus Pikisaaren tontille 12. Vuonna 1948 korttelin 6 Korkeasaaren puoleinen osa muodosti tontin 12. Uudisrakennus on tontilla sijoitettu emalitehtaan ja rakennusten 7A ja 7B puoliväliin, Pikisaarentien (tuolloin Saarikatu) suuntaisesti. Sisäänkäynti rakennukseen on osoitettu asuinrakennusten rajaaman sisäpihan puolelta. Pitkänomainen ulkohuonerakennus sisältää käymälät ja 12 liiteriä tai varastokoppia. Piharakennus on sijoitettu korttelin halkaisevan tien suuntaisesti rajaamaan piha-aluetta kaupunginpuoleiselta sivulta. Selvityksen teossa käytettyjen aineistojen perusteella suunnitelmaa ei toteutettu.

5.3.2 Talousrakennukset

Valimokadun varren rakennukset.

Tontin 19 Valimokadun varrelle sijoittuvat kolme talousrakennusta on rakennettu 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.⁵⁷ Toisiinsa kiinni toteutetut talousrakennukset ovat sekä hirs- että rankarunkoisia ja perustus on toteutettu luonnonkivistä. Hirsirunkoa peittävä lautaverhous sekä lautarakenteiset ulkoseinät ovat punamullattuja.

Pikisaarencatua lähinnä sijaitseva makasiinirakennus on todennäköisesti siirretty paikalle. Rakennus toimi alun perin ruokamakasiinina ja se on ollut osittaisessa asuinkäytössä.⁵⁸ Makasiinissa on toiminut myös sepän paja⁵⁹. Tällä hetkellä makasiinirakennus on asukkaiden varastokäytössä. Tämän selvityksen teon ajankohtana myös rannanpuoleisinta rakennusta käytetään varastona. Keskimmäinen talousrakennus on rivin vanhin⁶⁰ ja siinä sijaitsivat aikanaan sauna ja käymälät⁶¹. Tällä hetkellä rakennus ei ole käytössä. Talousrakennusrivin rannanpuoleisessa päädyssä on sijainnut myös neljäs piharakennus, joka palveli eläinsuojana.⁶² Vuoden 1985 asemakaavassa Valimokadun varren rakennusrivi ei ulotu yhtä lähelle rantaa kuin Puijolan ajantasapiirroksessa vuonna 1976,⁶³ mistä voidaan päätellä eläinsuojan tulleen puretuksi vuosien 1976 ja 1985 välillä.

⁵⁷ KUA, Pikisaarentie 5, 2010.

⁵⁸ Teivaala, 1972. s.23

⁵⁹ Törmänen, haastattelu 12.8.2020

⁶⁰ KUA, Pikisaarentie 5, 2010.

⁶¹ Ala-aho, keskustelu 5.3.2021

⁶² Teivaala, 1972. s.23

⁶³ Asemakaava 1985. Oulun karttapalvelut. Tilanne vuonna 1976, liite 3. Puijola, 1976.

97. Valimokadun vartta Pikisaarentieltä katsottuna 1970-luvulla. Kuva: Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

98. Valimokatu 2020.

Tontin 19 rakennuksille vuonna 2010 tehdyssä kuntoarviossa talousrakennuksissa todettiin rakennusten painumista, lahovaurioita, verhouautojen irtoamia, katteen sammaloitumista ja jälkiä kattovuodoista.⁶⁴ Vuonna 2020 edellä mainitut puutteet ovat ulkopuolelta tarkasteltaessa huomattavissa Valimokadun varren talousrakennuksissa, lukuun ottamatta makasiinia. Ryhdikkäänä säilyneen makasiinirakennuksen kolmiorimahuopakate vaikuttaa kohtuullisen hyväkuntoiselta ja hormin läpivienti on suojattu juuripellityksellä. Talousrakennusrivin keskimäinen osa, entinen sauna- ja käymälärakennus on erittäin heikkokuntainen. Rakennus ei ole käytössä eikä sen sisätiloihin meneminen ole turvallista. Rannanpuoleisin talousrakennus on paremmassa kunnossa kuin keskimäinen mutta huonommassa kunnossa kuin makasiinirakennus. Vuokralaisen mukaan rannanpuoleista rakennusta remontoitiin talkootyönä vuosittain vaihteessa. Korjaustoimenpiteisiin kuului runkorakenteiden vahvistamista, vesikatteen ja osittain sen alapuolisen laudoituksen uusimista sekä julkisivujen maalausta.⁶⁵ Todennäköisesti Valimokadun varren talousrakennuksiin ei ole tehty kunnostustoimenpiteitä vuoden 2010 kuntoarvion jälkeen, lukuun ottamatta makasiinia.

64 KUA, Pikisaarentie 5, 2010.

65 Forsman, keskustelu 4.3.2021

99. Valimokadun varren talousrakennukset rannan suunnalta katsottuna. Kuva: E.Kihlström/JK-ark., 2020.

100. Valimokadun varren talousrakennuksia pihan puolelta kuvattuna vuonna 2020.

101. Valimokadun varren talousrakennusten rannan puoleinen osa pihan puolelta kuvattuna vuonna 2020.

102. Talousrakennukset Valimokadun varrella, Pikisaarentien suunnalta katsottuna. Makasiinirakennus on kuvassa etualalla. Kuva: E. Kihlström / JK-arkkitehdit, 2020.

103. Entinen sauna- ja käymälärakennus. Kuva: E.Kihlström / JK-arkkitehdit 2020.

Sisäpihan talousrakennukset.

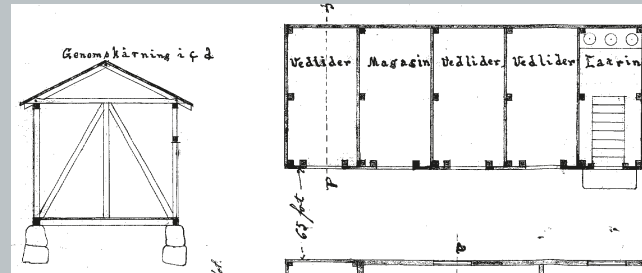
Jo varhaisimmissa suunnitelmissa ja kartoissa korttelin sisäpihalle on merkitty talousrakennuksia. Päätöslauselmassa vuodelta 1885 määritellään asuinrakennuksen (7B paikalla sijainneen rakennuksen) lisäksi rakennettavaksi ulkorakennus, jossa on kolme puuliiteriä, varasto sekä käymälä⁶⁶. Rakennuksen 7A alkuperäisiin rakennuspiirustuksiin kuului myös suunnitelma piharakennukselle. Talousrakennus käsitti kuusi puuliiteriä ja käymälän⁶⁷. Vuoden 1925 rakennuspiirustuksissa Pikisaarentie 7:n pihan talousrakennuksiin sijoittuvat liiterit, pesutila ja käymälät⁶⁸. Vuoden 1986 peruskorjaukseen liittyvässä asemakuvassa talousrakennukset sijaitsevat alkuperäisen mukaisilla paikoilla⁶⁹.

66 Päätöslauselma vuodelta 1885 rakennuksen 7B paikalla sijainneen asuinrakennuksen toteuttamiseksi. Oulun kaupunginarkisto.

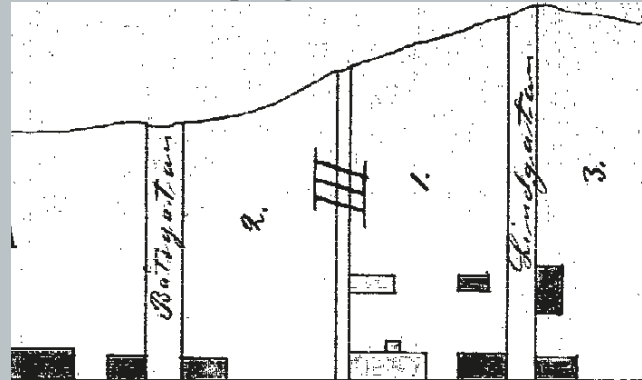
67 Pikisaarentie 7A rakennuspiirustukset 1889. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

68 Rakennuspiirustukset 1925. Oulun kaupunginarkisto.

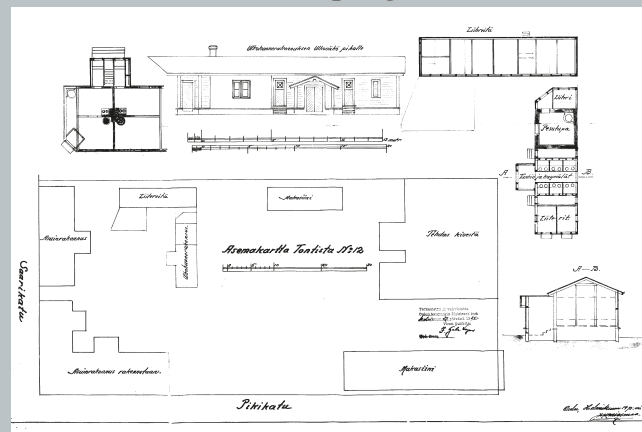
69 Asemapiirros 1986. Sivakka Oy.

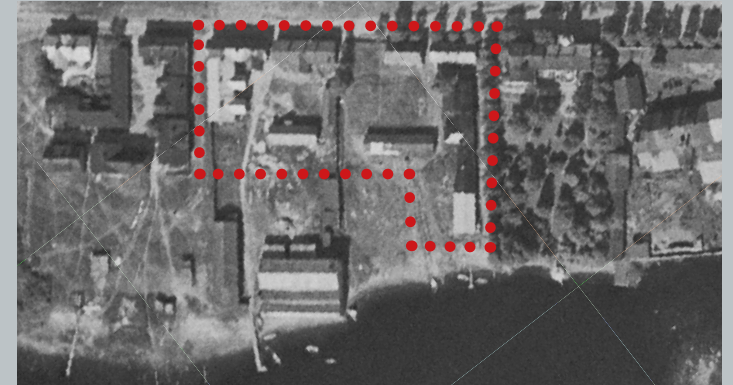
109. Rakennuksen 7B paikalla sijainneen asuintalon rakennuspiirustuksiin kuuluneet piharakennuksen leikkaus- ja pohjapiirros 1880-luvulta. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

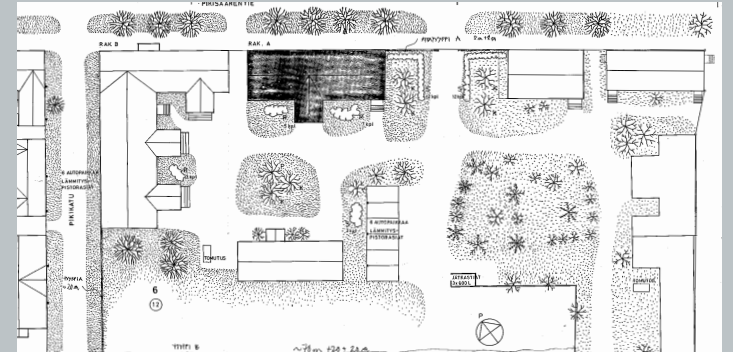
108. Ote Pikisaarentie 7A:n alkuperäisistä rakennuspiirustuksista vuodelta 1889. Asemakuvaan on merkitty myös pihalle sijoitetut talousrakennukset. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

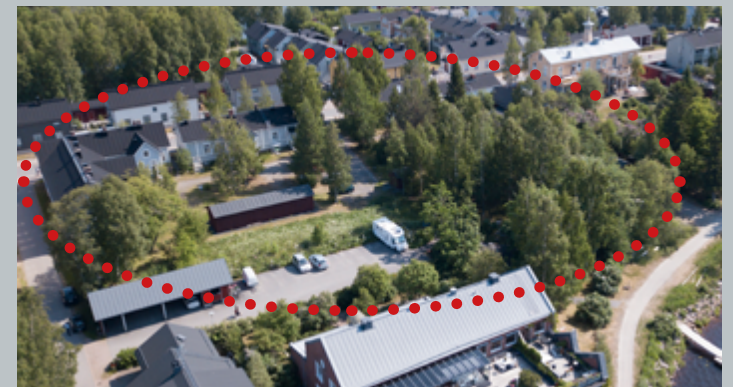
107. Vuoden 1925 suunnitelmissa Pikisaarentie 7 piharakennuksiin sijoitettiin pesutupa, käymälät ja liiterteitä. Kuva: Oulun kaupunginarkisto.

105. Ilmakuvassa vuodelta 1939 Pikisaarentie 5-7:n sisäpihaa talousrakennuksineen. Kuva: Oulun Karttapalvelut 2020. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin punaisella pisteiviivalla.

106. Ote tontin 19 asemapiirroksista vuodelta 1986. Rakennus 7A korostettuna. Kuva: Sivakka Oy.

104. Tontin 19 piha ilmakuvassa kesällä 2020. Kuva: Sivakka Oy. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin sijainnin punaisella pisteiviivalla.

Tontin rakennuksille vuonna 2010 tehtyyn kuntoarvioon kuuluneessa kyselyssä asukkaat toivoivat pihalle jätekatosta. Kuntoarviossa todetaan Pikisaarentie 7A ja 7B:n pihapiirissä sijainneen talousrakennuksen olevan erittäin heikkokuntoinen ja sortumisvaarassa.⁷⁰ Kyseinen rakennus tuhoutui tulipalossa jouluaattona vuonna 2010⁷¹. Nykyiset punamullalla maalatut jätekatos ja varastokäytössä oleva liiteri valmistuivat vuonna 2011.⁷²

Sisäpihan nykyisistä talousrakennuksista varasto sijaitsee varhaisissa rakennuspiirustuksissa määritellyllä paikalla. 1900-luvun alkupuolen kartoista nähdään, että myös jätekatoksen paikalla on sijainnut piharakennus tai -rakennuksia jo varhaisessa vaiheessa⁷³. Nykyiset piharakennukset ovat iältään nuoria ja vaikuttavat olevan hyvässä kunnossa.

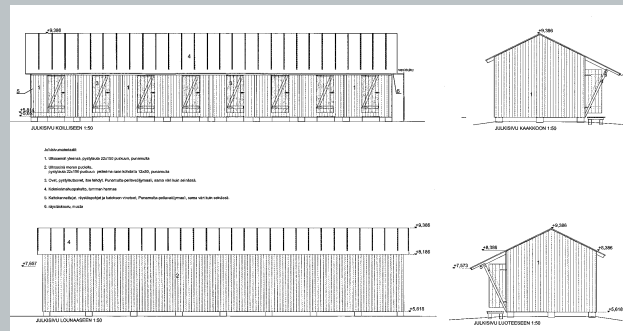
70 KUA, Pikisaarentie 5, 2010. s.16

KUA, Pikisaarentie 7, 2010. s.21

71 Kaleva, 15.6.2012

72 Rakennuspiirustukset, 2011.

73 Karttaosa no.IX Pikisaari 1910. Oulun kaupunginarkisto.

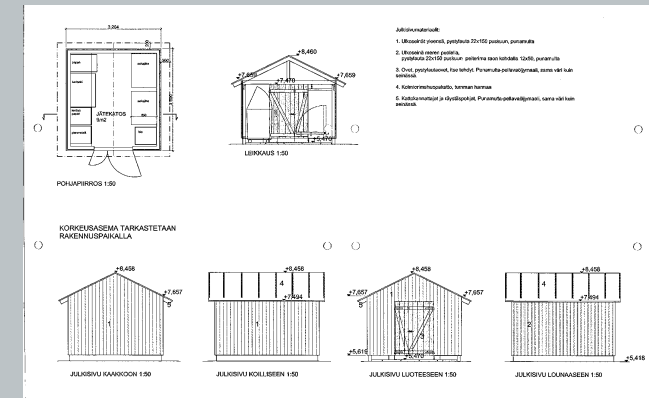
110. Arkkitehti Jukka Laurilan suunnitelma liiterille, Pikisaarentie 5-7, 2011. Kuva: Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

112. Liiteri, 2020.

113. Liiteri, 2020.

111. Arkkitehti Jukka Laurilan suunnitelma jätekatokselle, Pikisaarentie 5-7, 2011. Kuva: Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

114. Jätekatos edestä, 2020.

115. Jätekatos takaa, 2020.

5.4 Piha-alue ja kasvillisuus

Tontti 19 rajautuu Pikisaarentiehen, Pikikatuun, Valimokatuun ja rantareittiin. Rannan puolella tontilla on yhteistä rajaa tonttien 21 ja 22 kanssa. Tontti avautuu etelän suuntaan ja maasto laskeutuu rantaa kohden. Kuten muukin Pikisaari, tontti on vehreytynyt saaren teollisen käytön loppumisen jälkeen.

Pihalle saavutaan Pikisaarentieltä rakennusten 5B ja 7A välistä. Pihatien sijainti on nähtävissä jo ensimmäisessä asemakaavassa 1886, jossa kohdalle on merkitty palosola jakamaan kortteli kahdeksi tontiksi.⁵⁴ Emalitehtaan toiminnan aikaan pihatie vaikuttaa olleen pääasiallinen kulkureitti tehtaalle⁵⁵. Nykyään pihatie ei ulotu rantaan saakka vaan päättyy ennen tontin 21 rajaa. Pihatien päädyssä sijaitsevat autopaikat ja jätekatos.

Konstailemattomalla piha-alueella on säilynyt työläisasumisen luonne. Piha ei ole rakennettu vaan piirteet ovat syntyneet luonnostaan. Kulkureitit ovat sorapintaisia, muutoin piha on nurmella. Kasvillisuus on vehreää ja runsasta. Puustoa on runsaasti ja pihamaalla kasvaa myös perennoja ja pensaita. Pihan mittakaava on herkkä. Kesäaikana asukkaat ovat somistaneet varsinkin sisäänkäyntien ympäristöä kesäkukkaistutuksin. Perimätiedon mukaan tontin alueella on 1800-luvulla sijainnut venäläisten hautausmaa, mistä muistona pihalla kasvoi ainakin vielä 1990-luvulla kasveja, joita ei esiintynyt muualla Pikisaarella⁵⁶.

54 Teivaala, 1972. s.5

55 Ilmakuva v.1949, selvityksen s.71, 78. Kuva: Veljekset Karhumäki Oy

56 Sormunen, 1994. s.17

116. Pikisaarentie 5:n pihaa, 2020.

117. Näkymä Pikisaarentie 5:n sisäpihalle rantareitiltä, 2020.

119. Tontin rajautuminen piharakennuksen takana, 2020.

118. Pikisaarentie 7:n sisäpihaa, 2020.

5.5 Tontti 19 - eheä kokonaisuus

Selvityksen kohde, tontti 19 Oulun Pikisaassa, on autenttinen ja ajalleen tyypillinen työläiskortteli. Kohteen säilyneisyyden taso on korkea. Uudisrakennukset ja laajennukset on toteutettu kokonaisuuteen ja ympäristöön sopivaan mittakaavaan. Pihan käsittely on luonnollinen. Rakennukset ja piha muodostavat yhdessä autenttisen, eheän kokonaisuuden. Kokonaisuus on historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas.

Päärakennukset ovat asuinkäytössä, kuten valmistuessaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Talousrakennukset, myös 2000-luvulla toteutetut, sijaitsevat ensimmäisten asemakaavojen ja asemapiirrosten kertomilla paikoilla. Rakennuksista on pidetty huolta; päärakennusten ulkoarkkitehtuuri on muodoiltaan ja aukoituksiltaan säilynyt alkuperäisen mukaisena ja rakennusten kunto asumisen mahdollistavana. Julkisivujen värisävyt ovat vaalentuneet; vanhemmissa valokuvissa julkisivut ovat varsin tummat, nykyään sävyt ovat vaaleat. Kuvassa vuodelta 1938 rakennuksen 7B julkisivuissa on hirsipinta, nykyään hirren peittää lautaverhous.

120. Näkymä kadulta sisäpihalle vuonna 2020.

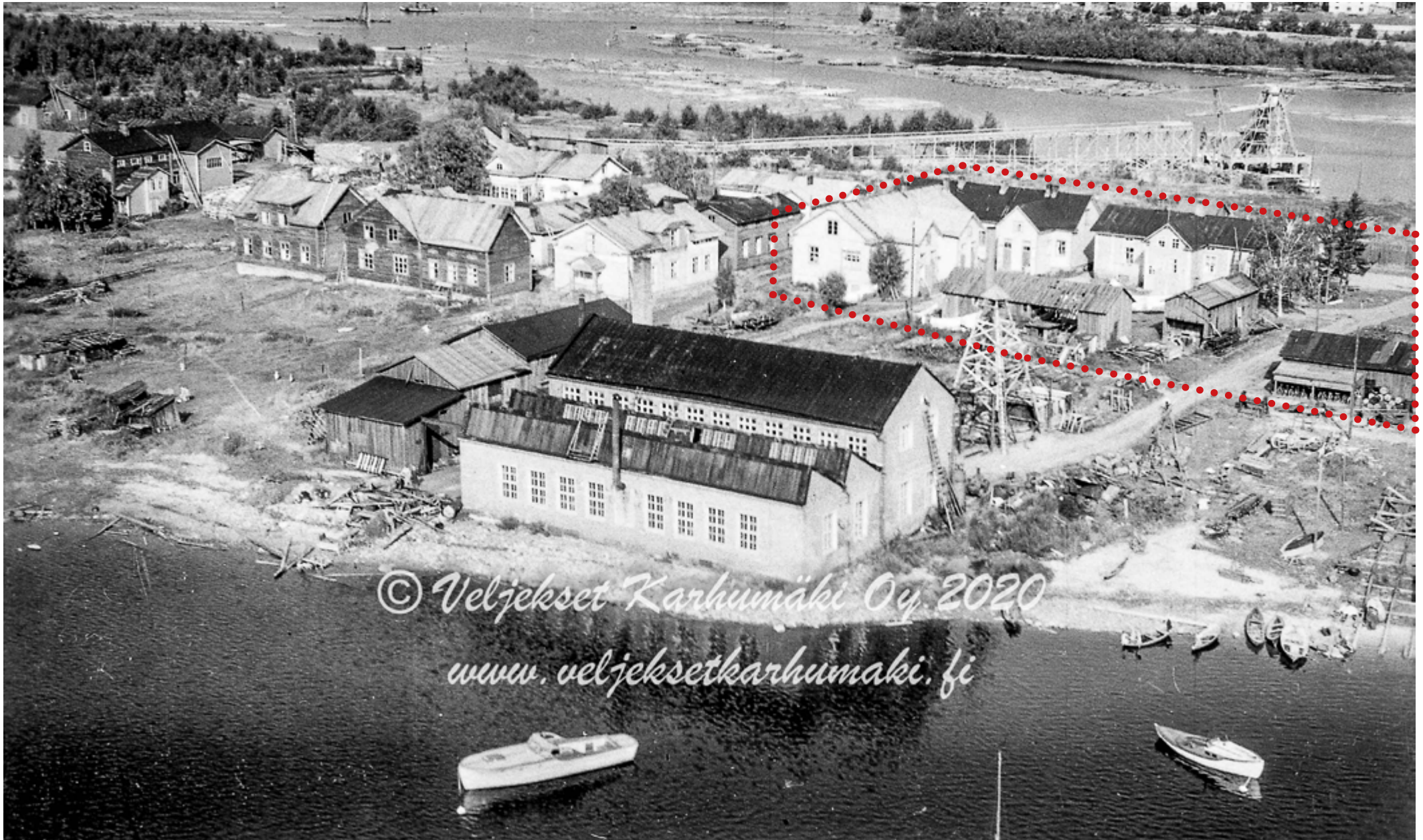

121. Pikisaarentie 7 sisäpihaa vuonna 2020.

Kohteen rakennuksiin on vuosien kuluessa toteutettu joitain muutoksia; huoneistojakoa on säädetty kunkin aikakauden tarpeiden mukaisesti, puuttumatta kuitenkaan merkittävästi tilajaon päälinjoihin. Rakennukseen 7A on lisätty Pikisaarentielle avautuva ovi 1900-luvun alussa ja rakennuksessa 7B muutettu rakennuksen kulman asuintilat myymäläksi 1930-luvulla. Arinan myymälänä toimineet huoneet ovat edelleen työtilakäytössä. Rakennusten päätyihin sijoituneet kylmät varasto- ja eteistilat on muutettu lämminrakenteisiksi sekä sisäpihalle suuntautuvia kuisteja laajennettu. Muutosten tarkoituksen voidaan nähdä olleen rakennusten käytettävyyden kohentaminen alkuperäistä olemusta kunnioittaen.

Kulku tontille, rakennusten sijoittuminen ja suurelta osin sisäänkäynnit rakennuksiin ovat säilyneet ennallaan. Rakennusajankohdan tulkinta tontin käsittelystä on haluttu säilyttää. 1970-luvulla toteutetuissa Pikisaaren kehittämis ehdotuksissa ja tällä hetkellä voimassa olevassa asemakaavassa tontin rakennusalueiksi on merkitty ensimmäisten suunnitelmien mukaiset piharakennusten paikat - 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun hengessä. Tontin rakennusalueista on käytetty lähes ainoastaan teiden varsille sijoittuvat osat, lukuun ottamatta jätekatosta ja liiteriä, jotka sijaitsevat sisäpihalla. Piha vaikuttaa olevan asukkaiden aktiivisessa käytössä päärakennusten läheisyydessä, muutoin pihamaa on vehreyden valloittama.

6. Lähiympäristö

122. Ilmakuvasa kohdetontin rakennukset 7A, 7B ja tontin talousrakennuksia vuonna 1949. Kuvassa etualalla emalitehdas. Emalitehtaalle vievä soratie kulkee kohdetontin keskeltä. Kuva: Veljekset Karhumäki Oy. Selvityksen tekijä on lisännyt kohdetontin alueen merkinnän punaisella pisteiviivalla.

6.1 Kortteli 6

Pikikatu 3

Oulun Emalji- ja Stanssilaitoksen tilat valmistuivat vuonna 1900. Liikkeen perusti Oulun Konepajan johtajanakin toiminut K.E.Löfhjelm yhdessä kauppias Otto Haglundin kanssa.¹¹⁴ Joitain vuosia valmistumisensa jälkeen, 28.4.1907¹¹⁵, emalitehtaan puinen päärakennus¹¹⁶ sekä kolme lähellä sijainnutta asuinrakennusta¹¹⁷ tuhoutuivat tulipalossa. Yksi tuhoutuneista asuintaloista oli nykyisen Pikisaarentie 7B:n paikalla sijainnut rakennus. Tehtaan rakennuksista palossa säilyivät korkea savupiippu ja tiilinen tehdasrakennus. Emalji- ja Stanssilaitoksen jälkeen tiloissa toimivat Pehkosen veljesten valimo ja maatalouskonepaja 1930-luvulle saakka.¹¹⁸ Oulun Konepaja hankki tilat käyttöönsä 1942.¹¹⁹ Konepajan lopetettua toimintansa 1972 rakennus on toiminut Vesi-Onnisen putkivarastona sekä ollut veneilyalan yritys Nautiluksen käytössä.¹²⁰

¹¹⁴ Kaleva 31.7.1907. Kansalliskirjasto.

¹¹⁵ Kaleva 29.4.1907, Kansalliskirjasto.

¹¹⁶ Sormunen, 1994. s.23

¹¹⁷ Teivaala, 1972. s.3

¹¹⁸ Hautala, IV, 1976. s.201

¹¹⁹ Outakoski, 1949. s.93

¹²⁰ Sormunen, 1994. s.23

123. Pikikatu 3, vanha emalitehdas kesäkuussa 2020.

Pikisaaren käyttöönottosuunnitelmassa vuonna 1976 ehdotettiin veneilykeskuksen sijoittamista rakennukseen.¹²¹ 1985 valmistuneessa asemakaavassa alue on määritelty liike- ja toimistorakennuskäyttöön.¹²² Kaavamuutoksessa 1994 sallittiin myös asuin-käyttö¹²³ - rakennuslupa 13 asunnon toteuttamiseksi emalitehtaan rakennukseen myönnettiin samana vuonna.¹²⁴

¹²¹ Puijola, 1976. Liite 5

¹²² Oulun karttapalvelut. Asemakaava 1985.

¹²³ Oulun karttapalvelut. Asemakaava 1994.

¹²⁴ Rakennusvalvonnan arkisto. Rakennuspiirustukset 1994

124. Pikikatu 5 Rommakonlahdelta nähtynä, 2020.

125. Pikikadun varrella, 2020.

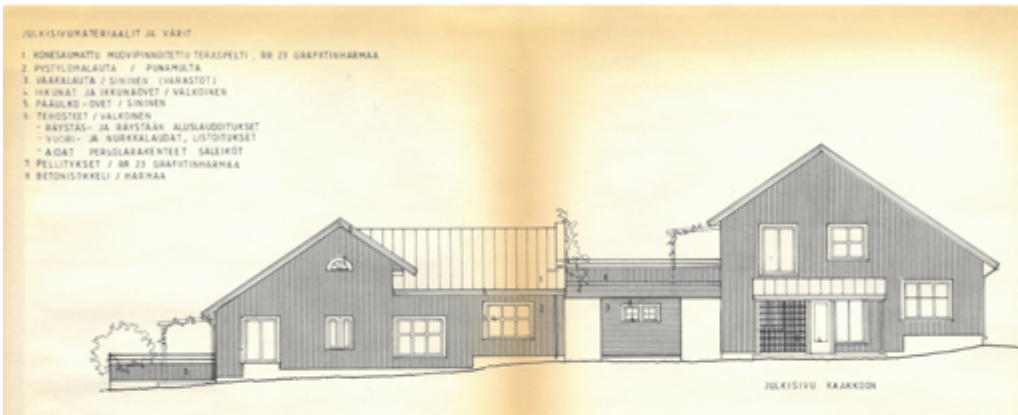
Pikikatu 5

Vuonna 2009¹²⁵ valmistui uudisrakennus emalitehtaan ulkorakennuksen vanhalle sijaintipaikalle¹²⁶. Vuoden 1985 asemakaavassa nykyiset tontit 21 ja 22 muodostivat tontin 11.¹²⁷ Oletettavasti tonttijako muuttui vuoden 1994 suunnitelmien myötä.

¹²⁵ Oulun karttapaalvelu

¹²⁶ Pujola, 1976. Liite 3

¹²⁷ Asemakaava 1985, Oulun karttapaalvelu

126. Julkisivu kaakkoon; emalitehtaan entisen ulkosrakennuksen paikalle sijoitettiin vuoden 1994 suunnitelmissa paritalo. Suunnitelmaa ei toteutettu. Kuva: Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

127. Julkisivu koilliseen 2008; emalitehtaan entisen ulkosrakennuksen paikalle on toteutettu yhden perheen asuinrakennus. Kuva: Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.

6.2 Kortteli 5

Kortteli no:5 sijaitsee Pikisaarentien kaupungin puoleisessa päädyssä, saaren kaakkoiskulmassa. Kortteli käsittää tontit 15 ja 16, joissa sijaitsevat asuinkäyttöön muutettu vanha valimorakennus, joka on valmistunut vuonna 1948¹²⁸ sekä 1990-luvulla toteutettuja asuinrakennuksia. Lisäksi kortteliin kuuluu tontti no:13, jolla sijaitsee Konepajan konttorin rakennus.¹²⁹

Konepaja toimi Pikisaareissa vuodesta 1873¹³⁰ 1970-luvulle. Tuona aikana kortteli 5 käsitti Konepajan teollisuus- ja varastorakennuksia. 1980-luvun lopussa kaupungin kiinteistö- ja rakennusvirastot esittivät Pikisaaren toimenpideohjelmassa huomattavia muutoksia Konepajan kortteliin. Toimenpideohjelman myötä vuonna 1995 tuli voimaan korttelin asuinkäytön mahdollistava kaavamuutos. Konepajan valimorakennus muutettiin asunnoiksi, puurakenteiset rakennukset purettiin ja tonteille toteutettiin kaksi kerrostaloa, rivitalo ja paritalo.¹³¹

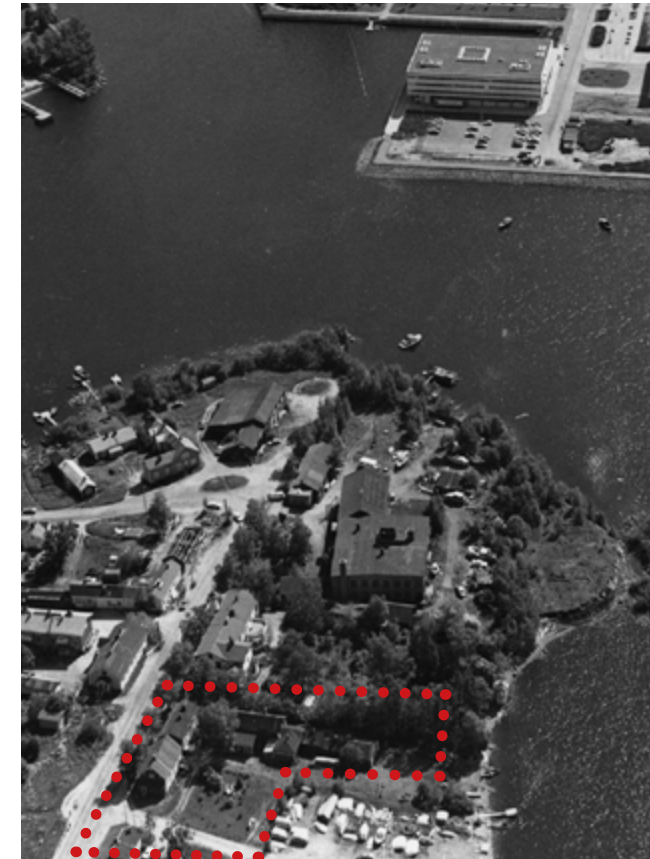
128 Outakoski, 1949. s.80
129 Oulun karttapalvelut
130 Outakoski, 1949. s.11
131 Tuominen, 2007. s.18

Pikisaarentie 3, Konepajan konttori.

Korttelissa 5 sijaitsevasta Konepajan konttorirakennuksesta torneineen on tullut Pikisaaren symboli. Alkuperäisiin rakennussuunnitelmiin kadunpuoleista kuistia kattava tornimainen rakennelma ei kuitenkaan kuulunut¹³². Konttorirakennus on toteutettu kahdessa osassa; keskustan puoleinen osa ennen vuoden 1885 tulipaloa, laajennukselle puolestaan haettiin lupaa vuonna 1889. Tehtaan johtajien asunnot sijaitsivat rakennuksen yläkerrassa¹³³, konttorit alakerrassa¹³⁴. Rakennus on peruskorjattu 1950- ja 1990-luvuilla. 1970-luvulta 1980-luvulle tiloissa toimi Kone Oy, minkä jälkeen sen omistivat Oulun kaupunki ja Pohjois-Suomen sijoituskiinteistöt. Vuonna 1993 Konepajan konttori siirtyi yksityisomistukseen ja vuonna 2020 rakennuksen käyttötarkoitukseksi on merkitty ”kahden asunnon talo”¹³⁵.¹³⁶

132 J.Laurilan arkisto. Muutospiirustukset 1889. Valokuva katunäkymästä Pikisaarentieltä.
133 Sormunen, 1994. s.17
134 J.Laurilan arkisto. Muutospiirustukset 1889.
135 Oulun karttapalvelut.
136 Sormunen, 1994. s.17

128. Kortteli 5 ilmakuvassa vuoden 1948 jälkeen. Kuvassa etualalla osa tontista 19 punaisella pisteiviivalla korostettuna. Kuva: Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

129. Konepajan korttelia kaupungin suunnalta Pikisaareen saavuttaessa, taustalla oikealla Konepajan konttorirakennus. 2020.

6.3 Kortteli 7

Korkeasaaren Höyrysaha rakensi neljä työväen asuinrakennusta Pikisaaren kortteliin no:7 vuosina 1885-1893. Näistä kaksi tuhoutui emalitehtaan palossa 1900-luvun alussa. Uudet asuin- ja piharakennukset toteutettiin palaneiden tilalle vuosina 1907-1908. Korttelin etelärajalle toteutettiin kaksi asuinrakennusta 1920-luvulla.¹³⁷

¹³⁷ Teivaala, 1972. s.3

130. Näkymä Pikikadulle vuonna 1972. Kuvassa vasemmalla on Pikisaarentie 7B. Kuva: Raimo Ahonen, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

131. Näkymä Pikikadulle 2020.

6.4 Kortteli 1

Kortteli 1 sijaitsee tontin 19 kohdalla Pikisaarentien pohjoispuolella. Valtaosa korttelin rakennuksista on toteutettu 2000-luvulla. Korttelin vanhimmat rakennukset, 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta, sijaitsevat Polttimokadun varrella.¹³⁸

Korttelin alueella sijaitsi pikiruukki 1600-luvulta 1900-luvun alkuun.¹³⁹ 1800-luvulla pikiruukin alue käsitti 20 rakennusta, joihin kuului varsinaisten pikiruukin työntekoon liittyvien lisäksi työläisten asuntoja, kaksi leipomotupaa, säilytys- ja puotirakennuksia, työpajoja ja navetta.¹⁴⁰

Asemakaavoituksessa alueelle on vuosien varrella esitetty sekä teollisuus- että yleisten toimintojen käyttöä. Pikisaaren kehittämissuunnitelmassa vuonna 1972 alueelle suunniteltiin vapaa-ajankäyttöä.¹⁴¹ Vuoden 1976 käyttösuunnitelmassa Pikisaarentien pohjoispuolelle sijoitetaan museo, jonka katutilaa rajaavat rakennukset myötäilisivät olemassa olevan rakennuskannan mittoja.

Vuonna 2005 Pikisaarentien pohjoispuolen rakentamiselle etsittiin näkökulmia Europan 6 -arkkitehtuurikilpailussa. Kilpailun voittotyö toimi pohjana alueen nykyiselle asemakaavalle sekä toteutetulle rakentamiselle. Suunnitelma täydensi Pikisaarentie katujulkisivun tavoitteinaan uuden rakentamisen sopeuttaminen olemassa olevaan muotokieleen ja materiaalien käyttöön, kunnioittaen saaren rakennus- ja kulttuurihistoriallisia perinteitä.¹⁴²

¹³⁸ Teivaala, 1972. s.17

¹³⁹ Tuominen, 2007. s.7-8

¹⁴⁰ Hautala, 1975. s.280-281

¹⁴¹ Teivaala, 1972. s.16, karttaliite 8

¹⁴² Rakentamistapaohje, 2010.

134. Korttelin 1 Pikisaarentien varrelle sijoittuvaa 2010-luvun rakennuskantaa vuonna 2020.

132. Kortteli 1 ilmakuvassa vuonna 2009, ennen asuinkorttelin toteuttamista. Kuva: Oulun karttapalvelut.

133. Paloaita Pikisaarentie 7:n kohdalla Pikisaarentien vastakkaisella puolella vuonna 1964. Kuva: Ahti Paulaharju, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

6.5 Puistot

135. Pikirannan puistoa vuonna 2020.

Pikiranta

Pikiranta on asemakaavassa merkitty puistoalueeksi, jonka laajin osa sijaitsee korttelin 7 ja rantareitin välissä. Pikiranta jatkuu kapeana rantapuistovyöhykkeenä myös Vanhan Villatehtaan vierellä. Vanhimmissa Pikisaaren kartoissa¹⁴³ ja 1886 asemakaavassa¹⁴⁴ asuinkortteli on puiston kohdalla ulottunut rantaan saakka. Saaren vehreyttämiseen tähdänneessä asemakaavassa vuodelta 1924 korttelin 7 ja rannan välille esitetään rantapuistoa.¹⁴⁵ Kesällä 2020 Villatehtaan viereisellä osalla kasvaa puita, pensaita, rantakasveja ja luonnonkukkia. Kortteleiden 6 ja 7 kulmauksessa sijaitseva osa puistoa on kahdelta sivulta puiden reunustama niitty-/nurmialue. Puiston pohjoisreunalle on pystytetty muutamia pyykkinaruja, rannan tuntumassa sijaitsee saunamökiltä vaikuttava rakennus.

¹⁴³ Kartta 1876.

¹⁴⁴ Kartta 1886.

¹⁴⁵ Teivaala, 1972. s.5

136. Konepajan puistoa vuonna 2020.

Konepajan puisto

Konepajan puisto sijaitsee Konepajan konttorin tontin ja rannan välissä, jatkuen myös Pikisaarensillan suuntaan. Osa puistosta kuului alunperin Konepajan konttorin tonttiin ja piha-alueeseen; konttorirakennuksen muutospiirustuksissa vuodelta 1954 tontti jatkuu rantaan saakka¹⁴⁶, samoin monumentaalikeskustan asemakaavassa vuonna 1966¹⁴⁷. Vuonna 1985 vahvistetussa asemakaavassa Konttorin tontin rannan puoleinen osa erotettiin puistoalueeksi. Samalla Konttorin puutarhaan kuulunut, rantaviivan tuntumassa sijaitseva huvimaja siirtyi yleiseen käyttöön. Tämän selvityksen toteuttamisen aikaan puiston ja Konttorin tontin rajaa on vaikea erottaa. Puisto vaikuttaa enemmän ”suojavyöhykkeeltä” yksityisen pihan ja vilkkaan rantareitin välillä.

¹⁴⁶ Muutospiirustukset, 1954.

¹⁴⁷ Teivaala, 1972. Karttaliite 7

137. Näkymä Rommakonlahdelle ja sisäpihalle Pikisaarentie 7A ja 7B välistä vuonna 1964. Kuva: Ahti Paulaharju. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.

138. Näkymä Rommakonlahdelle ja sisäpihalle vuonna 2020.

7. Yhteenveto

Oulun Pikisaaren tontti 19 on merkittävä osa paitsi Pikisaaren myös oululaisen teollisuuden ja työväestön asuttamisen historiaa. Pikisaaren menneisyys on ennen kaikkea teollinen ja tontti 19 kertoo osaltaan tästä menneisyydestä. 1800-luvun lopulla alettiin Suomessa rakentaa työväenasuntoja ja -asuinalueita. Tehtaiden työväenasuntoja sijoitettiin tehtaiden läheisyyteen. Osin tämä johtui laista, jonka mukaan tehtaan omistajan tuli huolehtia asianmukaiset asunnot työntekijöilleen.¹⁴⁸ Tontin 19 asuinrakennukset, lukuun ottamatta rakennusta 7B, toteutettiin Oulun Konepaja Oy:n työväen asunnoiksi 1880-luvulla. Lakisääteisyyden lisäksi työväenasuntojen rakentamiseen kannusti tehtaan sijainti saarella. Työläisten kulku mantereelta Pikisaareen oli vuodenajoista ja sääolosuhteista riippuvaista ennen 1940-luvulla toteutettua siltayhteyttä. Työntekijöiden asuttaminen Pikisaarelle toi varmuutta sekä tehtaan toimintaan että työläisten toimeentuloon.

Tontti 19 on säilynyt ajalleen tyypillisenä työläiskorttelina. Rakennukset sijoittuvat tontin reunoille rajaten sen. Pikisaarentien varteen sijoittuvat asuinrakennukset muodostavat merkittävän ja varhaisen osan 1800-1900 -luvulla syntyneestä katujulkisivusta. Pikisaarentien katujulkisivu on täydentynyt 2000-luvun alkupuolella, jolloin rakennettiin asuintaloja tontin 19 kohdalle kadun vastakkaiselle puolelle. Katunäkymä on uudisrakentamisenkin jälkeen yhtenäinen ja kaupunkikuvallisesti ehjä. Uudisrakentamisessa on huomioitu alkuperäinen rakennuskanta ja sen mittakaava.

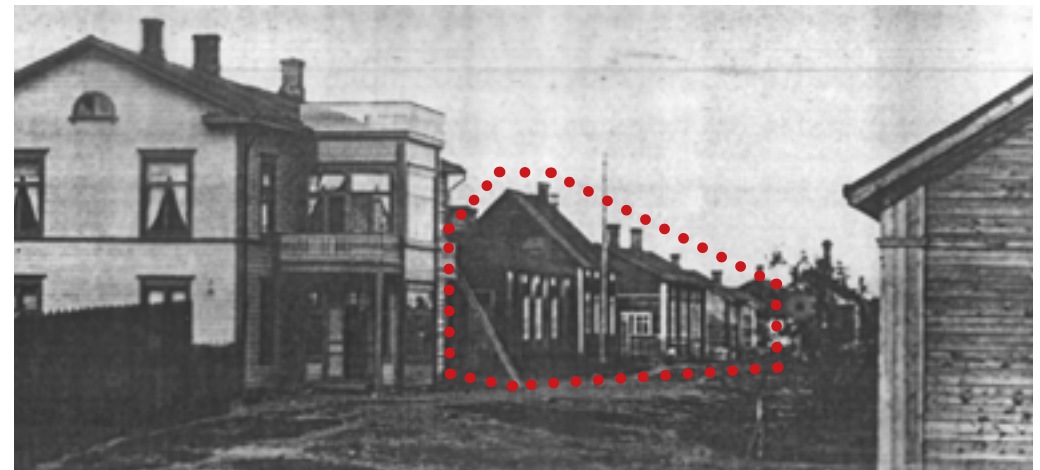
148

Helminen, 2020. s.9, 50

Rakennusten sijoittuminen aivan tontin reunoille muodostaa suojaisan piha-alueen rakennusten välille. Pihan käsittely on luonnollinen ja konstailematon. Pihalla ei ole lisättyjä rakennettuja elementtejä kuten terasseja, katoksia tai parvekkeita. Pihan kasvillisuus on syntynyt luonnostaan ja reitit ovat sorapintaiset. Pihalla on säilynyt työläisasumisen luonne.

Tontilla sijaitsevat talousrakennukset ovat tärkeitä kokonaisuuden kannalta. Pihan talousrakennukset ovat valmistuneet vuonna 2011. Ne sijaitsevat 1800- ja 1900-lukujen suunnitelmien ja purettujen tai tuhoutuneiden piharakennusten mukaisilla paikoilla tontin etelänpuoleisen rajan tuntumassa. Piharakennusten mittakaava on ympäristöön ja kokonaisuuteen sopiva. Valimokadun varren talousrakennukset rajaavat tilaa tiiviisti sekä kadun että pihan suuntaan. Valimokadun puolella rakennusten rivillä on kaupunkikuvallista merkitystä. Valimokadun varren talousrakennusten muutoksista ei ollut aineistoa saatavilla, lukuun ottamatta rannanpuoleisimman rakennuksen purkamista. Kyseisten rakennusten voidaan olettaa olevan alkuperäisiä.

Tontin 19 asuinrakennuksiin tehdyt muutokset ovat vähäisiä ja hienovaraisia. Rakennusten hahmot ja tilajaon päälinjat ovat säilyneet alkuperäisen kaltaisina. Pikisaarentie 7:n klassistisia piirteitä omaavien rakennusten osalta alkuperäiset rakennuspiirustukset olivat käytössä. Verrattaessa julkisivun käsittelyä rakennuksessa 7A voidaan todeta nykyisen ulkoasun vastaavan varsin tarkasti alkuperäistä suunnitelmaa sekä lautaverhouksen, aukotusten että detaljoinnin osalta. Rakennus 7B on siirretty paikalleen 1920-luvulla, alkuperäisen rakennuksen tuhouduttua tulipalossa vuonna 1907. Nykyinen rakennus 7B on huomattavasti alkuperäistä suurempi mutta sijainti tontin rajalla noudattaa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun linjauksia korttelin käytössä.

139. Pikisaarentie näkymässä Korkeasaaren suuntaan, kuvattuna vuosien 1889-1907 välillä. Vasemmalla etualalla Konepajan konttori ennen tornimaisen osan lisäystä. Konttorin jälkeen tien varrella tontin 19 rakennuksia. Pikisaarentien katujulkisivu oli etelänpuoleiselta osaltaan jo varsin valmiiksi, tiiviiksi ja yhtenäiseksi rakentunut jo 1800-1900-lukujen vaihteessa. Kuva: Jukka Laurilan arkisto. Selvityksen tekijä on lisännyt tontin 19 rakennusten sijainnin osoittavan punaisen pisteiviivan.

140. Pikisaarentien eteläpuolista katujulkisivua näkymässä Korkeasaaren suuntaan vuonna 2020. Valtaosa 1800-1900-lukujen vaihteen valokuvassa näkyvästä rakennuskannasta muodostaa myös 2020-luvun katujulkisivua.

Pikisaarentie 5A:n osalta alkuperäisiä rakennuspiirustuksia ei ollut käytettävissä selvitystä tehtäessä, joten rakennuksen nykytilanteen vertaaminen alkuperäiseen suunnitelmaan on olettamusten varassa. Rakennusta 5B koskien selvitystä tehtäessä löydettiin mahdollinen alkuperäinen rakennuspiirros Luotsi- ja majakkalaitoksen arkistosta. Varhaista valokuva-aineistoakin oli Pikisaarentie 5:n osalta saatavissa niukasti. 1800-1900-lukujen vaihtumisen tienoilla otettu valokuva Pikisaarentien katunäkymästä esittää myös tontin 19 Pikisaarentiehen rajautuvan osan. Kuvassa tontin 19 rakennusten hahmot ovat tunnistettavissa nykyisiksi, lukuun ottamatta tulipalossa tuhoutunutta alkuperäistä rakennusta paikalla 7B.

Kohteen yksittäisillä rakennuksilla ei ole erityistä arkkitehtonista arvoa mutta kokonaisuutena ja aikakautensa edustajina niillä on historiallista arvoa. Tontin 19 piha-alue ja rakennukset muodostavat autenttisen ja eheän 1800-luvun lopulla syntyneen kokonaisuuden, jonka säilyneisyyden taso on korkea. Tontti 19 on merkittävä osa sekä Pikisaaren teollista menneisyyttä että Pikisaaren asuttamisen kehitystä. Asuinrakennukset toimivat yhä alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Tontin rajaavat rakennukset ovat pitkäaikainen osa Pikisaaren kaupunkikuvaa ja ovat näkyvässä osassa Pikisaarentien, Valimokadun ja Pikikadun katujulkisivuissa.

Osana Pikisaarta tontti 19 kuuluu Oulujoen suistoalueen historialliseen kokonaisuuteen ja on myös osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä.¹⁴⁹ Maakuntakaavaan liittyvän Pohjois-Pohjanmaan rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa vuonna 2015 tontin 19 asuinrakennukset on arvioitu maakunnallisesti arvokkaiksi historiallisten, rakennushistoriallisten sekä maisema- ja ympäristöhistoriallisten arvojensa myötä.¹⁵⁰

Tontin 19 asuinrakennukset ovat säilyneet erittäin hyvin ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten säilymisestä tulee edelleen huolehtia. Asuinrakennusten käyttöarvo on myös korkea ja ne ovat asuin- ja työtilakäytössä. Tontin ulkorakennusten arvo muodostuu niiden kuulumisesta korttelin kokonaisuuteen. 2000-luvulla rakennetuilla piharakennuksilla on muutoin lähinnä käyttöarvo. Valimokadun varren talousrakennuksista keskimäinen on erittäin huonossa kunnossa ja vailla käyttöarvoa, muut ovat säilyneet paremmin ja toimivat varastokäytössä. Tontin jatkokäsittelyssä tulee huolehtia kohteen historiallisten ja ympäristöllisten arvojen säilymisestä. Korkean säilyneisyyden tason asuinrakennuksista tulee huolehtia niin, että rakennusten kunto ja arvo säilyvät. Huonokuntoisten talousrakennusten säilyttäminen ei ole arvojen säilymisen kannalta välttämätöntä. Muutoin tontin historiallisten ja ympäristöllisten arvojen säilymistä tulee edistää sopeuttamalla uudisrakennusten mittakaava olemassa olevaan historialliseen ympäristöön ja kokonaisuuteen.

149 Arvokkaita alueita Oulussa 2015, s.59

150 Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aluesuojelutyöryhmä, Oulun kaupungin keskusvirasto. *Arvokkaita alueita Oulussa Osa I*. Oulu : Oulun kaupunkisuunnittelu, 1999.
- Arkkitehtitoimisto Takomo Oy. *Pikisaaren korttelin 1 tontit 7-11 Rakentamistapaohje / viitesuunnitelmat*. 2005-2010.
- Hautala, Kustaa. *Oulun kaupungin historia III 1809-1856*. Oulu: Oulun kaupunki, 1975.
- Hautala, Kustaa. *Oulun kaupungin historia IV 1856-1918*. Oulu: Oulun kaupunki, 1976.
- Helminen, Hanna. *Työväen asumisen kehitys Suomessa*. Diplomityö, arkkitehtuurin yksikkö, Oulun yliopisto. 2020.
- Huhtelin, Timo. *Oulun Pikisaaren pitkä kivijalallinen ja multa-penkillinen rakennus keramiikka-aineiston valossa*. Pro Gradututkielma. Oulun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. 2016.
- Insinööritoimisto Instaro Oy. *Pikisaarentie 5 Kuntoarvio*. 2010.
- Insinööritoimisto Instaro Oy. *Pikisaarentie 7 Kuntoarvio*. 2010.
- Insinööritoimisto Instaro Oy. *Ylä- ja alapohjan kuntotutkimus Pikisaarentie 5*. 2010.
- Insinööritoimisto Instaro Oy. *Ylä- ja alapohjan kuntotutkimus Pikisaarentie 7*. 2010.
- Kaleva 31.7.1900, Kansalliskirjasto.
- Kaleva 29.4.1907, Kansalliskirjasto.
- Kaleva 30.10.1908, Kansalliskirjasto.
- Kaleva 27.9.1913, Kansalliskirjasto.
- Oulun kaupungin rakennusvirasto, kaavoitusosasto. *Oulujoen suiston saaret - asemakaavan selostus*. 1984.
- Oulun kaupungin yleiskaavoitus. *Arvokkaita alueita Oulussa 2015. Keskeinen kaupunkialue*. Oulu, Oulun kaupunkisuunnittelu, 2015.
- Outakoski, Aslak. *Oulun konepaja osakeyhtiö 1873-1948*. Oulu, Oulun konepaja, 1949.
- Puijola, Esko. *Pikisaaren käyttösuunnitelma*. Oulu, Oulun keskustasuunnittelu, 1976.
- Sormunen, Mikko. *Pikisaaren historia*. 1994.
- Teivaala, Tuulikki. *Pikisaaren kehittämissuunnitelma*. Oulu, Oulun keskustasuunnittelu , 1972.
- Tuominen, Pekka. *Oulun Pikisaaren kehittämis- ja toimenpideohjelma*. Oulu, Oulun kaupunkisuunnittelu, 2007.

Arkistot

- Arkkitehti Jukka Laurilan arkisto
- Kansallisarkisto, Oulun maakunta-arkisto
- Oulun kaupunginarkisto
- Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
- Pohjois-Pohjanmaan museon kuva-arkisto

Keskustelut

- Riikka Soininen, sähköpostikeskustelu 14.8.2020
- Marika Hyttinen, sähköpostikeskustelu elokuussa 2020
- Veikko Törmänen, keskustelu 12.8.2020
- Hannu Ala-aho, keskustelu 4.3.2021
- Erik Forsman, keskustelu 4.3.2021

Verkkolähteet

- <https://www.osao.fi/koulutus-loppuu-pikisaaresta-media-ala-jatkaa-viela-yhden-vuoden/>, 6.5.2019, haku 13.5.2020.
- <https://www.kaleva.fi/pikisaaren-punamultamaali-syntyy-hyvin-vispatusta/1634985> 15.6.2012, haku 26.5.2020
- <https://www.kaleva.fi/kaarlenholvin-talo-on-yksi-oulun-vanhimpia-rakennu/1882789> 25.11.2017, haku 2.6.2020
- <https://www.kaleva.fi/pikisaaren-epavirallinen-uimapaikka-herratua-huolt/1785545> 2.8.2018, haku 15.6.2020
- [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparisto-historia/Merikosken_rakentaminen\(15312\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparisto-historia/Merikosken_rakentaminen(15312)) haku 17.6.2020
- Oulun karttapalvelu: <https://www.kartta.ouka.fi>

Kuvaluettelo

1. Uuno Laukka, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
2. Sivakka Oy.
3. Maanmittauslaitos.
4. Ilmakuva vuodelta 2018 ja kantakartta. Oulun karttapalvelut.
5. Taipaleenmäki
6. Oulun karttapalvelut, 2020.
7. Oulun karttapalvelut, 2020.
8. Journalistinen kuva-arkisto, Museovirasto, Kaleva 2.11.1932.
9. Outakoski, 1949. s.94.
11. Kalevan arkisto 4.4.1930.
10. Kalevan arkisto, 4.11.1931.
12. Oulun Konepajan arkisto, Kansallisarkisto.
13. E. Sarasmo, 1948. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
15. Kalevan arkisto 29.3.1932.
14. Taipaleenmäki
16. Vesa Niskanen, 2017.
17. Hautala, IV, 1976. s.177
18. Outakoski, 1949. s. 27.
19. Kalevan arkisto 16.7.1931
20. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
21. Oulun karttapalvelut.
22. Oulun Kaupunginarkisto.
24. Oulun Karttapalvelut.
25. Teivaala, 1972. Karttaliite 7.
26. Oulun Karttapalvelut.
27. Arvokkaita alueita Oulussa 2015.
28. Puijola, 1976.
29. Puijola, 1976.
30. Puijola, 1976.
31. Puijola, 1976.
- 32.-44. Oulun karttapalvelut.
45. Oulun kaupunginarkisto.
46. Raimo Ahonen, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
47. Taipaleenmäki
- 48.-51. Sivakka Oy.
55. Taipaleenmäki.
53. Taipaleenmäki.
54. Taipaleenmäki.

56. Outakoski, 1949. s.33 /Sanomalehti Kaleva.
57. Taipaleenmäki.
58. Luotsi- ja majakkalaitoksen arkisto, Kansallisarkisto.
59. Raimo Ahonen, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
60. Taipaleenmäki.
61. Esko Sarasmo, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
62. Taipaleenmäki.
- 63.-66. Sivakka Oy.
68. Taipaleenmäki.
69. Taipaleenmäki.
70. Oulun kaupunginarkisto.
71. Oulun kaupunginarkisto.
72. Taipaleenmäki.Oulun kaupunginarkisto.
73. Oulun Konepajan arkisto, Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.
74. Sivakka Oy.
75. Sivakka Oy.
76. Sivakka Oy.
77. Sivakka Oy.
78. Raimo Ahonen, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
- 79.-82. Taipaleenmäki.
83. Oulun kaupunginarkisto.
84. Oulun kaupunginarkisto.
86. Kalevan arkisto, 23.11.1938.
85. Oulun kaupunginarkisto.
87. Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
90. Outakoski, 1949. s.93
88. Oulun maakunta-arkisto, Kansallisarkisto.
89. Taipaleenmäki.
91. Sivakka Oy.
93. Sivakka Oy.
92. Sivakka Oy.
94. Taipaleenmäki.
95. Taipaleenmäki.
96. Oulun kaupunginarkisto.
97. Raimo Ahonen, 1972. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
98. Taipaleenmäki.

99. E.Kihlström, 2020.
100. Taipaleenmäki.
101. Taipaleenmäki.
102. E. Kihlström.
103. E.Kihlström.
109. Oulun kaupunginarkisto.
108. Oulun kaupunginarkisto.
107. Oulun kaupunginarkisto.
105. Oulun Karttapalvelut 2020.
106. Sivakka Oy.
104. Sivakka Oy.
110. Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.
112. Taipaleenmäki.
113. Taipaleenmäki.
111. Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.
- 114.-121. M.Taipaleenmäki.
122. Veljekset Karhumäki Oy.
123. M.Taipaleenmäki.
124. M.Taipaleenmäki.
126. Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.
125. M.Taipaleenmäki.
127. Oulun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.
128. Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
129. M.Taipaleenmäki.
130. Raimo Ahonen, Pohjois-pohjanmaan museon kokoelmat.
131. M.Taipaleenmäki.
134. M.Taipaleenmäki.
132. Oulun karttapalvelut.
133. Ahti Paulaharju, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
135. M.Taipaleenmäki.
136. M.Taipaleenmäki.
137. Ahti Paulaharju, Pohjois-Pohjanmaan museon kokoelmat.
138. M.Taipaleenmäki.
139. Arkkitehti Jukka Laurilan arkisto.
140. M.Taipaleenmäki.
141. Sivakka Oy.

141. Kohdetontti ja kortteli 6 ilmakuvassa kesällä 2020 . Kuva: Sivakka Oy, 2020

